



**T.C.  
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TARİH ANABİLİM DALI  
YAKINÇAĞ TARİHİ BÖLÜMÜ**



**TEMETTUAT DEFTERLERİNE GÖRE LÜLEBURGAZ'IN  
SOSYO-EKONOMİK ve DEMOGRAFİK YAPISI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**



**TEZ DANIŞMANI  
Prof. Dr. İlker ALP**

**HAZIRLAYAN  
Nihan PURODRAN**

EDİRNE, 2010

T.C.  
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TARİH ANABİLİM DALI  
YAKINÇAĞ TARİHİ BÖLÜMÜ

Nihan Purodran tarafından hazırlanan “Temettuat Defterlerine Göre Lüleburgaz’ın Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı” tezinin sınavı Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 12-13. Maddeleri uyarınca...1 Temmuz 2010..günü ...10:30.....da yapılmış olup tezin...~~kabul edilmesine~~ oybirliği/oyçokluğu ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. İlker ALP	Kabul edilmesine	
Doç. Dr. İbrahim SEZGİN	Kabul edilmesine	
Doç. Dr. Kemalettin KUZUCU	Kabul edilmesine	

T.C  
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU  
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

<b>Referans No</b>	<b>376448</b>
Yazar Adı / Soyadı	Nihan PURODRAN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 25889160324
Telefon / Cep Telefonu	02842256687 05058913780
e-Posta	mepyapi@mynet.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Temettuat Defterlerine Göre Lüleburgaz'ın Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı
Tezin Tercümesi	The Social-Economic and Demographic Structure of Lüleburgaz According to Temettuat Registers
Konu Başlıkları	Tarih Demografi
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Tarih Bölümü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2010
Sayfa	141
Tez Danışmanları	Prof. Dr. İlker ALP
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Temettuat=Temettuat Sosyal Tarih=Social History Nüfus=Population Lüleburgaz=Lüleburgaz Ekonomik Tarih=Economic History
Yayımlama İzni	<input checked="" type="checkbox"/> Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum <input type="checkbox"/> Ertelemesini istiyorum

a. Yukarıda başlığı yazılı olan tezin, ilgilienlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimize ilgili fikri mülkiyet haklarımız saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

20.07.2010

İmza:.....

Yazdır

**Tezin Adı:** Temettuat Defterlerine Göre Lüleburgaz'ın Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı

**Hazırlayan:**Nihan PURODRAN

## ÖZET

Osmanlı tarihinin en önemli alanlarından biri de Osmanlı şehirlerinin sosyal tarihidir. Şehirlerin sosyal tarihi ülke ve devletlerin sosyal gelişimini gelir durumunu, demografik yapısını ortaya koyan önemli bir göstergedir. İncelediğimiz dönemdeki Lüleburgaz'ın sosyo-ekonomik alandaki en önemli kaynakları Temettuat Defterleridir. Temettuat defterleri, kaydını içerdiği bölgelerde bulunan ekonomik potansiyeli çok geniş bir çerçevede veren önemli bir sosyal ekonomik tarih kaynağıdır. Bu defterlerden ayrıca bölge nüfusu ve nüfus hareketleri, mülki ve yönetsel yapı, akrabalık ilişkileri, gelir dağılımı ve sosyal hareketlilik, o dönemde geçerli mal fiyatları vb. öğrenilebilmektedir. Biz de Lüleburgaz'ın 1844 yılında düzenlenen Temettuat Defterlerini kaynak almak suretiyle şehrin sosyo-ekonomik yapısı hakkında değerlendirmelerde bulunmaya çalıştık. Böylelikle 1844 yılında Lüleburgaz'da yaşayanların nüfusu, isim, aile, adı lakapları ve meslekleri, bu mesleklerden elde edilen gelirler, arazileri, yetiştirdikleri ürünler, hayvanlar ile verdikleri vergiler tespit edilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:**Lüleburgaz, Temettuât, ekonomik, sosyal, gelir kaynakları, vergi.

**Name of the Thesis:** The Social-Economic and Demographic Structure of  
Lüleburgaz According to Temettuat Registers

**Prepared by** :Nihan PURODRAN

## **ABSTRACT**

One of the most important field of otoman history is the social history of Ottoman cities. Social history of Ottoman cities is an important indicator of country and states which shows their social development income statues and demografic condinations. In the part of the socio-ecomoic condiation of Lüleburgaz in searched time, the most important Source of the city is Temettuat Registers. These temettuat registers are very important socio-ekonomic and historical sources that gave the economic potential in a large scale. By these tmeettuat registers we can also learn the population of the area, the movements, the administrative way, relationships, investments and income distributions including values and pipes and social dynamism. By the help to Temettuat Registers which is formed in order to determine the people's real estates, lands and incomes, it becomes easier to get information about socio-ekonomic Structure. Buy using that cities Temettuat Registers, that is established in 1844. This names, family names, nicknames, jobs, incomes thouse jobs, own lands, agriculturel products, cattles and the taxes collected of the Lüleburgaz's people in 1844. Thus, names, family names, nicknames, jobs, incomes thouse jobs, own lands, aqriculturel products, cattles and the taxes collected of the Lüleburgaz's people in 1844 were distinquished from the Temettuat registers.

**Keywords:** Lüleburgaz, Temettuât, economic, social, income sources, tax.

## ÖNSÖZ

Tanzimat Fermanının ilanının ardından Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik yapıda köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin Osmanlı taşra teşkilatına nasıl yansıdığını öğrenmek için taşrada sosyal ve ekonomik hayatın yapısının araştırılması önem kazanmaktadır. Bu düşünceler doğrultusunda da 1844-1845 yılında Edirne Eyaletine bağlı Vize sancağının kazalarından olan Lüleburgaz'ın sosyal ve ekonomik yapısını araştırdık. Bu çalışmada ana kaynak olarak Lüleburgaz'a ait temettuat defterlerinden faydalandık. Bu defterler Osmanlı Devleti'nin en küçük yerleşim yerlerine kadar tahrir çalışmaları sonucu hazırlanmıştır. Tutulduğu dönemin nüfusu, yörede kullanılan isim ve lakaplar, ailelerin gelir ve refah seviyeleri, yörede icra edilen meslekler, bölgenin arazi ve ziraat durumu, yetiştirilen ürünler ve hayvanlar hakkında bilgiler içermektedir.

Bu defterler ışığında incelediğimiz Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezimizin konusu olan Lüleburgaz kazasının tarihçesinden ve coğrafi özelliklerinden bahsedildikten sonra birinci bölümde Temettuat Defterleri tanıtılmıştır. Genel olarak Osmanlı Devletindeki sayım geleneğinden bahsedildikten sonra, temettuat sayımları sebepleri uygulaması ve neticeleriyle birlikte ele alınmıştır. İkinci bölümde Lüleburgaz kazasının sosyal açıdan değerlendirmesi yapılmıştır. Öncelikle nüfus miktarı, ve yerleşim konularına değinilmiştir. Köy ve mahallelerin hane sayıları nüfuslarının dini yapıları ortaya çıkarılmıştır. Kayıtlar hane esaslı tutulduğundan nüfus tahmini değerlerle hesaplanmaya çalışılmıştır. Nüfusun dini dağılımı, bunun mahalle ve köylere göre nasıl dağıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca hane reislerinin isimleri, yaygın olarak kullandıkları lakaplar, meslekleri, nüfusun mesleki dağılımı da ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise Lüleburgaz temettuat defterlerinin ekonomik açıdan değerlendirmesi yapılmıştır. Ziraat hayatı başlığında toprakların nasıl tasarruf

edildiği bunun dini yapıya göre dağılımları, yetiştirilen ürünler, üretim miktarları incelenmiştir. Hayvancılık başlığı altında ise yetiştirilen hayvanlar köylere mahallelere dini yapıya göre dağılımları tespit edilmiştir. Son olarak da vergiler ele alınmış; öşür, vergi-yi mahsusa, ağnam vergilerinin miktarları, oranları, köy ve mahallelere dini yapıya göre dağılımları incelenmiştir.

Defterlerde bir takım hesaplama hataları olmakla birlikte rakamlarda değişiklik yapmadık. Sadece bazı hesaplamalarda hesapladığımız oranın doğru çıkması için yanlışları düzeltmeye gayret ettik.

Tez çalışmamda, ilgi ve desteklerini esirgemeyen, yardımları ile sürekli yol gösteren Sayın Hocam, Prof. Dr. İlker ALP beyefendiye teşekkürlerimi borç bilirim. Yine değerli hocalarım Doç. Dr. İbrahim SEZGİN, Doç. Dr. Kemalettin KUZUCU ve Yrd. Doç. Dr. Zekai METE'ye desteklerinden dolayı minnetimi sunuyorum.

Tez çalışmalarım boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşime gösterdiği sabır ve fedakarlıktan dolayı teşekkür ediyorum. Ayrıca çalışmalarım boyunca yeterince ilgilenemediğim, birlikte geçirdiğimiz vaktinden çaldığı küçük kızıma, tezimin dil açısından incelenmesindeki yardımlarından dolayı canım arkadaşım Hatice DşVA'ya, tabloların hazırlanmasındaki desteklerinden dolayı arkadaşım Yasin ÖZTÜRK'e emeği geçen ismini zikredemediğim herkese teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmalarımız neticesinde ortaya konulan bu araştırmanın sosyal ve ekonomik tarihimizin gelişmesine katkı sağlamasını dilerim.



## İÇİNDEKİLER

ÖZET .....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER .....	v
KISALTMALAR LİSTESİ .....	viii
TABLolar LİSTESİ .....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii

### GİRİŞ

#### LÜLEBURGAZ'IN GENEL COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE TARİHÇESİ

A.Genel Coğrafi Özellikleri.....	1
1.Yüzey Şekilleri .....	2
2.İklim Özellikleri ve Bitki Örtüsü .....	3
B.Tarihçesi .....	4
1.Türk Fethine Kadar Lüleburgaz.....	4
2.Türk Fethinden Sonra Lüleburgaz .....	8

### I.BÖLÜM

#### TEMETTUAT DEFTERLERİ VE LÜLEBURGAZ KAZASI

A.TEMETTUAT DEFTERLERİ.....	17
1.Temettuat Vergisinin Doğuşu .....	17
2.Temettu Sayımları.....	19
3.Temettuat Defterleri.....	22
a.Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri .....	23
b.İktisadi Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri.....	25
B.LÜLEBURGAZ TEMETTUAT DEFTERLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ ...	26

**II.BÖLÜM**  
**LÜLEBURGAZ TEMETTUAT DEFTERLERİNİN**  
**SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

A)Nüfus Yapısı.....	32
B)Dini Yapı .....	37
C)Hane Reislerinin İsimleri.....	38
D)Hane Reislerinin Ünvanları.....	43
E)Lakaplar .....	44
1.Memleket Bildiren Lakaplar .....	44
2.Meslek veya Belirgin Bir Özellik Bildiren Lakaplar .....	45
3.Hane Reislerinin Babasına Atfen Kullanılan Lakaplar.....	48
F.Hane Reislerinin Meslekleri .....	52
G.Lüleburgaz’da Meslek Grupları ve Dağılımı .....	55
1.Ziraat ve Hayvancılıkla İlgili Meslekler .....	56
2.Mal ve Hizmet Üreten Meslekler.....	58
3.Fiziki Güç Ve İşçilik Gerektiren Meslekler .....	60
4.İşsizler ve Diğerleri .....	61
5.Kamu Görevlileri .....	61
6.Ticaret Alım-Satım Yapan Meslekler .....	63
7.Askeri Görevliler.....	63

**III.BÖLÜM**  
**ZİRAAT VE HAYVANCILIK**

A)Ziraat Hayatı .....	64
B)Hayvancılık .....	84
C)İktisadi Hayat.....	94
1)Hane Reislerinin Gelirleri .....	94
2)Temettuat Dağılımı .....	99
a)Temettuatın Dini Yapıya Göre Dağılımı .....	101
b)Temettuatın Köy ve Mahallelere Dağılımı .....	101
3)Vergiler .....	108

a)Vergi-yi Mahsusa .....	108
b)Aşar Vergisi .....	111
c)Ağnam Vergisi .....	115
d)Vergilerin Dağılımı .....	117
SONUÇ .....	119
KAYNAKÇA.....	121
EKLER .....	126

## KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	:Bakınız
BOA.	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	:Cilt
Haz.	:Hazırlayan
H.	:Hicri
İA.	:İslam Ansiklopedisi
M.	:Miladi
MEB.	:Milli Eğitim Bakanlığı
ML.VR.TMT..	:Maliye Varidat Temettuat
M.Ö.	:Milattan Önce
nr.	:numara
S.	:Sayı
s.	:sayfa
Yay.	:Yayınları

## TABLOLAR LİSTESİ

<b>Tablo 1:</b> Temettuat Defterleri Arşiv Tasnifi .....	23
<b>Tablo 2:</b> Yerleşim Yerlerinin Hane Sayıları .....	32
<b>Tablo 3:</b> Lüleburgaz’da Nüfusu Dağılımı .....	34
<b>Tablo 4:</b> Müslüman Hane Reislerinin İsimleri .....	39
<b>Tablo 5:</b> Hane Reisi Olarak Kayıtlı Kadın İsimleri .....	41
<b>Tablo 6:</b> Gayrimüslim Hane Reislerine Ait İsimler .....	41
<b>Tablo 7:</b> Hane Reislerinin Ünvanları .....	43
<b>Tablo 8:</b> Memleket Bildiren Lakaplar .....	45
<b>Tablo 9:</b> Meslek veya Belirgin Bir Özellik Belirten Lakaplar .....	46
<b>Tablo 10:</b> Gayrimüslimlere Ait Meslek veya Belirgin Özellik Belirten Lakaplar .....	47
<b>Tablo 11:</b> Hane Reislerinin Babasına Atfen Kullanılan Lakaplar .....	49
<b>Tablo 12:</b> Akrabalık Bildiren Diğer Lakaplar .....	51
<b>Tablo 13:</b> Gayrimüslimlere Ait Akrabalık Bildiren Lakaplar .....	51
<b>Tablo 14:</b> Hane Reislerinin Meslekleri .....	53
<b>Tablo 15:</b> Ziraat ve Hayvancılıkla Uğraşanların Yerleşim Yerlerine Dağılımı .....	57
<b>Tablo 16:</b> Mal ve Hizmet Üretenlerin Yerleşim Yerlerine Dağılımı .....	59
<b>Tablo 17:</b> Fiziki Güç ve İşçilik Gerektiren Mesleklerin Dağılımı .....	60
<b>Tablo 18:</b> İşsiz ve Güçsüzlerin Yerleşim Yerlerine Dağılımı .....	61
<b>Tablo 19:</b> Kamu Görevlilerinin Yerleşim Yerlerine Dağılımı .....	62
<b>Tablo 20:</b> Ticaret Alım-Satım Yapan Mesleklerin Yerleşim Yerlerine Dağılımı .....	63
<b>Tablo 21:</b> Yerleşim Yerlerine Göre Toprağın Tasarrufu .....	66
<b>Tablo 22:</b> Mahallelere Göre Arazi Dağılımı .....	67
<b>Tablo 23:</b> Köylere Göre Arazi Dağılımı .....	69
<b>Tablo 24:</b> Köy ve Mahallelerin Toprağın Tasarrufu Bakımından Karşılaştırılması .....	71
<b>Tablo 25:</b> Dini Yapıya Göre Toprağın Dağılımı .....	72

<b>Tablo 26:</b> Lüleburgaz’da Toprak Parselasyonu.....	73
<b>Tablo 27:</b> Yetiştirilen Tarla Ürünleri.....	76
<b>Tablo 28:</b> Yetiştirilen Tahıl Ürünleri.....	77
<b>Tablo 29:</b> Köylerde Tarla Ürünlerinin Dağılımı .....	78
<b>Tablo 30:</b> Tahıl ve Sınai Bitkilerinin Köylere Göre Dağılımı .....	80
<b>Tablo 31:</b> Mahallelerde Tarla Ürünlerinin Dağılımı.....	82
<b>Tablo 32:</b> Tarla Ürünlerinin Köylere ve Mahallelere Göre Karşılaştırılması..	82
<b>Tablo 33:</b> Mahallelerde Hane Başına Düşen Üretim Miktarları.....	83
<b>Tablo 34:</b> Müslüman ve Gayrimüslimlerin Üretim Miktarı Bakımından Karşılaştırılması.....	84
<b>Tablo 35:</b> Yetiştirilen Hayvanlar ve Miktarları.....	85
<b>Tablo 36:</b> Hayvan Sayılarının Yerleşim Yerlerine Dağılımı .....	87
<b>Tablo 37:</b> Hayvanların Köy ve Mahallelere Dağılımı .....	88
<b>Tablo 38:</b> Dini Yapıya Göre Hayvanların Dağılımı .....	89
<b>Tablo 39:</b> Büyükbaş Hayvanların Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı .....	91
<b>Tablo 40:</b> Küçükbaş Hayvanların Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı .....	93
<b>Tablo 41:</b> Gelir Kaynaklarının Yerleşim Yerlerine Dağılımı .....	95
<b>Tablo 42:</b> Hayvan Gelirlerinin Dağılımı .....	98
<b>Tablo 43:</b> Ticaret Gelirlerinin Dağılımı .....	98
<b>Tablo 44:</b> Yerleşim Yerlerinin Temettuat Dağılımı .....	100
<b>Tablo 45:</b> Temettuatların Dini Yapıya Dağılımı .....	101
<b>Tablo 46:</b> Temettuatların Köy ve Mahallelere Dağılımı .....	101
<b>Tablo 47:</b> Köy ve Mahallelerde Hane Başına Düşen Temettuat Dağılımı .....	103
<b>Tablo 48:</b> Temettuatın Miktarı Göre Dağılımı .....	105
<b>Tablo 49:</b> Temettuat Miktarlarının Oranları .....	107
<b>Tablo 50:</b> Yerleşim Yerlerinde Hane Başına Düşen Vergi-yi Mahsusa.....	109
<b>Tablo 51:</b> Vergi-yi Mahsusanın Dini Yapıya Göre Dağılımı .....	111
<b>Tablo 52:</b> Lüleburgaz’da Hububatta Elde Edilen Öşürler.....	113
<b>Tablo 53:</b> Bağcılıktan Elde Edilen Öşürler.....	114
<b>Tablo 54:</b> Ağnam Vergisinin Dağılımı .....	116
<b>Tablo 55:</b> Vergilerin Dağılımı .....	117

<b>Tablo 56:</b> Vergi Dağılımının Köy ve Mahallelere Göre Karşılaştırılması .....	118
<b>Tablo 57:</b> Dini Yapıya Göre Vergi Dağılımı .....	118

## GRAFİK LİSTESİ

<b>Grafik 1:</b> Lüleburgaz’da Mahallelerin Nüfusu.....	36
<b>Grafik 2:</b> Lüleburgaz’da Nüfusu 100 Kişinin Üzerinde Olan Köyler.....	37
<b>Grafik 3:</b> Dine Göre Nüfus .....	38
<b>Grafik 4:</b> Meslek Gruplarının Dağılımı .....	55
<b>Grafik 5:</b> Toprağın Tasarrufu .....	65
<b>Grafik 6:</b> Mahallelerde Toprağın Tasarrufu.....	68
<b>Grafik 7:</b> Köylerde Toprağın Tasarrufu .....	70
<b>Grafik 8:</b> Dini Yapıya Göre Toprağın Dağılımı .....	71
<b>Grafik 9:</b> Yetiştirilen Ürünlerin Dağılımı .....	78
<b>Grafik 10:</b> Hayvancılığın Dağılımı .....	84
<b>Grafik 11:</b> Hayvancılığın Dini Yapıya Göre Dağılımı .....	90
<b>Grafik 12:</b> Gelirlerin Dağılımı .....	97
<b>Grafik 13:</b> Vergilerin Dağılımı .....	117



## GİRİŞ

# LÜLEBURGAZ'IN GENEL COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE TARİHÇESİ

### A. Genel Coğrafi Özellikleri

Lüleburgaz, Doğu Trakya toprakları üzerinde Kırklareli iline bağlı büyük bir ilçe olup, Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nin Trakya yöresinde bulunmaktadır. Kırklareli ilinin 7 ilçesinden en büyüğüdür.<sup>1</sup> Lüleburgaz toprakları, doğuda, Saray, Vize ve Çorlu ilçeleri, batıda Babaeski ilçesi, kuzeyde Kırklareli merkez ilçesi ve Pınarhisar ilçesi, güneyde Muratlı, Hayrabolu ilçeleri ile çevrilidir. En güney noktası, 41' ,12", 30" ve kuzey noktası 41',32",30" kuzey enlemleri ile en doğu noktası, 25',13",10" ve batı noktası 24',47",40" doğu boylamları arasındadır. Denizden yüksekliği, 30 m.dir .<sup>2</sup>

Lüleburgaz, Orta Avrupa ve Balkanlar'ı, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı aracılığıyla Anadolu ve Orta Doğu'ya bağlayan uluslar arası nitelikte TEM ve E-5 yollarının, Edirne - İstanbul güzergahı üzerinde, Edirne'ye 77 km., İstanbul'a ise, 158 km. uzaklıkta yer alır. Yüzölçümü, 984 km<sup>2</sup>.dir. İlçe, Marmara Denizi' ne 65 km., Karadeniz' e 100 km., Ege Denizi' ne ise 250 km. uzaklıktadır. Bu bağlamda en yakın liman, 60 km. uzaklıkta, Marmara Denizi kıyısındaki Tekirdağ Limanı'dır. Şehrin gümrük kapılarına uzaklığına gelince; Yunanistan ile bağlantıyı sağlayan İpsala' ya 200 km. Bulgaristan' a açılan Kapıkule' ye 100 km. Dereköy' e ise 110 km. mesafededir. <sup>3</sup>

---

<sup>1</sup> Simen Kavak, *Kırklareli Monografyası* (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Edirne 1995, s.2.

<sup>2</sup> Orhan Suat, *Her Yönü ile Lüleburgaz*, Lüleburgaz 1978, s.7.

<sup>3</sup> Fatih Müderrisoğlu, *Lüleburgaz ve Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi*, İstanbul 1997, s.17-18.

## 1. Yüzey Şekilleri

Trakya'nın en dağlık bölgesi hiç şüphesiz yoktur ki Kırklareli ilidir. Ancak bu ilin sınırları içerisinde bulunan Lüleburgaz ilçesi ise Trakya'nın en düz ve engebesiz topraklarına sahiptir.

Trakya, genel olarak kenarları yüksek, ortası çukur bir çanak biçimindedir. Bu çanağın ortası Lüleburgaz topraklarıdır. İlçe topraklarında dağ denecek kadar yüksek yerler yoktur. Ergene Ovası'na uzanan ve ancak sırt denilebilecek tepeler vardır. Bunların yüksekliği, 100 m. ile 200 m. arasındadır. Ertuğrul Köyü'nün doğu sırtları uzantısı 50 m., Celaliye Köyü'nün batısındaki sırtlar 200 m., Eksibedir Köyü'nün kuzeyindeki Ergene Sırtları 198 m. yüksekliğindedir. Şehir merkezi, Edirne Bayırı denen 150 m. yüksekliğindeki sırtlar ile İstanbul yönünde Beşkatlı mevkiinde 125 m. yüksekliğindeki Kuştepe sırtları arasında kurulmuştur. Tüm toprakları Ergene Ovası'nda yer alır.

İlçenin güney sınırlarını belirleyen Ergene Nehri,<sup>4</sup> ilçenin topraklarından geçer. Yıldız Dağları'ndan doğan bu nehir, ilçenin Çiftlik Köyü'nden girer ve sürekli dolanarak akar. Düzenli bir akarsu değildir. Yazları kurur, kışları taşar. Yatağı ova yüzeyinden 3.8 m. derin olduğundan sulamada moto-pomplar kullanılır. Ergene Nehri'nin Lüleburgaz'da en önemli kolları, Lüleburgaz ve Karıştıran dereleridir.<sup>5</sup>

Lüleburgaz deresi, Poyralı'nın kuzeyinden Aktepe eteklerinden çıkıp, güneye doğru 28 km. kat edip, Turgutbey Köyü'nün güneyinde Yene Deresi ile birleşen ve kışın akıp yazın kuruyan bir deredir. Karaağaç Deresi ile Yene Deresi, Lüleburgaz'ın 1 km. kuzeyinde birleşerek Manastır Dere adını alır ve Lüleburgaz'dan itibaren İstasyon'a doğru 8 km. aktıktan sonra iki koldan Ergene'ye karışır. Görüldüğü gibi Lüleburgaz Deresi'nin en önemli kolu Yene Deresi'dir. Ancak son yıllarda kurumaya başlamıştır.

---

<sup>4</sup> Orhan Suat, *Aynı eser*, s.8.

<sup>5</sup> Nazif Karaçam, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*, 1995, s.676.

Karıştıran Deresi ise, Misinli, Sofular, Pınarbaşı, Tatarlı derelerinin birleşmesinden doğar. Son yıllarda DSİ tarafından yatağı düzenlenmiştir.

Bunlardan başka, yazın kuruyup, kışın akan Soğucakdere, Kavakdere, Yörükdere, Çamurdere, Ayvalıdere, Sarıcaalidere, Kırıkköy, Tatarköy dereleri vardır. Bunların hepsi, Ergene Nehri' ne katılır.

## **2.İklim Özellikleri ve Bitki Örtüsü**

Lüleburgaz ilçesinde kara iklimi hakimdir. Buna göre, yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlıdır. Rüzgarlar, genellikle kuzey ve kuzeydoğudan eser. Güney ve güneybatı rüzgarları, kışın çok ender eser. Yazın ise bilhassa Temmuz ve Ağustos aylarında sıklaşır. Haziran ayı içerisindeki rüzgarın mahsul üzerinde etkisi vardır. İlçede her çeşit ziraatın yapımına elverişli derecede yağmur yağar. Yıllık ortalama yağış ölçüsü 500-600 mm. arasındadır. Yıllık ortalama ısı derecesi, en yüksek +41 derece ile Ağustos ayında, en düşük -20 derece ile şubat aylarında görülür. Kar genellikle Aralık ve şubat aylarında görülür. Nadiren de olsa 15 cm. kalınlığına ulaşır ancak yerde fazla kalmayarak kısa süre içerisinde eriyip gider. Yağışlar genellikle sonbahar ve ilkbahar mevsimlerinde düşer.<sup>6</sup>

İlçede orman bulunmamasına rağmen bazı köylerde küçük meşe ve pelit ağaçları toplulukları görölmektedir. Son yıllarda yine bazı köylerde ve ile merkezinde akarsu boylarında meyve ağaçları ve kavaklıklar dikilmiştir.

Yağışların belli ve gerekli zamanlarda düşmesi sebebiyle bitki örtüsü yönünden zengindir. Ancak bu zenginlik sadece otsu bitki yönündendir. Odunsu bitki yönünden Lüleburgaz zayıftır. Oysa geçmiş yüzyıllarda Lüleburgaz'da kayda değer bir orman varlığı vardır. Traklar, buralarda geyik, domuz, tilki avlarıydı. Hamitabat'ın eski adı, Domuzorman'dı. Ancak uzun yıllar süren savaşlar, ormanların bilinçsizce yakılması,

---

<sup>6</sup> Orhan Suat, *Aynı eser*, s.9.

tahrip edilmesi sonucu bu çevreler step sahası durumuna gelmiştir. Bugün dahi orman kalıntıları ve izleri görülmektedir.<sup>7</sup>

## **B. Tarihçesi**

Lüleburgaz'ın tarihi Trak devrine kadar inmektedir. Bu devirde ismi Bergule'dir. Daha sonra Lüleburgaz İskit, Makedonya ve Perslerin istilasına uğramış, Roma, Bizans, ve ardından Türk hakimiyetine girmiştir. Roma döneminde Arcadiopolis adını alan şehre Bizanslılar Yunanca kale anlamına gelen Burgas, Virgole, Pergula, Bergus ve Pargos gibi isimler vermişlerdir. Şehir, Osmanlı kaynaklarında da Bergos olarak geçmektedir. Lüleburgaz adını ise Cumhuriyet döneminde almıştır.

Osmanlı döneminde ilk zamanlar Vize'ye, 1839'dan sonra Tekirdağ'a, 1879'dan sonra da Edirne Sancağı'na bağlanmıştır. 1890'da Kırklareli'ye bağlanarak günümüze kadar kaza merkezi olma özelliğini korumuştur.

### **1.Türk Fethine Kadar Lüleburgaz**

Lüleburgaz'ın tarihi bugünkü bilgilere göre. M.Ö. 700-600 yıllarında yaşamlarını sonraki dön emlere kadar sürdürmüş bulunan Traklar'a kadar uzanmaktadır. Bu bakımdan Lüleburgaz'ın ilk kurucu ve sakinlerinin Traklar olduğu düşünülebilir. Şehri büyük ihtimalle Traklar'ın, Trakya Kolu'nu oluşturan Odrisler kurmuşlardır. Fakat Lüleburgaz'da Traklar'dan, çevredeki tümülüsler dışında izler, kültürler bugüne dek bulunmamıştır.<sup>8</sup> Tarih öncesi çağlarda yaşamış olan bu kavimler, tüm Balkanlar' da özellikle Bulgaristan, Makedonya, Yunanistan'ın yukarı bölgelerinde ve Türkiye'nin bugünkü Trakya yöresinde uzun yıllar hakimiyet kurmuşlardır.<sup>9</sup>

Antik dönemden maddi kültür olarak çevrede, Lüleburgaz'dan köylere doğru uzanan engebeli araziler üzerinde höyük ve tümülüslere rastlanır. Bunlardan çoğu kazılmadığından, Traklar hakkında kesin yargıya varmak zordur. Höyüklerden, şehrin

---

<sup>7</sup> Nazif Karaçam, *Aynı eser*, s.676.

<sup>8</sup> Nazif Karaçam, *Aynı eser*, s.693.

<sup>9</sup> O.Suat, *Aynı eser*, s.22.

kuzeydoğusunda, Umurca Köyü mevkiinde " Umurca Tepeleri " adıyla tanınan çifte höyükler, Lüleburgaz'ın Traklar devrini yaşadığını kanıtlar niteliktedir.<sup>10</sup>

1936 yılında A. Müfit Mansel başkanlığında ve Türk Tarih Kurumu öncülüğünde, Lüleburgaz Umurca çifte höyüklerinde yapılan kazılarda Traklar devrini yansıtan 200'den fazla toprak, cam, madeni eşya ve mezar buluntuları İstanbul' a nakledilmiştir<sup>11</sup>.

Bölgenin ve Lüleburgaz' in ilk kurucularından olan Traklar'ın, Lüleburgaz ve yöresine hakim oldukları zamanlarda yerleştikleri yerin adının ne olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bazı kaynak ve kitaplarda Bergule ismi geçmesine karşın bu ismin doğruluğu henüz kesin olarak kanıtlanmamıştır.<sup>12</sup>

Helen dili üzerinde çalışmaları bulunan Prof. Dr. Bilge Umar, Bergule sözcüğünün kökünü Barga - Berge olarak verir. Barga veya Berge, Luvi Pelasgos dilinden gelmiştir ve o dildeki söylenişi, Parga veya Perga' dır. Luvi dilinde Parga, yüksek yer, tepedeki hisar, burç anlamındadır. M. S. IV. asır sonlarından önce, yani Lüleburgaz'ın adı Arcadiopolis olmadan önce bu bölgeye Bergule denildiği sanılmaktadır. Bergule kelimesinin "Bergu" kısmının Parga veya Perga'dan geldiği ve sonundaki üle - ula ekinin Rumca' nın "cık" anlamına gelen takısı durumundaki "oula" ile ilgisi olabileceği düşünülmektedir.<sup>13</sup>

M.Ö. 700 yıllarında ise Karadeniz' in kuzeyinde oturan İskitler, Trakya ve Lüleburgaz' ı ele geçirdiler. Bu tarihlerde, İran' da Pers İmparatorluğu bulunuyordu. Pers İmparatoru Darius (M.Ö. 513 ), Anadolu'yu zapt ederek, Trakya' ya geçti ve şimdiki Vize' de konakladı.<sup>14</sup> Daha sonra, güney bölgelerini de fethetmek amacıyla başkomutanlarından Megabizos'u Trakya' da bıraktı. Bu kumandanlar, Trakya' nın tüm kabile ve şehirlerini Pers hâkimiyeti altına aldılar. Bu dönemde küçük bir yerleşim

---

<sup>10</sup> Fatih Müderrisoğlu, *Aynı eser*, s.18

<sup>11</sup> Gösterilen yer.

<sup>12</sup> O.Suat, *Aynı eser*, s.22.

<sup>13</sup> Ayhan Tunca, "Bergule Ne Demektir?", *Yöre Dergisi*, Lüleburgaz 2006, s.79, s.35.

<sup>14</sup> O.Suat, *Aynı eser*, s.23.

merkezi olan Lüleburgaz Trakya Satraplığı'na bağlandı. Ancak Pers hakimiyeti fazla uzun sürmedi ve Yunanlı kumandan Kimon tarafından (M.Ö. 475 - 402 ) Pers hakimiyetine son vermek amacıyla yapılan savaşlar sonunda Pers hakimiyeti gücünü kaybetti ve Persler, parçalanarak dağıldılar.

Persler' in, Yunanlılar' a yenilip dağılmalarından sonra Tüm Trakya, büyük bir Balkan devleti siyaseti güden Makedonya kralı II. Filip ( M.Ö. 359 - 336 ) tarafından ele geçirildi. Kral II. Filip (M.Ö. 359 - 336 ) ve oğlu Büyük İskender (M.Ö. 386 – 323) zamanında Trakya ve Lüleburgaz toprakları bütünüyle Makedonyalılar devrini yaşadı. İskender' in ölümünden, sonra generallerinden Lysimachus ( 323 - 281 ) Trakya yöneticisi oldu. Lysimachus' un ölümünden sonra ise Keltler, Trakya'yı işgal ettiler. Odris toprakları civarında Doğu Trakya'nın kuzeybatı kesiminde odaklanan bir devlet kurdular. Ancak 60 yıl kadar yaşayan Kelt Devleti, Traklar tarafından ortadan kaldırıldı ve yerine yerel Trak devletçikleri oluştu. Bölge, M.Ö. 168 yılında uzun yıllar sürecek olan Roma hâkimiyetine girdi.<sup>15</sup>

M.Ö.-72 yılında Trakya'ya tam anlamıyla yerleşen Romalılar, Vize' de ve tüm Trakya' da Doğu Trakya Krallığı'nı kurdular. Böylece uzun yıllar süren Romalılar hâkimiyeti, Lüleburgaz'da da başlamış oldu. Roma İmparatorlarından Theodosius' un oğlu Arcadius zamanında büyüyen gelişen Lüleburgaz, Arcadiopolis adıyla anılmıştır.

Tarihçiler Arkadius dönemini "Dünya'nın öğle vakti" diye nitelendirirler. Kent ilk zamanlarda Kale ve Surlar'dan oluşuyordu. Romalılar kale ve burçlar arkasında savaşmayı tercih ederlerdi, Uzun yıllar Lüleburgaz bir Kale Şehir olarak kaldı. İmparator Arkadius'tan aldığı adını tam bin yıl korudu. Roma yolu üzerinde Havsa Babaeski'den sonra 3. durak idi. Lüleburgaz, Roma'nın Trakya'da en uç durağı kabul ediliyordu.<sup>16</sup>

M.S.2.yüzyıl ve 3.yüzyılın ilk yarısı, Roma İmparatorluğu'nun hemen hemen bütün bölgeleri için bir altın devri olmuştur. Bu devirde Trakya şehirleri de çok

---

<sup>15</sup> S.Kavak, *Aynı eser*, s.9-10.

<sup>16</sup> N.Karaçam, *Aynı eser*, s.693.

gelişmiştir. Miladın 395' inde Roma imparatorluğu ikiye ayrıldığı zaman bütün Balkan yarımadası gibi Trakya ve Edirne de Bizans'ın payına düşmüştü.

Lüleburgaz Doğu Roma İmparatorluğundaki tarihi boyunca Balkanlardan inen tehlikelerin tehtidi altında kalmıştır. Bu dönemde yaşayan mücadeleler ile Trakya ve Lüleburgaz defalarca yakılıp yıkılmıştır.

441- 447 yıllarında Tuna'dan inen Hunlar, başta Filibe ve Lüleburgaz olmak üzere, 70 şehir ve kasabayı tahrip etmişlerdir.<sup>17</sup>

495 ve 502 senelerinde bir Türk kavmi oldukları bilinen Bulgarlar tarafından Trakya'ya karşı yapılmış olan akınlar vardır. Bu akınlardan başşehri ( İstanbul ) korumak için Anastasios, 491 - 518 seneleri arasında Marmara' dan Karadeniz' e kadar uzanan ve İstanbul' u koruması gereken uzun duvarı yaptırmıştır. Fakat bu sur dahi batıdan gelen akınları durdurmaya yetmemiştir.

Daha sonra ise Trakya' ya Avar akınları başladı. Başbuğları Bayan'ın idaresinde Avarlar, Anastasios surlarına kadar dayandılar. İmparator Mavrikios zamanında ( 582 - 602), Avarlar, Edirne önlerinde yenildiler. Heraklios zamanında ( 610 - 641 ), 618 yılında Avarlar tekrar Anastasios suruna dayandılar fakat başarı kazanamamaları üzerine Avar tehlikesi yerini Bulgar tehlikesine bıraktı. Bulgar akınları, Bizans' ta korku yaratmıştı.

Yedinci asrın yarısından sonra kuzey Trakya'ya Hazar Türklerinin zoruyla Volga boylarından çıkarılan Bulgarlar gelip saldırmaya başladılar. Bizanslılar ise o sıralar güneyde Müslümanlarla uğraşmakta olduklarından, buraları savunacak durumda değildi. Bundan faydalanan Bulgarlar, kuzey Trakya'ya, yani Balkan dağlarının üst yanına yerleştiler. Bu Bulgarlar, daha sonra güneye, güneydeki Bizans topraklarına saldırmaya başladılar.<sup>18</sup>

Ukranya'da Kiev şehrinde ilk Beyaz Rus Krallığını kuran Uygur Hanın oğlu Svetoslav, 969 senesinde bütün Bulgaristan'ı çiğneyerek Balkanları aştı; Filibe'yi

---

<sup>17</sup> Semavi Eyice, *Edirne (Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devre Ait Eserler)*, Ankara 1993, s.21.

<sup>18</sup> Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1930, s.8.

muhasara edip aldıktan ve ahalisini kılıçtan geçirdikten sonra Edirne önüne indi. Fakat ilk önce Lüleburgaz'da ve sonra Edirne önünde Bizans imparatoru İvan Çimishi'ye yenildi. Bu galibiyetlerden sonra imparator Çimishi, 971 senesinde bütün Bulgaristan'ı zabtederek doğu Bulgar Krallığını ortadan kaldırmıştır.

1018 yılından itibaren Bizans için en büyük tehlike Peçeneklerden gelmeye başladı. Bizanslılar, zaman zaman bu savaşçı kitleyi hâkimiyetlerine alıp, Bulgarlara ve bilhassa Selçuklulara karşı kullanmayı düşündüler. 1049 - 1050 yıllarında Peçenekler, Trakya'yı yağma ettiler. Bu bölgedeki çatışmalar, birkaç yıl sürdü. Bizans bu arada iç mücadelelere de sahne oluyordu. 1204 tarihinden sonra Bizans İmparatorluğu çok zayıflamış ve imparatorluğun çeşitli yerlerinde bağımsızlık hevesleri görülmeye başlamıştı.<sup>19</sup>

Bizans döneminde Lüleburgaz'ın, bölgenin diğer şehirleri olan Silivri, Vize, Enez ve Çatalca gibi piskoposluk düzeyinde önemli bir dinî merkez olduğu Bizans kaynaklarından anlaşılmaktadır. Ancak bahsedilen özelliği yansıtmak derecede esere günümüzde rastlamak mümkün değildir. Sadece bu döneme ait olduğu düşünülen bir burç ile kaleye ait bazı surlar, oldukça tahrip edilmiş olarak, şehrin eski Edirne yolu çıkışında, birkaç metre uzunluğunda ve yüksekliğinde harabe olarak göze çarpar. Bu bağlamda, Hükümet Konağı'nın doğusunda günümüzde Zindan Baba adıyla bilinen yapı, aslında Bizans hisarının burçlarından biri olup, bazı değişiklikler geçirse de yapılan onarımlarla iyi durumda bugüne ulaşabilmiştir. Günümüze ancak bir bölümü ulaşan kaleye ait burç ve surlar, Bizans yerleşim dokusu hakkında bir fikir veriyorsa da, surların şehri çevrelediği alan kesin belli değildir.<sup>20</sup>

## **2.Türk Fethinden Sonra Lüleburgaz**

Anadolu'dan Rumeli'ye yönelik ilk Türk göçü ise, Türkiye Selçukluları zamanında, 1263 yılında Bizans'ın izni ile San Saltuk Baha'nın liderliğinde bazı aşiretlerin Dobruca'ya yerleşmesi ile gerçekleşmiştir.

---

<sup>19</sup> S.Kavak, *Aynı eser*, s.11-12.

<sup>20</sup> F.Müderrişoğlu, *Aynı eser*, s.19.



Bizans İmparatoru Andronikos Palaologos; Anadolu'da gittikçe gelişen Türk yayılmasını önlemek için, XIV. Asır başlarında Alanlar ve Katalanlarla işbirliği yaptı. Katalan lideri Roger de Flor, 6.000 - 6.500 kişilik bir kuvvetle İstanbul'a geldi. Batı Anadolu'da Türklerle savaşan Katalanlar, daha önce Anadolu Türk Beylikleri tarafından fethedilmiş bazı yerleri geri aldılarsa da tam bir başarı sağlayamadılar. Katalanların kıışlamak üzere Gelibolu'ya çekilmesinden sonra Türkler, Katalan kuvvetlerince geri alınan bu kaleleri tekrar geri aldılar. 1304 -1305 kışını Gelibolu'da geçiren Katalanların lideri Roger de Flor'un ihtirasından korkan müşterek imparator IX. Mikhail, Edirne'deki sarayında bir suikastle onu ve birçok adamını öldürttü. Liderlerinin öldürülmesi üzerine intikam almak isteyen Katalanlar, Bizans'a savaş ilan ederek iki yıl boyunca Trakya'yı yağmaladılar.

Bu yağmalar esnasında Karesi'den Ece Halil kumandasındaki 500 kadar Türk, Katalanlarla birlikte hareket etmişti. Ayrıca gönüllü olarak bazı Türkler de bunlara katılmıştı. Bu Türk kuvvetlerinin bir kısmı ailelerini de getirerek Gelibolu civarına yerleşmişlerdi.

Türklerin Batı Anadolu'ya tamamen hâkim olması, Rumeli'ye olan ilgiyi arttırmıştı. Bu dönemde Aydınoğullarından Gazi Umur Bey'in faaliyetleri önemlidir. 1331 - 1332 yılında Gelibolu'ya bir sefer düzenleyen Umur Bey, Lazgöl adlı hisarı fethetti. Daha sonra Bizans İmparatoru III. Andronikos ve ardından Kantakuzenos ile ittifak yaparak Bizans'ın iç işlerine müdahale etti ve bu sayede kuvvetleriyle birkaç defa daha Rumeli'ye geçti. Umur Bey'in kuvvetleri, bu seferler sayesinde Arnavutluk'tan Eflâk'a varıncaya kadar Balkanlar'ı tanıma imkanı elde etti.<sup>21</sup>

Bizans İmparatorluğunda, Kantakuzenos, Osmanlılar' a dayanarak tahta çıkmış ve 1333 yılında aralarında bir dostluk anlaşması yapılmıştı. Kızı Theodora' yı da Orhan Gazi'ye vermişti. Bu ittifak sayesinde Rumeli'ye yerleşme fırsatı bulan Osmanlılar, Kantakuzenos tahttan çekildikten sonra da oğlu Matteos' a yardım ederek Trakya'daki

---

<sup>21</sup> İbrahim Sezgin, "Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi ve İlk Fetihler, *Osmanlı*, C.I, Ankara 1999. S.212.

durumlarını kuvvetlendiriyorlardı. Bizanslılar, Osmanlıların bu durumlarından dolayı onları Rumeli' ye davet ettiklerine pişman olmuşlardı.<sup>22</sup>

Lüleburgaz ilk kez 1357 yılında, Orhan Bey zamanında Bizanslılar'dan alındı. Fakat Osmanlılar başka yerlerin alınması ile meşgul iken, Lüleburgaz tekrar Bizanslıların eline geçti. Sonra 1361 yılında I. Murad Edirne'nin fethine giderken Lüleburgaz'ı tekrar geri aldı.

Osmanlılar Çorlu'yu çok şiddetli geçen bir savaştan sonra aldılar. Çorlu kalesi önündeki savaş Lüleburgaz'da oturanları bile korkutmuştu. Türkler Lüleburgaz'a girdiklerinde şehirde fazla kimse yoktu. Kaçanlar Kuzeye, Pınarhisar yönüne gitmişlerdi. Bizans Tekfuru, metropoliten temsilcileri kaleyi boşaltmışlardı. Zaten Lüleburgaz'ın da o sıralardaki nüfusu en çok birkaç yüz kişi kadardı. Şehrin adı da o sıra Yunanca kale anlamında Bergos (Pyrgos) idi.<sup>23</sup>

Kentin Berg yani hisar anlamındaki bölümünün başına bir Lüle getirilmiştir. Bu ekin anlamı bilinmemektedir. Lüle ekinin, buralarda çıkan lüle taşıyla ilgisi olduğunu savunanlar vardır. Berg ise, Hellen ağzına uydurulmuş; Hellen dilinin burç, hisar anlamlarındaki 'pyrgos' sözcüğüne benzetilmek üzere 'os' eki alarak, - Bergos adı türetilmiştir. Belki Berg - Ule önce, Ule - Bergos, sonra da Lüle Bergos olmuştur. Türkler, burayı kendi ağızlarına uydurarak Lüleburgaz olarak benimsemişlerdir.<sup>24</sup>

Lüleburgaz'ın Türkler' in eline geçmesi, Osmanlılar için Trakya'da yeni fetih olanakları sağladı. I. Murat, Edime Tekfuru olan Adrian ile Edirne'nin güneydoğusundaki Sazlıdere mevkiinde çarpıştı ve Edirne'yi ele geçirdi. I. Murat, Edirne'nin stratejik konumunu göz önüne alarak, başkenti Bursa'dan Edirne'ye taşımaya karar verdi. Daha sonra ise, Vize, Kırklareli, Sizebolu kalelerini alan Türkler, Trakya' ya iyice yerleştiler.<sup>25</sup>

---

<sup>22</sup> S.Kavak, *Aynı eser*, s.13.

<sup>23</sup> N.Karaçam, *Aynı eser*, s.695.

<sup>24</sup> A Tunca, *Aynı makale*, s.36.

<sup>25</sup> S.Kavak, *Aynı eser*, s.13.

Lüleburgaz'ın köy niteliğinden önce kasaba, sonra da kaza haline dönüşmesi, yani gerçek anlamda bir Osmanlı kenti kimliğine kavuşması da ancak 16. yy. da, Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın şehrin baniliğini üstlenmesi sayesinde olmuştur.

Tanınmış devlet adamı Sokullu'nun, kendi adını taşıyan büyük bir külliye, saray ve çevre düzenlemesi ile Lüleburgaz' ı yeniden imar edip bir şehir haline getirmesi tesadüf olmayıp, bazı etkenlerle çok yakın bağlantılı idi. Bu faktörler aynı zamanda, Osmanlı Devleti' nin 16. yy. daki askeri, siyasi, ticari, sosyal ve haberleşme dolayısıyla ulaşım politikasının da bir sonucu idi.

Bu etkenler, sırasıyla şöyle açıklanabilir:

Osmanlı Devletinde Kanuni Sultan Süleyman dönemi ile birlikte, Balkanlar ve Avrupa'nın içlerine yapılan akın ve seferlerin artması, İstanbul - Edirne - Belgrad arasında bağlantıyı sağlayan eski Roma yolunun iyileştirilerek tekrar kullanılmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda yol üzerindeki her önemli mevki, menzil adı verilen durak ve konaklama yeri olarak belirleniyordu. Dolayısıyla Lüleburgaz toprakları, ordunun konaklayabileceği, iaşesini sağlayabileceği menziller içerisinde en başta gelenlerden biri idi.

İkinci etken, ekonomiktir. İstanbul ve Trakya bölgesi ile özellikle Adriyatik Denizi kıyısındaki Dubrovnik ( Ragusa ) ve diğer Balkan şehirleri arasında, başta buğday, tahıl, canlı hayvan, kumaş gibi malları taşıyan kervanların konaklayacağı tesislere ihtiyaç vardı. Çevresi zengin tarım alanları ve meralarla çevrili Lüleburgaz'da, son derece büyük bir kervansaray ve çok sayıda dükkân ile panayırın kurulması yoğun ticari ilişkilerle açıklanabilir.

Bir diğer etken ise, ulaşım ile bağlantılı menzil sistemi idi. İstanbul'daki Osmanlı sarayından ülkenin çeşitli yerlerine ya da tersi durumda gönderilecek ferman, berat, mektup ve diğer yazılı emir ve dileklerin zamanında hızlı ve güvenli ortamda yerine ulaştırılabilmesi ancak iyi bir ulaşım ve haberleşme sistemi ile mümkündü. Bu düşünceden hareketle, Lüleburgaz da dahil ana yol üzerindeki diğer önemli menzillerde, içinde çeşitli sayıda at bulundurulmuş ve adına menzilhane denilen istasyonlar inşa edilmiş ve ulak ismi verilen posta tatarları da, yorgun atlarını dinlenmiş olanlarla

değiştirerek zamanında ilgili yerlere gerekli mesajları götürmüşlerdir. Böylece Lüleburgaz, İstanbul - Edirne arasında, yukarıdaki etkenlere en uygun yerlerden biri olduğundan, Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa' nın dikkatini çekmiştir. Paşa da, arşiv belgeleri ve seyahatnamelere göre, 'Bergos', 'Burgos', 'Burgus', 'Bergus' ve 'Bergoz' adlarıyla tanına yerleşime, her yönüyle köy boyutlarını oldukça aşan büyük bir külliye inşa ettirmiştir. Böylece mevcut yerleşimden çok, imparatorluğun çeşitli yerlerinden getirtilip iskân ettirilecek nüfus ile ana yolu kullanacak kişi ve kabileler düşünülmüştür. Sonuçta Lüleburgaz, bölgesel bir merkez olarak belirlendiğinden kent dokusu oluşturulacak şekilde imar ve iskâna sahne olmuştur.<sup>26</sup>

Osmanlılar zamanında imparatorluk merkezinin Bursa' dan Edirne' ye taşınması, daha sonra İstanbul'a götürülmesi, Lüleburgaz'ın Trakya'daki konumunu hiç etkilemedi. Padişahlar, şehzadeler, sadrazamlar, vezirler, akıncı komutanları ile orduların konaklama ve geçiş yeri hep Lüleburgaz oldu. Lüleburgaz'ın tarih içerisindeki seçkin konuklarından biri de Evliya Çelebi olmuştur. Evliya Çelebi, 1656 - 1661 yılları arasında Trakya ve Balkanlar'ı dolaşmış ve bu arada Lüleburgaz'a da gelmiştir.<sup>27</sup>

Evliya Çelebi, o yıllardaki Lüleburgaz hakkında şu bilgileri aktarmaktadır:

"Geniş ova, yedi yüz haneli, bağlı bahçeli, evleri kırmızı kiremit ile örtülü, bakımlı bir şehirdir. Beş camii ve mescidi vardır. Sokullu Mehmet Paşa Camii, şehrin içinde, kalabalık cemaatinden yer bulunmaz, gezintiye ve görücüye çıkmış bir ibadethanedir. Kurucusu, Koca Mimar Sinan, bir Abdülmenan ustadır. Ergene Köprüsü başındaki cami dahi acayip, cemaati gariptir. Yedi sıbyan okulu, meydanda parlak bir bina, hoş hamamı, çarşıda üç yüz dört yüz dükkânı vardır. Lüleburgaz'ın sığır pazarı Yunanistan ve İran' da meşhurdur. Kırk gün kırk gece alışveriş olur. Ergene Nehri kenarında ta Sokullu Mehmet Paşa Camii' ne varıncaya kadar, şehir tarafında bini aşkın kulübe gibi dükkânlar vardır. Bu pazarın başındaki köprü, meşhur Koca Mimar Sinan'ın binasıdır. Şehrin havası yumuşak, bağ ve bahçesi bakımlı, koyunu ve tereyağı meşhurdur.

---

<sup>26</sup> F.Müdersioğlu, *Aynı eser*, s.19-20.

<sup>27</sup> N.Karaçam, *Aynı eser*, s.696.

Lüleburgaz'ın kervansarayı, 150 odası olan büyük bir han gibidir. Haremli, develikli, ahırlı olup, sadece ahır üç binden çok hayvan alır. Kapıda daima nöbetçileri gözcülük ederler. Yatsıdan sonra kapıda meterhane çalınıp kapanır. Nöbetçiler, vakıftan kandiller yakıp kapı dibinde yatarlar. Eğer gece yarısında taşradan misafir gelirse kapıyı açıp içeri alırlar. Hazırdan yemek getirirler. Amma dünya yıkılsa içeriden taşraya adam bırakmazlar. Ta cümle misafirler kalktıktan yine meterhane döğülüp herkes malından haberdar olur. Hancılar tıpkı tellallar gibi ses ederler. Dua ve nimetlerden sonra, herkes bir yöne yürümeye başlar. Bu hanın batısında hükümet üyeleri, bakanlar, önde gelen kişiler ve kibar insanlar için haremli, divanhaneli, yüz elli odalı, hamamlı, kilerli, mutfaklı bir büyük saray vardır ki, övmeye dil yetmez. Bu binanın hepsi şehit Sokullu Mehmet Paşa'nın olup, hep kagirdir.<sup>28</sup>

Uzun yıllar sonra Osmanlıların çöküş ve gerileme devrine girmesi ile Trakya ve Lüleburgaz yeniden istilaları yaşamıştır. Böylece yüzyıllarca Evlad-ı Fatihan topraklarında yaşayan Türkler, acı günler görmeye başladılar. Bu tarihlerde Osmanlı İmparatorluğu, Rumeli' de küçülmeye başladı. Tepedelenli Ali Paşa olayında ve hemen arkasından Yunanistan olaylarının başlaması ile Balkanlarda ilk kez Osmanlılar' a karşı Slav ittihadı ve ayaklanmalar başladı. Tarihin felaket yılları olarak yazdığı bu devirde tüm Balkanlar olduğu kadar Lüleburgaz da etkilendi.<sup>29</sup>

Lüleburgaz'ın Osmanlı idaresine girdikten sonra geçirdiği ilk işgal 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı'dır ve Türk tarihinin en büyük felaketlerinden biridir. mahiyetindeydi. Lüleburgaz, Osmanlı - Rus Savaşı'na kadar, yaklaşık 468 yılı barış içerisinde yaşamış, savaş görmemiştir. Ancak 1829 yılında ve 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı'nda olmak üzere 2 kez Rus işgaline uğramıştır. Halkın '93 Harbi ve Muhacereti' diye adlandırdığı savaşta, Lüleburgaz bir yıl kadar işgal altında kalmıştır. Bu sırada savaşın faturasını ağır ödemiş, canından ve malından olmuştur. Savaş sonrası Balkanlardan başlayan kitlesel göç ise, Lüleburgaz' da birçok yeni köyün kurulmasına yol açmıştır.<sup>30</sup> Bir milyonun üzerinde göçmen, Bulgaristan'dan İstanbul' a doğru göç

---

<sup>28</sup> N.Karaçam, *Aynı eser*, s.696-697.

<sup>29</sup> O.Suat, *Aynı eser*, s.25.

<sup>30</sup> N.Karaçam, *Aynı eser*, s.697.

etmiştir. Bulgaristan' da nüfusun yarısını teşkil eden Türkler, azınlık durumuna düştüler. Osmanlı - Rus Savaşı'ndan sonra Lüleburgaz, Edime sancağına bağlanmıştır.<sup>31</sup>

1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı yenilgisi ile kaynakayan Balkan devletlerini göremeyen Osmanlı İmparatorluğu, Meşrutiyet ilan etmişti. Ne içte ne de dışta esaslı siyaset takip edemedi.<sup>32</sup> Son Osmanlı Hükümetleri içinde görüş ayrılıkları çoktu, Sadrazam İngiliz siyasetini, az sonra onun yerini alan bir diğeri Alman siyasetini ediyordu ama Almanlar'ın müttefiki olan Avusturya - Macaristan ve İtalya, Osmanlı Devleti'nin aleyhine bir tutum içerisinde idiler. Osmanlı Devleti, bunlardan büyük ihanet gördü. Temmuz 1878'de Avusturya orduları Bosna - Hersek vilayetimizi, 3 Ekim 1911'de de İtalya, Trablusgarp vilayetimizi işgal etti. Bu arada Balkan devletlerinin aleyhimize kurdukları ittifaklardan da haberimiz olmamıştı, Rusya'nın savaş olmayacağı teminatına inanmıştık. Bundan başka Rusya, Avusturya'ya karşı Osmanlı Devleti ile bir Balkan ittifakı kurmaya çalışıyor ve buna Türkler'i zorluyordu. Nihayet, Ekim 1912' de Karadağ, Osmanlı Devleti' ne savaş ilan etti. Balkanlarda böylesine bir kaynaşma sürüp giderken, Osmanlı İmparatorluğu'nda particilik kavgaları başlamış oluyordu. İttihat ve Terakki Partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisi arasında mücadele kızıştı. Particilik, orduya da bulaştı. Subayların bir kısmı İttihatçı, bir kısmı da İtilafçı idi. Bunun büyük zararı oldu. Örneğin İttihatçı olan Rumeli kumandanının emrini dinlemeyen 3. Kolordunun İtilafçı kumandanı, Bulgar ordusuna yalnız başına saldırdı ve Kırklareli' de bu ordunun perişan bir duruma düşerek yenilmesine neden oldu. Bu durum savaşın sonucunu etkiledi.<sup>33</sup>

Lüleburgaz bölgesinde Balkan Savaşı, 4 gün sürdü. Fakat birliklerimiz bu savunma hattında da tutunamadılar. 2 Kasım 1912' de Lüleburgaz düştü. Savaş öncesi başlayan göç hareketi, savaş arasında da tüm hızıyla devam etti. Savaş sırasında Lüleburgaz ana - baba günüydü. Savaşı, 27 yabancı gazeteci de izliyor ve bunlar Lüleburgaz'da konaklıyorlardı. Lüleburgaz, tarihinin en kanlı sahnelerini yaşadı.

---

<sup>31</sup> O.Suat, *Aynı eser*, s.25-26.

<sup>32</sup> N.Karaçam, *Aynı eser*, s.698.

<sup>33</sup> O.Suat, *Aynı eser*, s.26.

Osmanlı ordusunun Çatalca' da oluşturduğu savunma hattı karşısında Bulgarlar ilerleyemediler. İkinci Balkan Savaşı'nda Trakya'dan çekilmek zorunda kaldılar. Lüleburgaz'ın Balkan Savaşı'ndaki işgali, 1 yıl sürdü. 27 Temmuz 1913 tarihinde Bulgarlardan geri alındı.<sup>34</sup>

I.Dünya Savaşı yenilgisinden sonra imzaladığımız Mondros Mütarekesi ile, düşmanlarımız Türk topraklarını masa başında paylaşmışlardır. Bu paylaşımında Trakya ve Lüleburgaz, Fransızlar'ın eline geçmiştir. Daha sonra Yunanlılarla yaptıkları anlaşma ile Trakya'yı Yunanlılar' a vermişlerdir. Bunu fırsat bilen Yunanlılar, Tekirdağ - Ereğli yöresine denizden asker çıkartarak Trakya'yı fiilen işgal etmeye başladılar.<sup>35</sup>

Yunanlılar'ın davranışları, Trakyalı ve Lüleburgazlı aydınları bir araya topladı. Doğu Trakya'nın işgaline tepki yaratmak için 31 Mart - 7 Nisan 1920 tarihleri arasında Lüleburgaz Kongresi yapıldı. Lüleburgaz Kongresi'nde oybirliği ile, Trakya'da kimin tarafından olursa olsun yabancı işgaline ve içteki ihtilal hareketlerine karşı, savunma ve mücadele kararını verdi. Lüleburgaz Kongresi, Trakya'nın savunulması, Anadolu' ya bağlanması ve Mustafa Kemal önderliğinde Milli Mücadele' ye destek vermesi bakımından önem taşımaktadır. Kuvva - i Milliye'ci bir ruhla cereyan eden Lüleburgaz Kongresi kendinden sonra toplanacak olan Edime Kongresi' ne iyi bir ortam ve sağlam bir zemin hazırlamıştır.<sup>36</sup> Seferberlik hazırlıkları tamamlanmadan Yunanlılar, 20 Temmuz 1920' de Trakya' da saldırıya geçtiler. 22 Temmuz' da Lüleburgaz işgal edildi. Trakya ile birlikte Lüleburgaz' da Yunan işgali 2 yıl sürdü. Bölgedeki halk, büyük baskı ve işkence görmüşler ve büyük bir zulüm yaşamışlardır. Resmi bina ve evraklara el konmuş, yüzlerce hayvan alınmış, tonlarca tahıl zapt edilmiş, ölüm, tecavüz, sürgün ve işkence günlük hayatın bir parçası olmuştur. Lüleburgaz ve Edirne arasındaki bütün

---

<sup>34</sup> N.Karaçam, *Aynı eser*, s.700.

<sup>35</sup> O.Suat, *Aynı eser*, s.27-28.

<sup>36</sup> Zekai Güner, *Trakya Paşaeli Müdafai-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluş ve Faaliyetleri*, Ankara 1998, s.114-117.

köyler yağmalanıp, tahrip edilmiş, işyerleri talan edilerek halkın ileri gelenleri tutuklanıp sürgüne gönderilmiştir.<sup>37</sup>

9 Eylül 1922' de Yunanlılar. Anadolu' da kesin bir yenilgiye uğradılar. Bunun üzerine 11 Ekim 1922' de Mudanya Ateşkes Anlaşması'nı imzaladı. Bu antlaşma ile Trakya 15 gün içinde tahliye edilip bu tahliyeden itibaren 30 gün içinde de Türk memurlarına teslim edilecekti. Anlaşmanın imzasını müteakip İstanbul ve Boğazlar, Türk mülki idaresine teslim olunacak. Ancak İstanbul ve Boğazlar'da bulunan İtilaf kuvvetleri, miktarları arttırılmamak şartıyla, barış akdine kadar bırakılabileceklerdi.<sup>38</sup>

15 Ekim'den itibaren de Türk askeri birlikleri, Trakya'daki köy ve kasabaları Yunanlılar'dan geri almaya başladılar. 8 Kasım 1922' de Lüleburgaz düşmandan geri alınan yerlerin arasına dahil oldu.<sup>39</sup>

Günümüzde her 8 Kasım'da Lüleburgaz, bu kuruluş için yerel bayram yapmakta, özgür ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin bir beldesi olmanın mutluluğunu yaşamaktadır.<sup>40</sup>

---

<sup>37</sup> Ali Arslan, *81.Yılında Lüleburgaz Kongresi*, Lüleburgaz 2001, s.9.

<sup>38</sup> Durmuş Yalçın, *Türkiye Cumhuriyet Tarihi I*, Ankara 2005, s.135-136.

<sup>39</sup> N.Karaçam, *Aynı eser*, s.701.

<sup>40</sup> O.Suat, *Aynı eser*, s.29-30.



## I.BÖLÜM

### TEMETTUAT DEFTERLERİ VE LÜLEBURGAZ KAZASI

#### A)TEMETTUAT DEFTERLERİ

##### 1)Temettuat Vergisinin Doğuşu

Temettuât Defterleri, XIX. yüzyılda Osmanlı Devletinde özellikle taşranın ekonomik ve sosyal yönden anlaşılmasında, araştırmacılara bulunduğu döneme ve ait olduğu bölgeye ilişkin sosyo ekonomik ve demografik yapı hakkında kapsamlı ve ayrıntılı bilgiler sunması açısından önem arz eder.

Osmanlı Devletinde vergi "Tekalif-i Şeriyeye" ve "Rusum-i Örfiyye" adı altında iki şekilde alınmaktaydı. Bunlardan birincisi daha önce İslam devletlerinden intikal eden ve dini inanç ve esaslara göre alınan vergilerdir. Bu vergiler şeriatın bir gereği olarak alındıkları için "Rusum-u Şeriyeye" denilmektedir. Çiftçi reayadan alınan öşür, çift resmi, ağnam ve şehirlerde ticari faaliyetlerden alınan haçlar bu tür vergilerdir. İkincisi ise; devletin yürütme ve uygulama görevini yapmakla olanlara, hizmetleri karşılığı verilen miktarı kanunnamelerle belirlenen "Rusûm-ı Örfiyye" (Tekalif-i Örfiyye) diye adlandırılan cürüm ve cinayet, arus, bennak, mücerret ve benzeri şeylerden alınan vergilerdir.<sup>41</sup>Bu iki tür verginin dışında "Tekalif-i Divaniyye", "Avarız-ı Divaniyye" adı altında başlangıçta sefer için gerekli görülüp alınan sonradan devamlı hale getirilen vergiden başka her yıl miktarı fermanla belirlenen vergi çeşitleri de vardı. Bu vergi tiplerinin çokluğu halk üzerinde büyük infial ve bunalımlar meydana getirmiş istismarcıların bu durumdan istifadeye kalkışmaları ise adeta halkı isyan edecek hale sokmuştu.<sup>42</sup> Bu durumda Osmanlı Devleti'nin idari yapısında birtakım

---

<sup>41</sup> Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı Devleti Tarihi*, IRCICA Yayınları, İstanbul 1999, C.II, s.542.

<sup>42</sup> İsmet Demir, "Temettü Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri", *Osmanlı, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 1999, C.VI., s.315.

değişikliklere gidilmesi zaruret halini almıştı. Özellikle de mali sıkıntının ortadan kaldırılması gerekiyordu.

Tanzimat dönemi gerek mali sistemde önemli reformları gerçekleştirerek yepyeni bir mali yapı getirmesi gerekse önce iç ve daha sonra da dış borçlanmalar yoluyla İmparatorluğun mali kaderiyle ilgili önemli sonuçlara yol açması itibariyle Osmanlı mali tarihi içinde önemli bir dönemdir.<sup>43</sup> Bu dönemde devletin gelir giderlerinin kontrol altına alınması için maliyenin merkezileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapıldı. Merkezi bir hazine oluşturulması her türlü gelirin hazinede toplanması ve her türlü giderlerin hazineden karşılaştırıldı.<sup>44</sup>

Ayrıca daha önce mevcut olan şer'i vergileri ve zirai ürünlerden onda bir oranında öşür, küçükbaş hayvanlardan adedi ağnam ve gayrimüslim ahaliden cizye alınması gibi pek çok türü ve tahsil şekli olan örfi vergiler yerine bir bütün halinde "vergü-yi mahsusa vergisi" alınmasına karar verildi.<sup>45</sup>

Temettu; kar etme, kazanma, kar ve fayda demektir. Temettuat ise; bunun çoğulu yani karlar, faydalar ve kazançlar demektir.<sup>46</sup>

Temettu vergisi terimi de tüccar ve esnafın senelik kazançları üzerinden alınan vergi hakkında kullanılan bir tabirdi. Temettu vergisinin esası Hicri 1241 (1826) tarihinde II.Mahmut zamanında ihdas olunan ihtisab resmidir. İhtisab resmi, şehriye-i dekakin ve yevmiye-i dekakin adıyla anılan vergilerle büyük yerleşim yerlerinde belediye geliri pazar ve panayırlardan alınan damga, tartı, ölçü vs. vergiler ile hile yapan esnaftan alınan para cezaları ve bütün yiyecek, içecek vs. den alınan çeşitli vergilerden ibarettir. Genelde "Temettu" vergisi tüccar ve esnafın senelik geliri üzerinden % 3 oranında alınan bir vergidir. Bu şekilde beyana dayanmamakla birlikte tahrire göre alınan bir gelir vergisine geçilmiştir.

---

<sup>43</sup> Tefvik Güran, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları* (1841-1861), TTK Yayınları, Ankara 1989, s.5.

<sup>44</sup> Abdüllatif Şener, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İstanbul, 1990, s.70.

<sup>45</sup> T.Güran, *Aynı eser*, s.13.

<sup>46</sup> Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1998, s.1073.

## 2-Temettu Sayımları

1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'nda üzerinde durulan en önemli hususlardan biri mali meseleler olmuştur. Bu dönemde Osmanlı ülkesinde iltizâm usulüyle vergi toplamaya son verilmek istenmişti. Çünkü iltizâm sistemi Osmanlı idaresine göre, halkı ezen, ağır yüklere yol açan ciddi bir sorun haline gelmiştir. 1840 yılında Tanzimat'ın uygulandığı bölgelerde, iltizâm usûlü fermada vaat edildiği üzere ortadan kaldırılmıştır Yeni kurulan Muhassıllık İdaresiyle devlet gelirleri merkezden gönderilen maaşlı muhassıllar vasıtasıyla toplanmaya başlanmıştır.<sup>47</sup> Bu uygulamayla devlet, vergi gelirlerinin artacağını ve halkı çıkarı için ezen mültezimlerin aradan çıkmasıyla, halkın ferahlayacağını düşünmüştür.

Geniş yetkilerle İstanbul'dan taşraya yollanan muhassıllar aynı zamanda Tanzimat'ı tanıtacaklar, bu hadiseyi herkese duyuracaklardı. Vali ve ayânın yetkileri sınırlanırken, merkeze bağlı muhassılların böyle geniş yetkiyle donatılması, kendilerinin başarısının Tanzimat'ın başarısı olarak addedilmesinden kaynaklanıyordu, Muhassılların vergi tahsilini tam olarak geçekleştirebilmesi için sayım yapmaları gerekliydi . İşte bu şekilde 19. yüzyıl Temettüât sayımlarının ilk denemesi 1840 yılında muhassıllar aracılığıyla yapılmaya başlanmıştır. Buna benzer bir sayım daha önce II. Mahmut zamanında. 1834-35 yıllarında yapılmıştır Ancak bu sayım sadece Kayseri ile sınırlı kalmıştır.<sup>48</sup>

Muhassıllar köylerden başlayarak merkezden yanlarına aldıkları kâtiplerle birlikte, vergi mükelleflerinin isim ve şöhretini, ne kadar emlak, arazi ve hayvanının olduğunu, yıllık kazançlarını ve bu kazancın kaynaklarını kaydedeceklerdi. Muhassılların aynı zamanda vergi tahsili ile uğraşmaları ve sayımın bir an evvel bitirilmesi gerekliliği, kazaların ileri gelenlerinden oluşan meclisin yardımını da gerektirecekti. Muhassıllar fırsat buldukça tahrir nezarret edeceklerdi.<sup>49</sup>

---

<sup>47</sup> A.Şener, *Aynı eser*, s.37.

<sup>48</sup> Gösterilen Yer.

<sup>49</sup> A.Şener, *Aynı eser*, s.97.

Fakat muhassıllar görevlerini istenildiği ölçüde gerçekleştirememiştir. Kendilerine bağlanan umutlar boş çıkmış, çoğundan memnun kalınmamış çok sayıda muhassıl görevinden azledilmiş, bazıları ise birbirleriyle birleştirilmiştir. Tanzimatın ilk yıllarında aşar başta olmak üzere tüm vergileri muhassıllar toplamıştır. Fakat muhassılların görevi ihmali yanında ürünlerin saklanması, vaktinde satılamaması, ulaşım ağının yeterli olmaması gibi sebeplerle muhassıllık kurumu kaldırılmıştı. Diğer taraftan reformlardan memnun olmayan bir kesimin varlığı da bu konuda etkili olmuştur. İltizamın kaldırılmasından sarraflar mültezimler ve bunların etrafındaki gruplar çok zarar görmüşlerdir. Hıristiyan vakıfların vergiye tabi tutulması halk üzerinde büyük nüfuzu olan ruhban sınıfını ıslahat aleyhine çevirmiştir.<sup>50</sup>

Muhassıllıkların kaldırılması ile iltizam sistemine geri dönmüş başlatılan sayım işlemi de sonuçlanmamıştır.

Tanzimat döneminde etkili bir vergi sistemi ihtiyacı ile Osmanlı Devleti'nin iltizam sistemini yürürlükten kaldırıp, maaşlı memurlarla vergiyi merkezde toplamak amacıyla tesis ettiği muhassıllık idaresinin başarısız olması devlet idarecilerini vergi toplama işini mültezimlerden alarak, Tanzimat öncesi karışık vergi sistemine son verme, etkili ve adil bir vergi reformu gerçekleştirme isteklerinden vazgeçirmemiştir. Osmanlı idaresi vergi reformunu gerçekleştirmek için 1845 yılında yeniden Anadolu ve Rumeli'nde emlak, arazi, hayvanat ve temettuat sayımları yapmaya karar vermiştir. İstanbul'un bu ısrarında karmaşık olmayan, adil vergi sistemi kurma isteğinin payı olmasının yanında, ayrıca yıllardır vergi kaynakları ile mültezimler aracılığıyla ilişki kurabilen devletin, bu vergi kaynaklarını doğrudan bilmeyi istemesinin de payı olmuştur.

1261/1845 yılında Tanzimat'ın uygulandığı bölgelerde, toplam vergi yükünün bölgeler ve kişiler arasında adil dağılımını sağlamak, kişilerin gerçek ödeme gücünü tespit ederek vergi yükünde buna göre denemeler yapmak üzere, yeni Temettuat Sayımları yapılmaya başlanmıştır. Bu sayımda 1840 yılındaki sayımdan farklı olarak kayıt işlemlerini merkezden gönderilen memurlar değil köyün imamı (gayrimüslim köylerde papazı) ve muhtarını (gayrimüslim köylerde koçabaşısı) tarafından ziraat müdür

---

<sup>50</sup> A.Şener, *Aynı eser*, s.94.

vekili nezaretinde yapılmıştır. Her defter bu kişilerin mühürüyle sona erdirilerek, kaza merkezine gönderilmiştir.<sup>51</sup> Defterler kaza meclisinde kontrol ve tasdik edildikten sonra, kaymakam ya da vali tarafından defterdara teslim edilmiştir.<sup>52</sup>

Sayımın yapılacağı bölgelere İstanbul'dan örnek nüshalar ve sayımlarda dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında talimatlar yollanmıştır Emlâk ve temettuât sayımı için Malîye Nezareti bünyesinde Ceride Muhasebesi Kalemi teşkil edilmiş ve ceride muhasebecisi ve mümeyyiz-i ulâ adı verilen görevliler tayin edilmiştir. Ceride Muhasebesi Kalemi'ne defterler geldikçe, birer nüshası burada kalmak diğer bir nüshası tekrar mahallerine gönderilmek üzere iki nüsha defter düzenlenmesi ve bunlara bakılarak vergi ve temettuât mukayese edilip, icmalleri hazırlanması düşünülmüştür, fakat bu işlemin uzun bir vakit alacağı görülünce, yapılan sayımdan maksadın vergi ve temettuât miktarının bilinmesi olduğu ileri sürülerek, bunun yerine sayım esnasında tutulan her defterin sonuna, geçmiş senenin vergi ve sayım senesinin temettuât toplamının yazılması ve her kazanın toplam temettuât ve vergilerini gösteren birer icmal pusulasının hazırlanıp, merkeze gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu sayede kazalardan gelecek icmallerden toplam temettuâtın tespit edileceği düşünülmüştür. Çünkü sayım uzun zaman almış ve bu sebeple bir yıl geçtiği halde sayım yapılamadığından Temettuât Defterleri gelmeyen yerler olmuştur.<sup>53</sup>

1845 temettuât sayımları, Tanzimat dönemi Osmanlı idaresinin kendisine bağladığı ümitleri tam olarak karşılamasa da sayım, işleminin Anadolu ve Rumeli bölgesinin çoğu yerinde tamamlanarak sonuçların İstanbul'a yollanması, 19. yüzyıl Osmanlı tarihi araştırmacılarına binlerce defterden müteşekkil eşsiz bir kaynak sunmuştur Defterler, köy ve şehir hayatını, bütün yönleriyle tanıtmaya da Osmanlı hayatının bir yıllık manzarasını ortaya koymaktadır.

---

<sup>51</sup> Tefvik Güran, *19.Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998, s.14.

<sup>52</sup> Ahmet Akgündüz ve Sait Öztürk, *Yozgat Temettuât Defterleri*, Yimpaş Holding Yayınları, Yozgat 2000, C.I. s.39.

<sup>53</sup> A.Akgündüz ve S.Öztürk, *Aynı eser*, s.41.

### 3-Temettuat Defterleri

Tanzimat devrinde, önceleri değişik adlarla alınan vergilerin yerine tek bir verginin ikamesi için hane reislerinin gelirlerinin tespiti maksadıyla yapılan temettu sayımlarının kaydedildiği defterlere “Temettuat Defterleri” adı verilmektedir. Temettuat defterleri 19. yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti’nin iktisadi ve sosyal durumu hakkında çok açık ve önemli bilgiler vermektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde, Maliyeden Müdevver Defterler ve Kamil Kepeci Tasnifi içinde yer alan bu defterler 1988 yılında tasnif edilerek araştırmaya açılmıştır. Dokuz katalog içinde yer alan 17447 defterin büyük bir kısmı 1260/1261 (1844/1845) tarihinde yapılan tahrirlere aittir. Defterlerin tasnifi ve kataloglanmasında, o tarihlerdeki idari taksimat esas alınmıştır. Her eyalet kendi içinde alfabetik olarak kazalara ayrılmış ve numaralandırılarak özet bilgilerle kataloglara işlenmiştir. ML. VRD. TMT olarak kodlanmış ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.<sup>54</sup>

---

<sup>54</sup> Mustafa Serin, “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri”, *Başbakanlık I.Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998*, Ankara 1998, s.721-724.

**Tablo 1. Temettuat Defterleri Arşiv Tasnifi**

Katolog Genel No	Eyalet Kaza Adı	Kodu	Tarih		Defter
			Hicri	Miladi	
508	Ankara ve Aydın		1260-1261	1844-1845	1961
509	Aydın ve Bolu	ML.VRD.TMT	1260-1261	1844-1845	2005
510	Bolu, Cezair-i Bahr-i Sefid, Edirne		1260-1261	1844-1845	1862
511	Edirne, Erzurum, Hüdavendigâr		1260-1261	1844-1845	1407
512	Hüdavendigâr		1260-1261	1844-1845	1936
513	Hüdavendigâr, Konya, Niş		1260	1844-1845	2243
514	Niş, Rumeli, Selanik, Silistre, Sivas		1260	1844-1845	2015
515	Sivas		1260	1844-1845	1886
516	Üsküp, Vidin		1260	1844-1845	2432

Temettuat defterleri tutulduğu dönemin nüfusu, yörede kullanılan isimler ve lakaplar, ailelerin gelir ve refah seviyeleri, yörede icra edilen meslekler, tahriri yapılan bölgenin arazi ve ziraat durumu, yetiştirilen ürünlerin çeşitleri ve hayvanlar hakkında bilgiler içermektedir. Bu özellikleri ile temettuat defterleri, Osmanlı taşra iktisadi ve sosyal yapısına ait istatistiksel veriler içermektedir. İlgili bölgenin sosyal ve ekonomik durumunu açıklamayı sağlamaktadır.

#### **a) Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri**

Temettuat defterleri iktisadi tarihin olduğu kadar sosyal tarihin aydınlatılması içinde önemli kaynaklardır. Ancak defterlerin genelde ekonomik verileri ele alınmaktadır. Kayıtlarda, şehir, kaza, kasaba, nahiye, köy, mezra ve çiftlik gibi yerleşim birimlerinde yaşayan tebanın emlak, arazi ve hayvanlarının yazılmasından başka, hane reislerinin isim ve şöhretleri, unvanları, lakapları, meslekleri, resmi görevleri ve etnik

yapıları gibi bütün ayrıntıların verilmiş olması sosyal tarih açısından da önemli bir kaynak olarak değerlendirilmelidir.<sup>55</sup>

Defterlerde öncelikle haneler hakkında bilgi bulunması nüfus yapısının analizine imkan sağlar. Defterlerde hane esaslı yazım sistemi kullanılmakla birlikte sadece hane reisleri yazılmıştır. Öyle ki hiç vergi vermeyen hane reisleri de yazıma dahildir. Hane sayısı bize nüfus yoğunluğu ve durumu hakkında değerlendirme yapma olanağı sağlamaktadır.

Bu defterlerin tahriri yapılırken verginin esas olduğu hane reisinin ismiyle başlanmıştır. İsimler tahrir defterlerine “Ahmed veled-i Hamza” gibi bir önceki şahsın oğlu veya kardeşi olması halinde de “Süleyman veled-i o” yahut “İbrahim biraderi o” şeklinde veled kelimesi kullanılarak yazılırken temettuat defterlerinde “Ahmed oğlu Mehmed” örneğinde olduğu gibi çok kere oğlu kelimesi tercih edilmiştir. Bununla birlikte az da olsa “bin” ve “veled” kelimelerinin kullanıldığı da görülmektedir. 1256’daki defterlerde şahısların isimleri ile birlikte şahısların eşkallerine de yer verilmiş, uzun boylu ak sakallı gibi betimlemeler yapılmıştır.<sup>56</sup>

Temettuat defterlerinin sosyal tarih açısından önemli noktalarından biri de hane reislerinin mesleklerinin kaydedilmiş olmasıdır. Meslek bilgilerine göre incelenmiş temettuat defterleri göstermektedir ki; küçük yerleşim birimlerinde ziraat ve hayvancılık yaygınken, daha büyük yerlerde küçük sanayi kolları ve esnaflık yaygındır. Mesleklerin yazılmış olması, bir mahalle veya köyde hangi zanaatın ne ölçüde geliştiğini tespit etmemize imkan sağladığı gibi gelirin meslekler arası dağılımını da ortaya koymaktadır. Bu defterlerde ayrıca imam, hatip, vaiz, kethüda, muhtar, muhtar-ı sani gibi devlet hizmetinde bulunan şahıslar kaydedildiği gibi, tahririn yapıldığı mahallelerde askere gidenler, sakat ve aciz durumlarda olanlarla öksüz ve yetimler de kaydedilmiştir.

---

<sup>55</sup> Mübahat Kütükoğlu, “Osmanlı İktisadi Yapısı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, Editör, E.İhsanoğlu, İstanbul 1994, C.I., s.542.

<sup>56</sup> M.Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri” *Bellekten*, TTK Yayınları, Ankara 1995, C.LIX, Sayı 225, s.395.



Sosyal tarih kapsamında ele alınacak diğler husus, yer adlarıdır. Yer adları zirai faaliyetler ya da yerleşim biriminin coğrafi özellikleri ile ilgili bilgi vermektedir. Bu yönüyle temettuat defterleri coğrafya özellikle de beşeri coğrafya için de önemli kaynaklardır.<sup>57</sup>

### **b)İktisadi Tarih Kaynağı Olarak Temettuat Defterleri**

Temettuat defterlerinin: toplam toprak miktarı, ekili ve nadasa bırakılan alanların toplam miktarı, üretime ayrılan toprakların tahlili, ürün çeşidine göre toprak miktarı, bu ürünlerden sağlanan hasılat toplamı ve dönüm başına verimliliği tarım işletmelerinin büyüklüğü, hayvancılığın köy ve kent ekonomisindeki yeri kent ekonomilerinde önemli veri olan sınaî, ticari hizmet iş kolları konularında aydınlatıcı bilgi verdiği görülmektedir.

Temettuat defterlerinde hane reislerinin, tarla, bağ, bahçe, bostan gibi gayr-ı menkullerinin ayrıntılı biçimde dökümleri yapılmıştır. Defterlerde ekili tarlalar "mezru tarla" olarak gösterilmiştir. Kiraya verilen tarlalar ile o yıl boş bırakılanlar ayrıca yazılmıştır. Ekili tarlalar, hem boş; bırakılanlara, hem de kiraya verilene nazaran çok daha fazladır, "mezru tarla" adıyla yazılanlar hububat ekilen tarlalardır. Hububat dışında ürün yetiştirilen tarlalar ayrıca belirtilmiştir.<sup>58</sup>

Temettuat defterlerinde kaydedilen iktisadi kayıtlardan biri de hayvanlardır. Böylece bir köy ya da kasabada en çok hangi hayvanın beslenip yetiştirildiği ve sağlanan kazancın tespiti mümkün olmaktadır. Çiftçiler evlerinde manda, inek ve bölgeden bölgeye değişmek üzere koyun ve keçi beslemektedirler. Bunların yanında vergi dışı olan; katır, merkep, at ve öküz gibi hayvanlar da baş olarak yazılmıştır.

Yeni vergi sisteminin amacı; temettuat sayımları yapılarak kişinin ekonomik gücüne göre adil vergi alınmasını sağlamaktır.<sup>59</sup> Bu amaçla defterlerde vergi mükellefinin adı, vergisi esas olan gelir kaynağı, kaynağın yıllık geliri ve bu gelire göre

---

<sup>57</sup> A.Akgündüz-S.Öztürk, *Aynı eser*, s.30.

<sup>58</sup> M.Kütükoğlu, *Aynı makale*, s.406.

<sup>59</sup> Said Öztürk, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik*, İstanbul, 1996, s.218.

tarh edilen yıllık vergi miktarı verilmektedir. Vergi ödemeleri içerisinde vergiyi mahsusa aşar vergisi, adet-i ağnan resmi ve gayrimüslimler için cizye belirtilmiştir. Temettuat defterlerinde toplam vergi yükü ve toplam hasılat içerisinde vergi yükünün payı, vergi dağılımı, şehir-köy Müslüman gayrimüslim kesimler arasında vergi dağılımı bilgilerinin yorumlanmasıyla iktisadi sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Temettuat defterleri Anadolu ve Rumeli topraklarında yaşayanlarla ilgili olarak 19.yüzyıl Osmanlı iktisadi ve sosyal tarih araştırmalarına kaynaklık edebilecek oldukça bol malzeme sunmaktadır. Nüfusun miktarı, dini dağılımları, hane başına düşen yıllık gelir ve vergiler, toplam gelir ve vergiler, meslekler, işgücü, işgücünün dağılımı, zirai, ticari ve sınai yapı hakkında hususiyetler ortaya çıkarılabilir.<sup>60</sup> Tabii defterlerin 1844-1845 yıllarını kapsadığını, iktisadi ve sosyal hayatı bütün canlılığı içinde değil, sayım anındaki görüntüsü ile yansıttığı daima göz önüne tutulmalıdır. Sayımların köy halkı tarafından yapılması defterlerde kayıtlı bilgilerin güvenilirliğini artıran bir husus olmakla birlikte, hesaplamalarda hatalar olması da muhtemeldir. Bütün bunları dikkate alarak, Temettuat Defterleri’ni karşılaştırmalı değerlerle ele almak, daha yeterli sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.<sup>61</sup>

## **B)LÜLEBURGAZ TEMETTUAT DEFTERLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ**

Temettuat defterlerine göre Lüleburgaz’ın sosyo-ekonomik ve demografik yapısı, konulu tezimizin temel arşiv kaynağını “Emlak ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuat Tahrir Defterleri” veya kısa adıyla “Temettuat Defterleri” oluşturmaktadır.

Tezimizde kullandığımız defterler Edirne eyaletini Bergos Kazası’na bağlı defterlerdir. Arşivdeki katologlardan elde ettiğimiz defterler sayısı 27’dir. Bu defterlerden 4 tanesi mahallelere, 1 tanesi Kıbtî taifesine, 1 tanesi çiftliklere 21 tanesi ise köylere aittir. Söz konusu 27 defterin Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki kataloglanmasında dikkati çeken husus, defter sıralamasında rakamsal atlamaların olduğudur. Bu atlamaların defterlerin kaybolmasından, henüz tasnif edilmemiş

---

<sup>60</sup> A.Akgündüz – S.Öztürk, *Aynı eser*, s.17.

<sup>61</sup> T.Güran, *Aynı eser*, s.228.64

olmasından veya okunamaz halde bulunmalarından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Elimizdeki defterlerin toplam sayfa sayısı 407'dir. Köylerden Alpullu, Turgut Bey ve Ahmet Bey'de tamamıyla gayrimüslimler yaşamaktadır. Ayrıca Kıpti taifesi içinde de gayrimüslimler bulunmaktadır.

Söz konusu defterlerin numaraları ve sayfa sayıları aşağıdaki gibidir.

<b>Defter No</b>	<b>Yerleşim Yeri</b>	<b>Sayfa Sayısı</b>
5228	Sevindikli Köyü	8
5230	İnanlı Köyü	8
5233	Seydiler Köyü	7
5234	Paşa Köyü	8
5236	Bali Hoca Köyü	4
5237	Bergos kazası ve köylerine ait	4
5238	Alpullu Köyü	64
5240	Karamusul Köyü	16
5241	Taşili Köyü	4
5242	Karıştıran-i Sağır	12
5243	Çengerli Köyü	8
5244	Karaağaç Köyü	16
5245	Kara Danişmend Köyü	4
5246	Karıştıran-ı Kebir Köyü	24
5247	Müsellem Köyü	8
5248	Mir Ali Köyü	8
5250	Cedid Müslim Mahallesi	32
5251	Özsakız Köyü	12
5253	Ahmed Bey Köyü	32
5254	Kıbtıyan Taifesi	20
5255	Hüseyin Bey Mahallesi	24
5256	Cami-i Atik Mahallesi	20
5257	Turgut Bey Köyü	12
5258	Soyak Köyü	12
5259	Kaybeyli Köyü	8
5260	Akça Köyü	12
5261	Alaca Mescid Mahallesi	20

İlk sayfanın başında Bergos Kazası..... Karyesi/Mahallesi şeklinde yerleşim yerinin adı yer almaktadır. Ardından hane reislerinin isimleri numaralandırılarak yazılmaya başlanmıştır. Hane reisinin isminin hemen üstünde hane ve numara yazılmış ve altlarına da rakamlar konulmuştur. “Hane” ibaresinin altında yazılan rakam yapılan kaydın defterdeki kaçınıcı hane olduğunu, “numara” altında yazan rakam ise kaçınıcı aile olduğunu gösterir. Defterlerde çoğunlukla önce imam, hatip ve muhtarlar (gayrimüslim köylerinde muhbirler, papazlar ve kocabaşlar) yazılmıştır. Hane reisinin isimleri “Ahmet oğlu Hüseyin” ya da Hasan bin Mehmet şeklinde kaydedilmiştir. İsimlerin başına lakaplarda getirilmiştir. Lakaplar “Sarıoğlu İbrahim” örneğinde olduğu gibi babasının şöhretiyle “Berberoğlu Hüseyin” örneğinde olduğu gibi babasının mesleğinin ismiyle yazıldığı gibi “Değirmenci Hasan”, “Lüleci Mustafa” gibi kişinin kendi mesleğiyle, “Uzun Kemal” gibi kişinin fiziksel yapısıyla “Sağır Ömer oğlu Mustafa”, “Kör Ahmed” gibi kişinin özrüyle ilgili de olabilmektedir.

Hane sıra numaralarına göre akraba olanların birbiri arkasına veya yakın yazıldığı görülmektedir. Örneğin “Çelebi oğlu Hasan Pehlivan”dan sonraki hanede “Çelebi oğlu Osman” gibi aynı hanedeki kardeşler “Koca Hacı Ahmet oğlu Ali ve karındaşı Mehmet”, “Yusuf oğlu Şakir yetimleri Mehmed ve Ali” şeklinde yazılmıştır.

Defterler adil bir vergi düzenlenmesi için hazırlandığından sadece vergi mükellefi kişiler kaydedilmiştir. Mükelleflerin çoğunluğunu erkek nüfus oluşturmakla birlikte zaman zaman yetim çocuklar ve kadınların kayıtlarına da rastlanmaktadır. Bu hanelerdeki kişilerin ismi yazıldıktan sonra varsa, mal ve emlakı yazılmış mal ve emlakı yoksa “şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğu” gibi açıklamalar yapılmıştır.

Farklı bölgelere ait Temettuat Defterlerinde, hane reislerinin mesleği kişinin isminin üzerine yazılarak belirtilmiştir. Ancak Lüleburgaz’a ait Temettuat Defterlerinde bu uygulama çoğunlukla tercih edilmemiştir. Mahallelere ait kayıtlarda kişilerin mesleği hane reislerinin isminin yazıldığı kısımda belirtilse de (Lüleci Mehmet, Değirmenci Hüseyin) köylerde bu uygulama yapılmamıştır. Hane bilgilerinden anlaşıldığı kadarıyla da mesleği yazılmayan hane reislerinin ziraatçı oldukları tahmin edilmektedir.

Hane reislerinin isminin üzerinde “sene sabık vergisi” yada sene-i sabıkada vergi-yi mahsusadan bir senede vermiş olduğu ifadesi ile hane reisine önceki yıl

tahakkuk eden vergi miktarı kuruş olarak kaydedilmiştir. Vergi verilmemişse bunun sebebi “Karye-i mezburun imamı olduğundan vergi vermemiş olduğu” gibi ifadelerle belirtilmiştir.

Vergi-yi mahsusanın ardından ziraatle uğraşanlardan 1260 senesi aşarı ve 1261 senesi aşarı (tahmini) kaydıyla alınan aşar vergisi yazılmıştır. Hububatın cinsi (genelde hinta, şair, alef, çavdar) yazılıp altına kile cinsinden onda bir oranında aynı vergi ve bunun altına da nakdi karşılığı yazılmıştır. Eğer bağcılıkla uğraşıyorsa bağ aşarı arıcılıkla uğraşanlardan kovan aşarı kuruş cinsinden kaydedilmiştir. Bazı defterlerdeki hane kayıtlarında arı kovanı yazılmasına rağmen öşür, genel öşür toplamının altına yazılmamıştır. Vergilerin en sonunda ise adet-i ağnam kaydedilmiştir.

Temettuat çalışmalarında kayıtlarda cizye vergisinin de yazıldığı ifade edilmiştir. Fakat Lüleburgaz’a ait defterlerde gayrimüslim nüfus bulunmasına rağmen, cizye kaydı yer almamıştır. Bunun sebebinin buradaki gayrimüslim nüfusun cizyelerinin ayrı bir defterde tutulmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Kişinin isminin altına bütün mal ve emlakı yazılmıştır. Önce “mezru tarla” olarak gösterilen zirai alanların hububat ekimi yapılan tarlalar olduğu anlaşılmaktadır. Mezru tarladan sonra ise “gayri mezru tarla dönümü” (ekili olmayan-nadasa bırakılan) yazılmıştır.

Kişinin yaşadığı hanesinden başka dükkan, değirmen gibi gelir getiren gayri menkulleri varsa bunlara ait bilgiler de verilmiştir. Gayri menkulün çeşidi, adeti, hisseli olup olmadığı ve kaza dışında bir başka yerde olanların nerede olduğu kaydedilmiştir. Arazi ve gayri menkullerden icar gelirleri de “ahare icar eylediği tarla” gibi açıklamalarla belirtilmiştir.

Arazi ve diğer gayri menkullerin ardından kişiye ait hayvanlar bütün ayrıntıları ile ele alınmıştır. Yük ve binek hayvanları, beygir, kısrak, tay, merkep, öküz vb. ait bilgiler yazılmıştır. Et ve süt veren inek, camuş, koyun gibi hayvanların sağmal ve kısır olup olmadığı varsa yıllık gelirleri kaydedilmiştir. Arı kovanlarının sayısı ve yıllık geliri de belirtilmiştir.

Her hane belirtildiği şekilde kaydedildikten sonra, defter sonunda temettuat toplamı verilmiştir. şahsın herhangi bir mal varlığı ve kazancı yoksa bu durum şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğu gibi açıklamalarla belirtilmiştir. Sayımı yapılan mahalle veya köydeki vergiye tabi mükelleflerin tamamı kaydedildikten sonra köy veya mahallenin toplam temettuatı ve vergi miktarları defterin sonunda yazılmıştır. Bu yeknların altına yazıyla da toplam vergi ve temettuat yazılmıştır.

## II.BÖLÜM

### LÜLEBURGAZ TEMETTUAT DEFTERLERİNİN SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

#### A)Nüfus Yapısı

1260-1261 (1844-1845) yıllarına ait Lüleburgaz Temettuat Defterleri toplam 27 defterden oluşmaktadır. Bunların 22 tanesi köylere, 4 tanesi mahallelere, 1 tanesi ise Lüleburgaz'ın Perakende Esamilerine aittir. Görüldüğü gibi defterler köy ve mahalle esaslı tutulmuştur.

**Tablo 2.Yerleşim Yerlerinin Hane Sayıları**

Defter No	Yerleşim Yerinin Adı	Hane Sayısı
5228	Sevindikli	18
5230	İnanlı	10
5233	Seydiler	22
5234	Paşa	17
5236	Bali Hoca	5
5237	Bergos Kazasının Perakende Esamileri	6
5238	Alpullu	204
5240	Karamusul	32
5241	Taşili	3
5242	Karıştıran-1 Sagir	20
5243	Çengerli	22
5244	Karaağaç	42
5245	Kara Danişmend	6
5246	Karıştıran-1 Kebir	80
5247	Müsellem	25
5248	Mir Ali	10
5250	Cedid Müslim Mahallesi	124



5251	Özsakız	23
5253	Ahmetbey	125
5254	Kıbtıyan Tarifesi	74
5255	Hüseyin Bey Mahallesi	91
5256	Cami-i Atik Mahallesi	64
5257	Turgutbey	32
5258	Soyak	43
5259	Kayıbeyli	9
5260	Akça	16
5261	Alaca Mescid Müslim Mahallesi	84
	Toplam	1207

Köy ve mahallelerdeki hane sayılarına bakıldığında en fazla hanenin Alpullu köyünde, en az hanenin Taşılı'nda olduğu görülmektedir. Tablo 2'de de görüldüğü üzere Alpullu'da 204, Taşılı'nda ise 3 hane mevcuttur. Mahallelerde ise en fazla hane sayısı 124 haneyle Cedid Müslim Mahallesinde, en az hane sayısı 64 hane ile Cami-i Atik Mahallesindedir.

Osmanlı Devletinde nüfus ile ilgili ilk elden kaynaklar, klasik dönem için Tahrir, avarız ve cizye defterleri, son dönemler için cizye, nüfus, temettuat defterleri ve salnamelerdir. Tahrir, avarız, cizye ve temettuat defterleri genel bir ifade ile faal erkek nüfusu vermekte ve temel amacı da vergi yükümlülüklerini ve bu kişilerden tahsil edilecek vergi yükünü belirlemektir.<sup>62</sup> Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı olarak nitelenen 1831 tarihli nüfus sayımı da benzer eksikliği taşımaktadır. Bundan sonra yapılan sayımların da çok sıhhatli olmadıkları görülmektedir. Bu nedenle Lüleburgaz'a ait temettuat defterlerinden elde ettiğimiz veriler doğrultusunda dönemin tahmini nüfusunu ve demografik özelliklerini ortaya koymaya çalışacağız.

---

<sup>62</sup> Özer Ergenç, "Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler", *Belleten*, C.41, Ağustos 1988, S.203, s.681.

XVI. yüzyıldaki Tahrir Defterleri’ni inceleyen Ömer Lütüfi Barkan, “hane” sayılarını 5 ile çarparak gerçek nüfusun tahmin edilebileceğini kabul etmiştir<sup>63</sup> Bir çok tarihte de bu katsayıya göre tahmin yürütmüştür. Temettuat Defterleri ışığında Lüleburgaz’ın nüfusunu hesaplarken biz de Barkan’ın yöntemini kullanacağız.

**Tablo 3.Lüleburgaz’da Nüfusun Dağılımı**

DEFTER NO	YERLEŞİM YERİNİN ADI	HANE SAYISI		KİBTİ		TAHMİNİ NÜFUS	
		MÜSLÜMAN	GAYRİ MÜSLİM	MÜSLÜMAN	GAYRİ MÜSLİM	MÜSLÜMAN	GAYRİ MÜSLİM
5228	Sevindikli	18				90	
5230	İnanlı	10				50	
5233	Seydiler	22				110	20
5234	Paşa	13		4		65	
5236	Bali Hoca	5				25	
5237	Bergos Kazası’nın Perakende Esamileri	6				30	
5238	Alpullu		204				1020
5240	Karamusul	32				160	
5241	Taşili	3				15	
5242	Karıştıran-1 Sağır	20				100	
5243	Çengerli	22				110	
5244	Karaağaç	42				210	
5245	Kara Danişmend	6				30	
5246	Karıştıran-1 Kebir	80				400	
5247	Müsellem	25				125	
5248	Mir Ali	10				50	
5250	Cedid Müslim Mahallesi	124				620	
5251	Özsakız	23				115	

<sup>63</sup> Ömer Lütüfi Barkan, “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 1953, C.X., s.12.

5253	Ahmetbey		125				625
5254	Kıbtıyan Taifesi	53			21	365	105
5255	Hüseyin Bey Mahallesi	91				455	
5256	Cam-i Atik Mahallesi	64				320	
5257	Turgut Bey		32				160
5258	Soyak	43				215	
5259	Kayıbeyli	9				45	
5260	Akça	16				80	
5261	Alaca Mescid Müslim Mahallesi	84				420	
	TOPLAM	821	361	4	21	4125	1910

Tablo 3’de de gösterildiği üzere Lüleburgaz’da 27 yerleşim birimindeki Müslüman halka ait toplam hane sayısı 825’dir. Bunların içinde 4 hane Müslüman Kıptilere aittir. Gayrimüslim hane sayısı ise 382’dir. Bunların içinde de 21 hane gayrimüslim Kıptilere aittir. Lüleburgaz kazasının tahmini Müslüman nüfusu 4125, gayrimüslim nüfusu 1910’dur. Lüleburgaz’ın 1260 (1844) yılına ait tahmini nüfusu ise 6035 civarındadır. Buna göre Lüleburgaz’da toplam nüfusun % 68.4’ünü Müslümanlar, % 31.6’sını gayrimüslimler oluşturmaktadır.

Lüleburgaz’a ait mahallelerdeki toplam hane sayısı ise 363’tür. Bu da mahallelerde tahminen 1815 kişinin yaşadığını göstermektedir. Köylerdeki toplam hane sayısı ise 844 tür. Bu da köylerde 4220 kişinin yaşadığını göstermektedir. Bu demektir ki toplam nüfusun % 30’u mahallelerde, % 70’i köylerde yaşamaktadır.

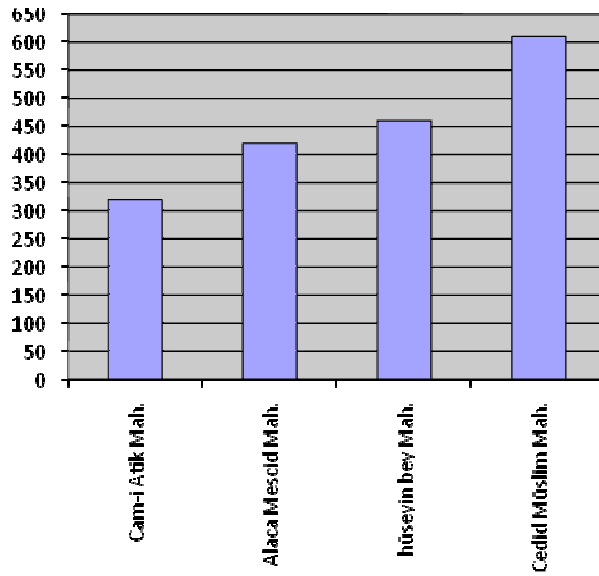
Bu oran XIX yüzyılda Osmanlı nüfusunun genel panoramasına uygun bir hal arz etmektedir. Zira XIX. yüzyılda Osmanlı nüfusunun çoğu zirai bölgelerde

yaşıyordu. Zirai bölgelerin yani köylerin nüfus içindeki yeri bölgeden bölgeye bir takım farklılıklar gösterse de % 80 oranındadır.<sup>64</sup>

Köyler içinde Alpullu 1020 kişilik nüfusu ile en kalabalık köydür. Taşili köyü ise 15 kişiyle en az nüfuslu köydür. Alpullu'den başka Ahmet Bey, Karıştıran-ı Kebir, Soyak, Turgut Bey, Karaağaç, Müsellem, Özsakız, Çengerli, Karamusul, Seydiler nüfusu 100'ün üzerinde olan köylerdir.

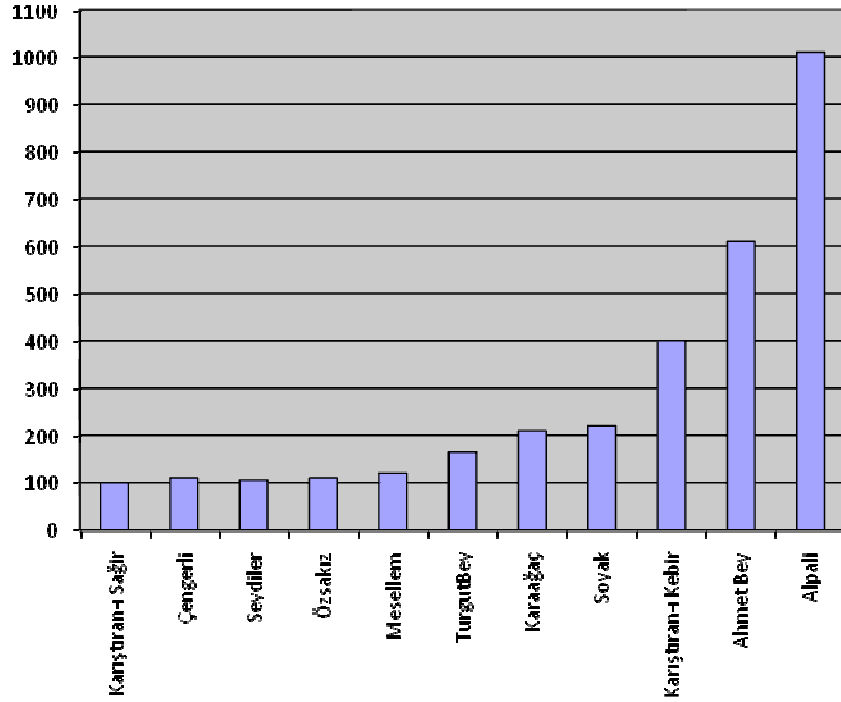
Mahallelerde Cedid Müslim Mahallesi 620 kişiyle en kalabalık mahalledir. Bunu Hüseyin Bey Mahallesi 455 kişiyle, Alaca Mescid Mahallesi 420 kişiyle, Cam-i Atik Mahallesi 320 kişiyle takip etmektedir. Her bir mahallenin nüfusunun 300 kişi üzerinde olduğu görülmektedir.

**Grafik 1.Lüleburgaz'da Mahallelerin Nüfusu**



<sup>64</sup> Donald Quataert, "19. Yüzyıla Genel Bakış, Islahatlar Devri 1812-1914" *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)* (Editörler Halil İnalcık, Donald Quataert), C.2, İstanbul 2004, s.905.

**Grafik 2.Lüleburgaz'da Nüfusu 100 Kişinin Üzerinde Olan Köyler**



### B)Dini Yapı

Tablo 3'de görüldüğü üzere Lüleburgaz'da Müslüman sayısı 4125, gayrimüslim sayısı ise 1910'dur.

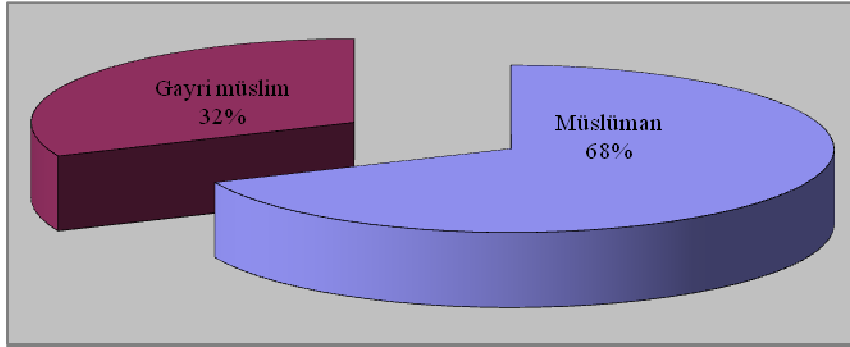
Müslümanlar % 68.4 ile çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Gayrimüslim nüfus ise % 31.6 oranındadır.

Köylerden Alpallı, Ahmet Bey ve Turgut Bey de sadece gayrimüslimler yaşamaktadır. Diğer köyler ve mahallelerde ise nüfus tamamıyla Müslümanlardan oluşmaktadır. Müslüman ve gayrimüslimlerin karışık yaşadığı yerler bulunmamaktadır.

Paşa karyesinde 4 hane de Müslüman Kıbtı (Çingene) yaşamaktadır. Bunun dışında Kıbtıyan taifesi ayrı bir defterde kaydedilmiştir. Ekili arazileri olmadığı için göçebe oldukları tahmin edilmektedir. Bunlar içinde 53 hane Müslüman, 21 hane ise gayrimüslimlere aittir. Toplam 390 Kıbtı'nın 285'i Müslüman 105'i ise gayrimüslimdir.

Kayıtlarda Kıbtler hariç ırk ismi kaydedilmemiştir. Müslüman nüfusun, etnik durumunun tarihi ve coğrafi bilgiler ışığında Türk olduğu ortadadır. Gayrimüslim nüfus içerisindeki ise Hristiyandır.

**Grafik 3.Dine Göre Nüfus**



### C)Hane Reislerinin İsimleri

Temettuat Defterlerinde vergi toplanması esas alındığı için yalnızca hane reisi lakabı ile birlikte kayıt edilmiştir. Bu defterler bize ad, lakap ve soyadlarına ilişkin bilgiler vermektedir. Bu durumda bize yörenin sosyal yapısına ilişkin tahminlerde bulunmamıza imkan sağlamaktadır.

**Tablo 4.Lüleburgaz Temettuat Kayıtlarındaki Müslüman Hane Reislerinin İsimleri**

İsim	Adet	İsim	Adet	İsim	Adet
Ali	91	Ahmet Salim	2	Mehmet Selim	1
Ahmet	83	İzzet	2	Mehmet Raşit	1
Mehmet	83	Mahmut	2	Mehmet Tahir	1
İbrahim	61	Mehmet Salih	2	Memi	1
Mustafa	61	Şaban	2	Muhammet	1
Hüseyin	54	Şerif	2	Muharrem	1
Hasan	47	Rafet	2	Murat	1
Osman	38	Yakup	2	Musa	1
İsmail	31	Abdübaki	1	Mümin	1
Süleyman	29	Abdülhalim	1	Nuri	1
Tahir	19	Abdüllatif	1	Nurullah	1
Ömer	18	Abdurrahman	1	Rahim	1
Halil	17	Abdülkerim	1	Ramazan	1
Salih	13	Ahmet Abdullah	1	Raşit	1
		Alaaddin	1		
Mehmet Akif	9	Ali Fevzi	1	Recep Hüseyin	1
				Selaman Giray	1
Şakir	7	Aliş	1	Selim	1
Emin	7	Alişan	1	Selim Ali	1
Ferhat	6	Aziz	1	Selim Raşit	1
Abdi	5	Bektaş	1	Seyfullah	1
Arif	4	Bican	1	Süleyman Tahir	1
Emrullah	4	Cevat Ali	1	Şerif Mustafa	1
Feyzullah	4	Davut	1	Veli Mehmet	1
Recep	4	Emrah	1	Yahya	1
Abdülkadir	3	Emrah Ali	1	Zekeriya	1

Ebubekir	3	Esat	1	Zeynel	1
Eyüp	3	Eşref	1		
Mehmetali	3	Ethem	1		
Mehmet Sait	3	Gökhan Hüseyin	1		
Mestan	3	Hamdi	1		
Latif	3	Hasan Ahmet	1		
Sadık	3	İsa Hasan	1		
Seyit	3	İvaz	1		
Yusuf	3	Kamber	1		
Abdullah	2	Korkud Mehmet	1		
		Mehmet Halil	1		

Tabloda da görüldüğü üzere en fazla Ali isminin kullanılmıştır. Bunu Mehmet, Ahmet Mustafa, İbrahim, Hüseyin, Hasan, Osman ve Süleyman gibi islami isimler takip etmektedir. Mehmet ile Ahmet, Mustafa ve İbrahim isimleri eşit miktarda kullanılmıştır. Diğer isimlerin ise kullanım sıklığının çok fazla olmadığı görülmektedir.

Türklerin Hz. Muhammed'in Türkçeleşmiş şekli olan Mehmet ismine rağbet ettiklerini görmekteyiz. Buna bağlı olarak Mustafa ve Ahmet isimleri de sık kullanılmıştır. Yine Ehli Beyt'e olan sevgiden dolayı Ali, Hasan ve Hüseyin isimleri de sıkça kullanılmıştır.

Ayrıca tabloda kullanılan isimlerin büyük çoğunluğunun Arapça olduğu da dikkat çekmektedir. Türkçe kökenli isimlerin kullanımını sınırlıdır.

Bunun dışında bazı kadın isimlerinin de hane reisi olarak kullanıldığı görülmektedir. Burada vurgulanması gereken husus, temettuat kayıtlarının vergi toplanması esas alınarak yapılmasından dolayı sadece hane reislerinin isimlerinin yazıldığıdır. Yer alan kadın isimleri sadece yalnız yaşayan dul ya da ihtiyar kadınlara ait isimlerdir. Bunun yanında bazen de itibarlı kişilerin eşlerinin isimleri



verilmiştir. Bu nedenle incelediğimiz döneme ait kadın isimleriyle ilgili genel bir sonuç çıkarmak mümkün olmamıştır.

**Tablo 5. Temettuat Defterlerinde Hane Reisi Olarak Kayıtlı Kadın İsimleri**

<b>Kullanılan isim</b>	<b>Sayı</b>
Fatma Hatun	2
Nefize Hatun	2
Meryem	1
Ayşe Hanım	1
Hanım	1
Dul Hatun	1
Şerife Hatun	1
Molla İbrahim Zevcesi	1

**Tablo 6. Gayrimüslim Hane Reislerine Ait İsimler**

<b>Kullanılan isim</b>	<b>Sayı</b>	<b>Kullanılan isim</b>	<b>Sayı</b>
Tanaş	39	Vasilaki	1
Yorgi	31	Antanyo	1
Dimitri	25	Alyuskol	1
Kostoni	22	Aleksandır	1
Nikola	21	Zehrin	1
Dimitraki	20	Honaki	1
İstormi	15	Dizo	1
İstaki	14	Kostari	1
Dimo	12	Ostuyan	1
Tudori	12	Andre	1
Mihail	11	Andrea	1
Benayus	11	Banayuta	1
Yanaki	10	Ternudakıl	1
Tudori	10	Gregor	1
Kıryan	9	İstorki	1
Niko	9	Estoki	1

Yani	7	Estan	1
Yaki	7	Petro	1
Suan İvan	7	Polo	1
Benayutaki	7	İtas	1
Yorgo	5	Yavmi	1
Franko	4	İryan	1
İstami	4	İstafo	1
Nikoloki	4	Kranko	1
Tudor	4	Krafko	1
Yorgaki	4	Paskal	1
Kosta	3	Katnunaki	1
Kironko	3	Dizerik	1
Estami	2	Esterik	1
İstavri	2	Tanaşki	1
Kalyon	2	Kostas	1
Kesri	2	Mihalaki	1
Tanasaki	2	Dimivasil	1
Ternuaki	2	Yenayota	1
Toluraki	2	Dergolaki	1
Tudaş	2	Tanoki	1
Petre	2	Piço	1
Vakilka	2	İstancu	1
Yenayota	2	Kiryak	1
İtronaki	1	Hristori	1
İnkalaki	1	Hristokri	1
Hristo	1	Kistori	1
Kostandi	1	Kenaki	1
Vasili	1	İstarlo	1

Tabloda da görüldüğü gibi gayrimüslimler arasında en sık kullanılan isim Tanaş'tır. Bunu Yorgi, Dimitri, Kostani, Nikolo, Dimitroki, İstormu gibi isimler

takip etmektedir. Bunun dışında Hrişa, Herson, Dokire gibi gayrimüslim kadın isimlerinin de hane reisi olarak yazıldığını görmekteyiz.

#### D)Hane Reislerinin Ünvanları

Temettuat Defterlerindeki Şahıs isimlerinin büyük bir kısmının unvan ya da lakapla veya her ikisiyle birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Aile ve şahıslara verilen unvan ve lakapların toplumda geçerli statüyü, şahsın mesleği ve görevini, kimi zaman fiziki özelliğini, kimi zaman da şahsın sergilediği bir davranışı yansıttığı görülmektedir.

**Tablo 7.Hane Reislerinin Ünvanları**

<b>Kullanılan Ünvan</b>	<b>Kullanım Sıklığı</b>
Ağa	15
Efendi	10
Bey	8
Hatun	5
Paşa	1

Tabloda da görüldüğü üzere en yaygın olarak “ağa” ünvanı kullanılmıştır. Ağa, mevki sahipleri, herhangi bir yerin büyüğü ve önde gelenleri için kullanılan bir tabirdir.<sup>65</sup> İncelediğimiz defterlerde özellikle köylerde “ağa” ünvanını kullanan kişilerin mal varlığının fazlalığı dikkat çekmektedir.

Kullanım sıklığında ikinci sırada yer alan “efendi” ise daha çok ehl-i ilim olarak vasıflandırılan seyyit, çelebi, hoca, molla gibi zümreler için kullanılmaktadır.<sup>66</sup> Defterlerde, genelde görevli imam ve müderrislerin bu lakaba

<sup>65</sup> Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1999, C.I.s.21.

<sup>66</sup> M.Z.Pakalın, *Aynı eser*, s.505.

sahip olduklarını görmekteyiz. Mesela İmam Çengerli Ahmet Efendi,<sup>67</sup> Müderris vekili Hafız Ahmet Efendi gibi.<sup>68</sup>

Temettuat defterlerinde kadınlar için “hatun” ifadesi kullanılmıştır. Bu, kadınlar için saygı ifadesi olarak kullanılmakla birlikte kadının gerek eşinden gerekse maddi durumundan kaynaklanan ve daha çok statü açısından itibar edilen durumlar için kullanılmaktadır.

## **E)LAKAPLAR**

Lakap, bir kimseye veya bir aileye, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğini belirtmek için verilmektedir. Kişilerde veya ailelerde belirtilecek özelliğini tümü, kullanılan lakapların kendi içinde ayrılımlarını sağlamıştır.

### **1.Memleket Bildiren Lakaplar**

Kişilerin veya ailelerin herhangi bir iş veya görev sebebiyle bir başka yerden gelip yerleşmiş olmaları onların geldikleri yerin adıyla anılmalarını sağlamıştır.

---

<sup>67</sup> BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 5243.

<sup>68</sup> BOA. ML. VRD. TMT. Nr. 5256.

**Tablo 8.Memleket Bildiren Lakaplar**

<b>Lakap</b>	<b>Kullanım Sıklığı</b>
Akçaköylü	3
Asılbeylili	1
Asitaneli	2
Baba-i Atikli	1
Benderli	2
Borlu	1
Edirneli	1
Hayrabolulu	1
İslambollu	1
Kara Karlılı	1
Kara Musullu	1
Sırt Köylü	1
Sofalı	1
Soyaklı	1
Taşlılı	1
Paşaköylü	1
Umurcalı	1
Yeneli	1

## **2.Meslek veya Belirgin Bir Özellik Bildiren Lakaplar**

Kişinin tanımlanmasında yapılan veya daha önceden edinilmiş olan mesleğin önemli rolü olmuştur. Meslek tanımlamasında ya kişinin mesleği belirtilmekte ya da babasının kardeşinin mesleği belirtilerek oğlu, kardeşi gibi ikinci bir tanımlama ile kişinin kim olduğu açıklanmaktadır. Kimi zamanda kişinin fiziki yapısı ya da ruhsal yapısı ile ilgili lakaplar da kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda bu lakaplar verilmiştir.

**Tablo 9.Meslek veya Belirgin Bir Özellik Belirten Lakaplar**

Lakap	Kullanım Sıklığı	Lakap	Kullanım Sıklığı	Lakap	Kullanım Sıklığı
Tebaa	24	Eskici	2	İnce	1
Berber	15	Hafız	2	Kadı	1
Hizmetkar	15	Kalfa	2	Konya	1
Yörük	14	Kasap	2	Karagöz	1
İmam	12	Köse	2	Kırda	1
Kara	12	Manav	2	Korucu	1
Hacı	9	Molla	2	Korucu	1
Araba Kiracısı	8	Sağır	2	Kurcu	1
Lüleci	8	Ağazade	1	Mal katibi	1
Muhtar	8	Aza-i Meclis Vücu	1	Mecnun	1
Nazır	8	Balcı	1	Muallim	1
Küçük	7	Berber çırağı	1	Muhadir	1
Arabacı	6	Berber kulu	1	Müderris Vekili	1
Pehlivan	6	Bostancı	1	Müazzin	1
Nalbant	5	Büyük	1	Laz	1
Yetim	5	Cancan	1	Lüleci Çırağı	1
Demirci	4	Cazgır	1	Laleci kalfası	1
Derviş	4	Çakıcı	1	Nalbant kalfası	1
Kör	4	Çalgıcı	1	Payeli	1
Mutaf	4	Çilingir	1	Peltek	1
Topal	4	Dağlı	1	Penbeci	1
Boşnak	3	Debbağ	1	Pomak	1
Çiftçi	3	Dede	1	Rediften Mahreç	1
Dal	3	Dergah-ı Ali		Rediften	

Hoca	3	Kapıcı Başlarından	1	Mahreç Yüzbaşı	1
Kıracı	3	Derviş	1	Sabık nazır	1
Koca	3	Deveci	1	Sabık yüzbaşı	1
Tatar	3	Doğramacı	1	Sağır	1
Şeyh	3	Durak	1	Sarı	1
Vücuhtan	3	Dülger	1	Sarrac	1
Arnavut	2	Garip	1	Seyyid	1
Bekçi	2	Gedik	1	Tavşan	1
Berber Kalfası	2	Genç	1	Tenekeci	1
Çeribaşı	2	Haffaf	1	Tüfenkçi	1
Dayı	2	Hancı	1	Tütüncü	1
Deli	2	Hatip	1	Türbedar	1
				Vücuhtan-1 belde	1
				Yemenici	1

**Tablo 10. Gayrimüslimlere Ait Meslek veya  
Belirgin Özellik Belirten Lakaplar**

Lakap	Kullanım Sıklığı
Dulkarı	4
Hizmetkar	3
Bulgar	2
Çoban	2
Değirmenci	2
Papaz	2
Babcı	1
Baltacı	1
Bekçi	1
Bulgar	1
Buzakçı	1
Deli	1

Dülger	1
Kahya	1
Kaptan	1
Kocabaş	1
Kor	1
Köse	1
Kuzu	1
Mandacı	1
Poyraz	1
Uzun	1

Tabloda gösterilen Babu ve Dulkarı lakapları kadınlara aittir.

### **3.Hane Reisinin Babasına Atfen Kullanılan Lakaplar**

Lüleburgaz'a ait temettuat defterlerinde büyük çoğunlukla aile veya lakaplardan sonra oğlu kelimesi kullanılarak hane reisinin adı verilmektedir. Aşağıdaki tabloda oğlu ifadesi ile kullanılan lakaplar yer almıştır.



**Tablo 11.Hane Reislerinin Babasına Atfen Kullanılan Lakaplar**

<b>Lakap</b>	<b>Adet</b>	<b>Lakap</b>	<b>Adet</b>	<b>Lakap</b>	<b>Adet</b>
Alioğlu	7	Uzun Alioğlu	2	Hizmetkaraoğlu	1
Hacıoğlu	7	Yörükoğlu	2	İbrahimioğlu	1
Hüseyinoğlu	6	Abdürrahimoğlu	1	İsmailoğlu	1
Mustafaoğlu	6	Ahmetoğlu	1	Kabaklıoğlu	1
Yörükoğlu	6	Ahmet Pehlivanoğlu	1	Kahramanoğlu	1
Berberoğlu	5	Akıllıoğlu	1	Kahvecioğlu	1
Mehmetoğlu	4	Araboğlu	1	Kamburoğlu	1
Sağoroğlu Sarı Mehmetoğlu	4	Bakkal Hacı Velioğlu	1	Kamiloğlu	1
Süleymanoğlu	4	Balioğlu	1	Kara Abdullahoğlu	1
Osmanoğlu	4	Bakırcıoğlu	1	Kara Osmanoğlu	1
Boşnakoğlu	3	Bekiroğlu	1	Karıcıoğlu	1
Haliloğlu	3	Bektaşoğlu	1	Katırcıoğlu	1
Hocaoğlu	3	Bıyıkioğlu	1	Kavvatoğlu	1
Köseoğlu	3	Bilaloğlu	1	Kayıbeyli Mehmetoğlu	1
Kuzuoğlu	3	Boduroğlu	1	Kazakdedeoğlu	1
Kurdoğlu	3	Bozacıoğlu	1	Kel Alioğlu	1
Nalbantoğlu	3	Çakıcıoğlu	1	Kaca Mehmetoğlu	1
Sarioğlu	3	Çanakçıoğlu	1	Köstellioğlu	1
Şerifoğlu	3	Cazgıroğlu	1	Kuşoğlu	1
Sabuncuoğlu	3	Cebecioğlu	1	Kuyucuoğlu	1
Abdioğlu	2	Çelebioğlu	1	Manavoğlu	1
Bıçakçıoğlu	2	Celiloğlu	1	Mehmet Alioğlu	1
Bostancıoğlu	2	Çınaroğlu	1	Mekteplioğlu	1
Çobanoğlu	2	Cincioğlu	1	Muratoğlu	1
Dalyanoğlu	2	Donakaymazoğlu	1	Müezzinoğlu	1
Debbağağlı	2	Doğancıoğlu	1	Nesrediddinoğlu	1

Değirmencioğlu	2	Duralioğlu	1	Nazıroğlu	1
Dervişoğlu	2	Dümbeklioğlu	1	Oruçoğlu	1
Falcıoğlu	2	Emir Alioğlu	1	Ozanoğlu	1
İbişoğlu	2	Emrahoğlu	1	Pehilvanoğlu	1
İslamoğlu	2	Esiroğlu	1	Piroğlu	1
Güloğlu	2	Eşekoğlu	1	Ramizoğlu	1
Kara Ahmetoğlu	2	Feyzioğlu	1	Recepoglu	1
Kayıkçıoğlu	2	Gacaloğlu	1	Salimoğlu	1
Kerimoğlu	2	Ganioğlu	1	Sergicioğlu	1
Kocaoğlu	2	HacıVelioglu	1	Şerafettinoğlu	1
Kulakoğlu	2	Haçatlıoğlu	1	Sütçüoğlu	1
Kuru Alioğlu	2	Hasanoğlu	1	Tabakoğlu	1
Ömeroğlu	2	Hasan Paşaoğlu	1	Tataroğlu	1
Tosunoğlu	2	Hızıroğlu	1	Topaloğlu	1
				Topal Memişoğlu	1
				Yanıkoğlu	1

Oğlu ifadesinin kullanıldığı akrabalık bildiren lakaplar dışında, Farsça’da “oğlu” anlamına gelen “zade” ifadesi, damad, güveği, üveği oğlu gibi lakaplar da kullanılmıştır.

**Tablo 12.Akrabalık Bildiren Diğer Lakaplar**

Balaban damadı	1
Bıçakçı damadı	1
Cincizade Korkud Mehmet veledi	1
Merhum Süleyman Tahir yetimleri	1
Merkumun güveğisi	1
Merhumun üveği oğlu	1
Mustafa Yetimleri	1
Salih ağanın üveği oğlu	1
Yörükzade	1
Abdi veledi	1

**Tablo 13.Gayrimüslimlere Ait Akrabalık Bildiren Lakaplar**

Duloğlu	4	Kaçakoğlu Tudori veledi	1
Papasoğlu	4	Kahvecioğlu	1
Bekçioğlu	4	Kocabaşoğlu	1
Değirmencioğlu	2	Köroğlu	1
Bakkal Yorgaki veledi	2	Kuzuoğlu	1
Borucu Kiryan veledi	1	Lülecioğlu	1
Çavuşoğlu	1	Nalbantoğlu	1
Çiftçi Nikola veledi	1	Sefir Benayutaki veledi	1
Çoban Yorgi veledi	1	Terzi Vasil veledi	1
Çobanoğlu Tanas veledi	1	Tudoroğlu	1
Çolakoğlu	1	Pabuççu İstaki veledi	1
Çolakoğlu Yanaki veledi	1		1
Çolakoğlu	1		
Çolakoğlu Yonaki veledi	1		
Dağlıoğlu Dimitri veledi	1		
Delioğlu Yorgi veledi	1		

Dumanoğlu	1		
Duvakçıoğlu	1		
Dülger İlya veledi	1		
Fıçocuoğlu	1		
Fıçıcıoğlu Niko veledi	1		
Gaydacıoğlu	1		
Helvacıoğlu İstormi veledi	1		
Helvacıoğlu Yaki veledi	1		
Herseklioğlu	1		

### **F.HANE REİSLERİNİN MESLEKLERİ**

Temettuat tahrirlerinden elde edilebilecek önemli verilerden biri hane reislerinin ekonomik faaliyet alanlarıdır. Bu sayede meslek gruplarının sosyal ve iktisadi yapıdaki yeri ve önemi tanımlanmaktadır.

Temettuat sayımlarında hane reislerine yazılan meslekler çeşitli özelliklerine göre tasnif edilebilir. Bu doğrultuda meslekleri üretim fonksiyonlarına göre 7 grup içerisinde tasnif etmeyi uygun gördük. Fonksiyonlarına göre meslek gruplarından ziraat ve hayvancılık, mal üreten (küçük ölçekli sanayi), hizmet üreten, ticaret, işçilik ve kamu görevi yapanlar, askeri görevliler olmak üzere 7 grup oluşturduk.

Meslekleri tasnif ederken esnafları da yaptıkları işin özelliklerine göre alt gruplara ayırdık. Tasnif esnasında Müslüman ve gayrimüslim hane reislerini ayırmadık. Ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığın yapıldığı kırsal kesimde çiftçilik, hizmetkarlık gibi mesleklerin yoğun şekilde yapıldığını tespit ettik. Mal ve hizmet üretenler ile ticaret sektörüne dahil ettiğimiz mesleklerin tasnifini yaparken gelirlerini sanatından, üretiminden ve alım satımından sağlayanları gruplandırmayı uygun gördük.

Dikkat çekmek gereken diğer bir husus ise incelediğimiz diğer temettuat defterlerinde mesleklerin, hane reislerinin isimlerinin üstünde yazılmış olmasıdır.

Lüleburgaz temettuat defterlerinde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Hane reislerinin mesleklerini lakaplarından, sahip oldukları dükkanlarından, ekili dikili arazilerinden belirleyerek tespit ettik. Sadece muhtar, imam, müezzin gibi görevlilerin meslekleri açık bir şekilde vurgulanmıştır. Durum böyle olunca tarımla uğraşan ekili dikili arazisi olan bütün hane reislerini çiftçi olarak kabul ettik. Bazı hane reisleri farklı mesleklerle uğraşmalarına rağmen ekili dikili arazi sahibi oldukları için çiftçi olarak da kabul edildi. Ayrıca 74 hane olan Kıbtı taifesinin ekili dikili arazi varlığı yoktur. 5 hane hizmetkar, 2 hane de Çeribaşı olarak kaydedilmiştir. Diğer 67 hanenin mevcut hayvan varlığı dolayısıyla hayvancılıkla uğraştıkları tahmin edilmektedir.

**Tablo 14.Hane Reislerinin Meslekleri**

Mal Ve Hizmet Üreten		Kamu Görevlileri		Fiziki Güç-İşçilik	
Berber	16	İmam	13	Hizmetkar	31
Değirmenci	7	Muhtar	11	Tebaa	21
Lüleci	6	Nazır	5	Araba kiracısı	7
Demirci	5	Bekçi	3	Pehlivan	6
Kahvehane	5	Papaz	3	Arabacı	5
Nalbant	5	Çeribaşı	2	Çoban	3
Fırıncı	4	Vücu	2	Baltacı	1
Kahveci	3	Dergah-1 Ali Kapucu başlarından	1	Sürücü	1
Debbağ	2			TOPLAM	75
Dülger	2	Hafız	1	<b>Ziraat Hayvancılık</b>	
Saraç	2	Kadı	1	Çiftçi	818
Tüfenkçi	2	Kaptan	1	Bostancı	1
Yemenici	2	Mal katibi	1	Hergeleci	2
Berber kalfası	2	Muallimal sıbyan	1	Mandacı	1
Berber çırağı	1	Müderri vekili	1	TOPLAM	821
Boyacı	1	Müezzin	1	Askeri	

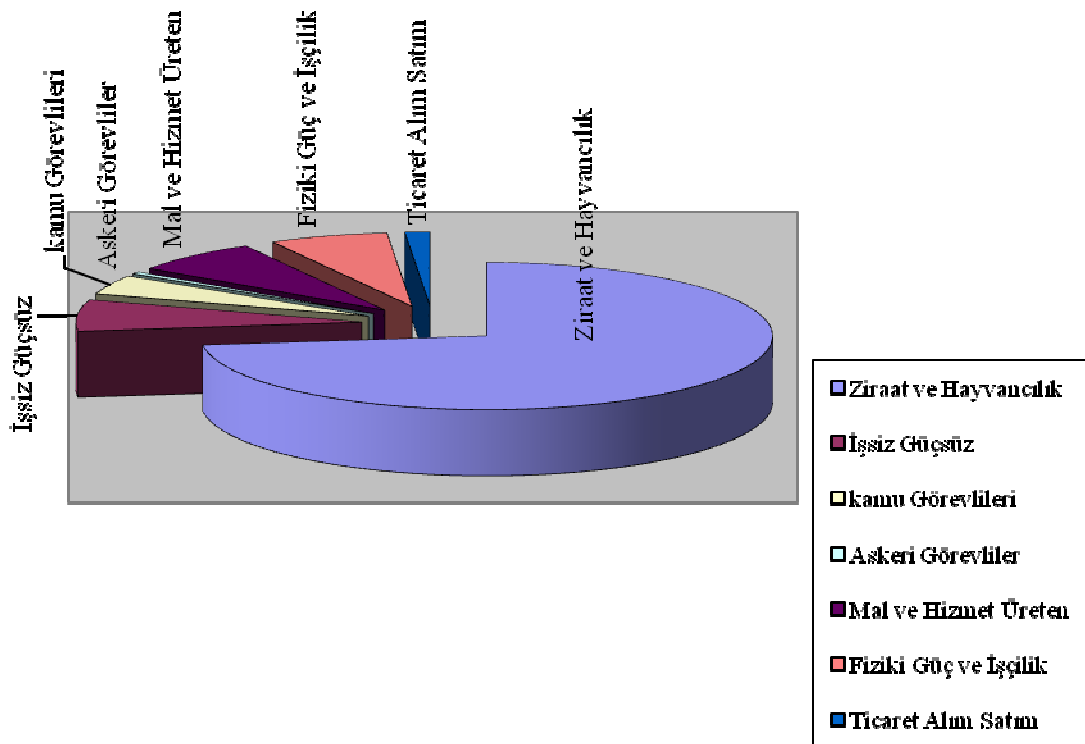
				görevliler	
Çilingir	1	Vücut-u belde	1		
Doğramacı	1	Azam-i Meclis-i Vücut	1		
Gazzaz	1	TOPLAM	46		
Haffaf	1	<b>Ticaret Alım-Satım</b>		<b>Askeri Görevliler</b>	
Hamamcı	1	Bakkal	11	Asker	1
Hancı	1	Kiracı	2	Askeriyede İstihdam	1
Kasap	1	Bezirgan	1	Askeri zaptiye	1
Keresteci	1	Bezzaz	1	Rediften mahreç	1
Lüleci çırağı	1	Eskici	1	Rediften mahreç yüzbaşı	1
Lüleci kalfası	1	TOPLAM	16		
Meykede hancı	1	<b>İşsiz-Güçsüz</b>		Zaptiye	1
Nalbant kalfası	1	Emlakı olmayan	65		
Pabuççu	1	Bakıma muhtaç	8		
Penbeci	1	Fukara	2		
Tenekeci	1	İhtiyar	1		
Terzi	1	Alel	1		
Tütüncü	1	Sagir ve himayede	1		
TOPLAM	81	TOPLAM	78	TOPLAM	6

## G.Lüleburgaz'da Meslek Grupları ve Dağılımı

Lüleburgaz'da hane reislerinin % 73'ünün tarım ve hayvancılıkla ilgili mesleklere sahip olduğunu görmekteyiz. Özellikle nüfusunun beşte dördü ziraatle meşgul olan Osmanlı Devleti'nin<sup>69</sup> bir kazasında mesleklerle ilgili ortaya çıkan bu sonuç doğaldır. Diğer meslek gruplarının kazadaki dağılımı şu şekildedir:

Mal ve hizmet üretenler % 7.3, Fiziki güç ve işçilik gerektiren mesleklerde çalışanlar % 6,7, işsiz güçsüz, yetim başkasına muhtaç kişiler % 6,9, kamu görevlileri % 4.2, ticaret alım ve satımla uğraşanlar % 1.4, askeri görevliler % 0.5.

**Grafik 4.Meslek Gruplarının Dağılımı**



<sup>69</sup> D.Quataert; *Aynı eser*, s.961.

## 1.Ziraat ve Hayvancılıkla İlgili Meslekler

Lüleburgaz'daki mesleklerin dağılımına bakıldığında ticaret ve hayvancılıkla ilgili mesleklerin ön planda olduğu görülmektedir. Tarımla ilgili mesleklerin içindeki en kalabalık grubu, belirli bir miktar toprağa sahip olan ve bu toprağı işlemek amacıyla gerekli hayvan stokuna sahip olan çiftçiler oluşturmaktadır. Mesleği çiftçi olarak belirtilen 818 hane reisi 1 bostancı 2 hergeleci ve 1 mandacının yer aldığı bu grup kazadaki toplam hanenin % 73'ünü oluşturmaktadır. Belirtilmesi gereken bir husus ise Lüleburgaz temettuat defterlerinde hane reislerinin mesleklerinin açıkça belirtilmemiş olmasıdır.<sup>70</sup> Hane reislerinin mesleği çiftçi olarak kaydedilirken belirli bir toprağa sahip olanlar göz önünde bulundurulmuştur. Bunun dışında 74 haneye sahip olan Kıpti taifesinin de ekili dikili arazi varlığı yoktur. 5 hanesi hizmetkar, 2 hanesi de çeribaşı olarak kaydedilmiştir. Diğer 67 hanenin de hayvan varlığı dolayısıyla hayvancılıkla uğraştıkları tahmin edilmektedir. Ancak kesin bir veri olmadığı için Kıptiyan taifesinin hayvancılıkla uğraştıklarını tahmin ettiğimiz grubunu herhangi bir yere dahil etmedik.

---

<sup>70</sup> Ziraatle uğraşanlar için temettuat defterlerinde farklı ifadeler kullanılmıştır: Burdur temettuat defterlerinde ziraatçı; Ayaş temettuat defterlerinde rençber, Havza temettuat defterlerinde erbab-ı ziraatten şeklinde belirtilmiştir: Lüleburgaz temettuat defterlerinde ise böyle bir durum söz konusu değildir.



**Tablo 15.Ziraat ve Hayvancılıkla Uğraşanların Yerleşim Yerlerine Dağılımı**

<b>Köy ve Mahalle</b>	<b>Çiftçi</b>	<b>Bostancı</b>	<b>Hergeleci</b>	<b>Mandacı</b>
Sevindikli	15			
İnanlı	10			
Seydiler	21			
Paşa	12			
Bali Hoca	5			
Bergos Kaztasının Parekende Esamileri	5			
Alpullu	185			
Karamusul	31			
Taşili	3			
Karıştıran-1 Sağır	17	1		
Çengerli	21			
Karaağaç	39			
Kara Danişment	6			
Karıştıran-1 Kebir	69			
Müsellem	22			
Mir Ali	10			
Cedid Müslim	57			
Özsakız	27			
Ahmet Bey	91			1
Kıbtıyan Taifesi				
Hüseyin Bey	41			
Cami-i Atik	23			
Turgut Bey	19		2	
Soyak	40			
Kayı beyli	9			
Akça	13			
Alaca Mescid	30			

Tabloda da görüldüğü gibi Lüleburgaz'da tarım ve hayvancılık önemli bir gelir kaynağıdır. Yaptığımız incelemelerde çiftçilik dışında farklı meslek sahaları olan hane reislerinin de tarım ve hayvancılıkla ilgili bir uğraş içerisinde oldukları görülmektedir. Bu nedenle meslekleri gruplarken mesleğin en belirgin özelliklerine göre tasnif yapmayı uygun gördük.

## **2.Mal ve Hizmet Üreten Meslekler**

Mesleki çeşitliliğin en fazla olduğu grup bu gruptur. Bu grup içinde ise en fazla berberlikte uğraşanların olduğu görülmektedir. Bunu değirmenci, kahveci ve lüleciler takip etmektedir. Değirmencilikle uğraşanları belirlerken değirmen sahipleri ve değirmende hissesi olanlar göz önünde bulundurulmuştur.

Çubuklarla nargilelerde kullanılan ve kile denilen aleti yapan lüleciler de oldukça yaygındır. Lüleciler ayrıca lüleci çamuru denilen topraktan yazı hokkası, fincan, kahve şeker kutusu, tütün kesesi de yaparlardı.<sup>71</sup> Arşiv kaynakların da Bergos olarak geçen kazanın adının günümüzde Lüleburgaz olmasının sebebinin bu meslekle uğraşanların yaygın olmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

---

<sup>71</sup> M.Zeki Pakalın, Aynı Sözlük, s.374.



### 3.Fiziki Güç ve İşçilik Gerektiren Meslekler

Bu grubun içinde hizmetkar, çoban, arabacı, tebaa gibi fiziksel güç gerektiren ve işçi statüsündeki hane reislerini inceleyeceğiz.

Bunlardan hizmetkarlar büyük toprak sahiplerinin yanında çalışan tarım işçileridir.<sup>72</sup> Tebaa bir nevi uşak manasına gelmektedir.<sup>73</sup> Çobanlar ise özellikle köylerde hayvan sürülerinin başında bulunan ücretli kişilerdir.

**Tablo 17.Fiziki Güç ve İşçilik Gerektiren Mesleklerin Dağılımı**

Köy ve Mahalle	Hizmetkarlar	Tebaa	Araba Kiracısı	Pehlivan	Arabacı	Çoban	Baltacı	Sürücü
Paşa	4							
Alpullu						1		
Karıştıran-1 Kebir	1	1						
Müsellem				1				
Cedid Müslim	1	5	1	5				
Ahmetbey						2	1	
Kıbtıyan Taifesi	5							
Hüseyin Bey	4	7	2					1
Cami-i Atik	6	3	4	1				
Turgutbey	9							
Soyak	1			3				
Akça				1				
Alaca Mescid		5						1

<sup>72</sup> F.Develioğlu, *Aynı eser*, s.375.

<sup>73</sup> Ömer Faruk Arslan, *Temettuat Defterlerine Göre (1844-1845) Havza'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s.56.

#### 4.İşsizler ve Diğerleri

Kazada mevcut bulunan işsizler bakıma muhtaç, fukara, ihtiyar, alil, sagir ve himayede şeklinde kayıtlara geçmiştir. Ayrıca 65 hanenin de “emlakı olmadığı” şeklinde kaydedildiği belirlenmiştir.

**Tablo 18.İşsiz Güçsüzlerin Köy Ve Mahallelere Dağılımı**

Köy ve Mahalle	Emlakı Olmayanlar	Bakıma Muhtaç	Fukara	İhtiyar	Alil	Sagir ve Himayede
Alpali	4					
Cedid Müslim	29		1			
Ahmet bey	16				1	
Hüseyin bey	3	1	1			
Cam-i Atik	2	5				1
Soyak		1				
Alaca Mescid	9	1		1		
Sevindikli	2					

#### 5.Kamu Görevlileri

Bu meslek grubunda imam, muhtar, kadı, muallim, müderris, müezzin, vücut gibi devlet memurları ve görevlileri bulunmaktadır. İmamların bazı yerlerde vergiden muaf oldukları gözlemlenmiştir. Bazı yerlerde ise vergi verip zirai faaliyette buldukları dikkat çekmektedir. Gayrimüslimler için ise papazlar, Kıptiler içinde Çeribaşları kamu görevlileri grubunda değerlendirilmiştir.



## 6.Ticaret Alım-Satım Yapan Meslekler

Bu meslek grubunda ticaretle uğraşıp alım satım yapan bakkal, kiracı, bezirgan, bezzaz, ve eskiciler belirtilmiştir.

**Tablo 20.Ticaret Alım-Satım Yapan Mesleklerin Yerleşim Yerlerine Dağılımı**

<b>Köy ve Mahalle</b>	<b>Bakkal</b>	<b>Kiracı</b>	<b>Bezirgan</b>	<b>Bezzaz</b>	<b>Eskici</b>
Alpullu	3				
Karıştıran-1 Kebir	3				
Cedid Müslim	1			1	1
Ahmetbey	1				
Hüseyin Bey	2	1	1		
Cami-i Atik		1			
Alaca Mescid	1				

## 7.Askeri Görevliler

Bu grubun içinde de asker, zaptiye, rediften muhreç yüzbaşı, askeri zaptiye ve askeriyede istihdam şeklinde kaydedilmiş askeri görevliler yer almaktadır. Bu şekilde kaydedilmiş hane sayısı toplam altıdır.

## III.BÖLÜM

### ZİRAAT VE HAYVANCILIK

#### A)ZİRAAT HAYATI

Osmanlı Devleti'nde ekonomik yapıyı belirleyen en önemli unsur ziraattır. Zirai ekonominin temeli ise klasik dönemin sonuna kadar tımar sistemidir. Tımar sistemi XVII. yy.'da bozulmaya başlamış, XVIII. yy.'da ise devlet toprak üzerindeki denetimini kaybetmiştir. XIX. yy.'a gelindiğinde devletin topraklarının kimler tarafından nasıl kullanıldığı karmaşası yaşanmaktadır.

Tanzimat'tan sonra toprak yönetimi ile ilgili hukuki düzenlemeler başlamış 1858'de Arazi Kanunnamesi ile zirai toprakların mülkiyetleştirilmesinin önü açılmıştır.<sup>74</sup>

İncelediğimiz temettuat defterinin düzenlendiği tarihi (1844-1845) dikkate aldığımızda bu dönemde, toprak yönetimi ve tasarrufu ile ilgili yeni gelişmelerin olduğu görülmektedir. Temettuat sayımlarında hane reislerinin zirai faaliyetleri, gelirleri ve vergileri ayrı ayrı yazılmıştır. Bu bilgilerin değerlendirilmesi ile kazadaki zirai hayat kadar ülke ekonomisindeki ziraat hakkında da önemli ipuçları edinmek mümkündür.

Lüleburgaz'da hane sahiplerinin toplam 80045.5 dönüm arazileri bulunmaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus Osmanlı ölçü sistemi içinde bir dönümün 920 m<sup>2</sup> olduğudur.<sup>75</sup>

---

<sup>74</sup> Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul 1998, s.189.

<sup>75</sup> Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*, Eren Yayınları, İstanbul 2000, s.192.

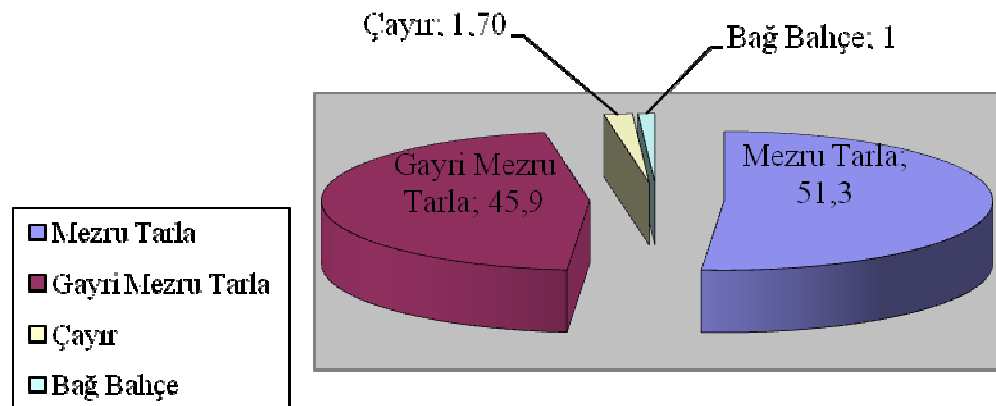


Toprakların 41122.5 dönümü mezru (ekili), 36756 dönümü ise gayri mezru (ekili olmayan) tarlalardır. 1392.5 dönüm arazi çayırılık, 687.5 dönüm arazi ise bağlıktır. Bunun dışında arazi sahipleri arazilerinin 79 dönümünü sebze bahçesi 8 dönümünü ise bahçe olarak değerlendirmişlerdir.

Buna göre toprak sahipleri arazilerinin % 51.3'ünü ekmiş % 45.9 unu ise nadasa bırakmışlardır. Toplam arazi içinde çayırlar % 1.7'lik bağlar ise % 1'lik bir orana sahiptir.

Dikkat çeken bir husus ekili olmayan tarlaların neredeyse ekili tarlalar kadar yer kaplamasıdır. Bu da toprakların nadasa bırakılmasıyla açıklanabilir. Bunun amacı ise toprağın azalan verim gücünü yenilemek amacıyla toprağı dinlendirmektir. Osmanlı çiftçisi toprağını iki ya da üç yılda bir dinlendirerek verim gücünü arttırmaya çalışmıştır. Toprağı boş bırakma süresi daha çok bir yıldır. Böylece toprakların önemli bir bölümü her yıl boş bırakılmıştır.<sup>76</sup>

**Grafik 5. Toprağın Tasarrufu**



<sup>76</sup> Tefvik Güran, *19.Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, s.88-89.

**Tablo 21. Yerleşim Yerlerine Göre Toprağın Tasarrufu**

Yerleşim Yeri	Mezru Tarla Dönüm	Gayri Mezru Tarla (dönüm)	Çayır (dönüm)	Bağ (dönüm)	Sebze Bahçesi	Bahçe
Sevindikli	745	855	-	-	-	5
İnanlı	837	1056	24	1	15	-
Seydiler	785	746	16,5	20	-	-
Paşa	818.5	850	12	0,5	-	-
Bali Hoca	730	990	59	-	-	-
Perakende Esamiler	295.5	705	50	4	-	-
Alpullu	4500.5	4199	243.5	85,5	-	-
Karamusul	1622	1887	66	-	-	-
Taşili	225	142	16	-	-	-
Karıştıran-1 Sagir	1534	1174	16.5	22	-	-
Çengerli	902	1242	7,5	8	-	-
Karaağaç	744	492	27,5	-	-	-
Kara Danişmend	300	260	7	2,5	-	-
Karıştıran-1 Kebir	3782.5	3239	193	82,5	-	-
Müsellem	557	493	46,5	1,5	-	-
Mir Ali	1051	954	4	13,5	-	3
Cedid Müslim	4120	2555	102	88,5	6	-
Özsakız	2566	1527	-	15	1	-
Ahmetbey	2316	1579	34	47	-	-
Hüseyin Bey	4029	3663	205	68	54	-
Cam-i Atik	1529	1652	73,5	77,5	3	-
Turgutbey	426.5	293	4	20,5	-	-

Soyak	1854	1596	12,5	94	-	-
Kayıbeyli	380	530	10	-	-	-
Akça	1426	1181	22	-	-	-
Alaca Mescid	3047	2896	140,5	36	-	-
TOPLAM	41.122,5	36.756	1392,5	687,5	79	8

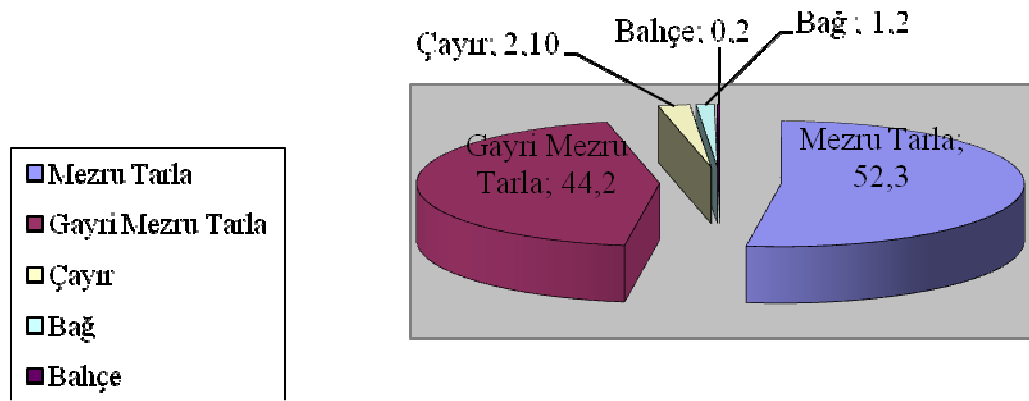
**Tablo 22.Mahallelere Göre Arazi Dağılımı**

Mahalle	Hane Sayısı	Mezru Dönüm	Gayri Mezru Dönüm	Çayır Dönüm	Bağ Dönüm	Sebze Bahçesi Dönüm	Toplam	Hane Başına Düşen Toprak
Cedid Müslim	58	4120	2555	102	88,5	6	6871,5	118
Hüseyin Bey	22	4029	3663	205	68	54	8019	365
Alaca Mescid	26	3047	2896	140,5	36	-	6119,5	235
Cam-i Atik	43	1529	1652	73,5	77,5	3	3335	78
TOPLAM	149	12725	10766	521	270	63	24345	796

Tabloda da görüldüğü gibi mahalleler arasında en fazla toprak Hüseyin Bey Mahallesi aittir. Hane sayısı ile kıyaslandığında hane başına düşen toprak miktarı da en fazla Hüseyin Bey Mahallesindedir. Ekili arazi miktarı en fazla Cedid Müslim Mahallesinde, nadasa bırakılan arazi ise en fazla Hüseyin Bey Mahallesindedir. Mahallelerin genelinde bakıldığında ise hane başına 163 dönüm arazi düşmektedir.

Bağcılık ise en yaygın Cedid Müslim Mahallesinde yapılmaktadır. Mahallelerin toplam arazi miktarına bakıldığında ise genel toplam içinde % 30.4'lük bir paya sahip oldukları görülmektedir. Mahallelerde toplam arazinin % 52.3'ü mezru tarladır. % 44.2 si ise nadasa bırakılmıştır. % 2.1'lik oranı çayırlar kapsamakta olup % 1.2'lik alanda da bağcılık yapılmaktadır. Bahçecilik ise % 0.2 ile en az tercih edilen uğraş alanıdır.

**Grafik 6.Mahallelerde Toprağın Tasarrufu**



**Tablo 23.Köylere Göre Arazi Dağılımı**

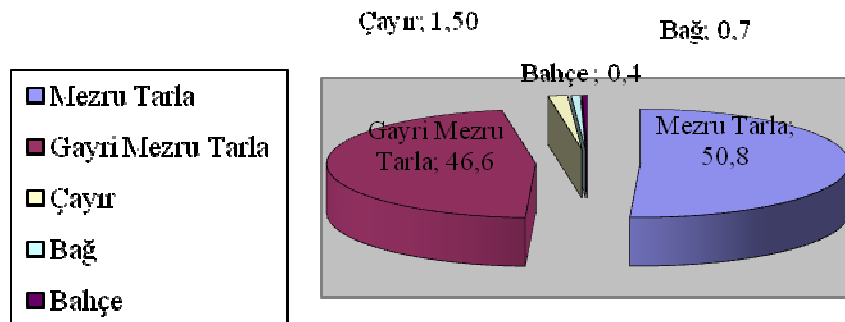
<b>Köy</b>	<b>Topraklı Hane Sayısı</b>	<b>Mezru Dönüm</b>	<b>Gayri Mezru Dönüm</b>	<b>Çayır Dönüm</b>	<b>Bağ Dönüm</b>	<b>Sebze Bahçesi Bahçe Dönüm</b>	<b>Toplam Dönüm</b>	<b>Hane Başına Düşen Toprak Dönüm</b>
Sevindikli	14	745	855	-	-	5	1605	114
İnanlı	10	837	1056	24	1	15	1933	193
Seydiler	22	785	746	16,5	20		1567,5	71
Paşa	12	818,5	850	12	0,5		1681	140
Bali Hoca	5	730	990	59	-	-	1779	356
Perakende Esamiler	3	295,5	705	50	4		1054,5	352
Alpullu	174	4500,5	4199	243,5	85,5		9028	52
Karamusul	30	1622	1887	66	-		3575	119
Taşili	3	225	142	16	-		383	128
Karıştıran-1 Sağır	20	1534	1174	16,5	22		2746,5	137
Çengerli	20	902	1242	7,5	8		2159,5	108
Karaağaç	41	744	492	27,5			1263,5	30
Kara Danişment	5	300	260	7	2,5		569,5	114
Karıştıran-1 Kebir	69	3782,5	3239	193	82,5		7296,5	106
Müsellem	24	557	493	46,5	1,5		1098	46
Mir Ali	10	1051	954	4	13,5	3	2025,5	203
Özsakız	23	2566	1527	-	15	1	4109	179
Ahmetbey	86	2316	1579	34	47		3976	46
Turgutbey	17	426,5	293	4	20,5		744	44

Soyak	42	1854	1596	12,5	94		3556,5	85
Kayı Beyli	9	380	530	10			920	102
Akça	16	1426	1181	22			2629	164
TOPLAM	658	28297,5	25990	871,5	417,5		557005	2889

Köylere ait arazilerin toplam içerisinde % 69,6 lık bir orana sahip olduğu görülmektedir. Mezru tarlalar % 50,8, gayri mezru tarlalar % 46,6, çayırlar % 1,5, bağlar % 0,7'lik orana sahipken % 0,4'le en az bahçecilik yapılmaktadır.

Köylerde hane başına düşen arazi miktarına bakıldığında en fazla miktarın 356 dönüm ile Bali Hoca köyüne ait olduğu görülmektedir. İkinci sırada 352 dönüm ile Perakende Esamiler ve üçüncü sırada 203 dönüm ile Mir Ali köyü yer almaktadır. Hane başına ekilebilir toprağın en az düştüğü yer ise 30 dönüm ile Karaağaçtır. Köylerdeki arazilerin toplamı ise 557005 dönümdür. Köylerin genelinde hane başına düşen ekilebilir arazi miktarı ise 85 dönümdür. Seydiler (71 dönüm), Alpullu (52 dönüm), Karaağaç (30 dönüm), Müsellem (46 dönüm), Ahmetbey (46 dönüm), Turgutbey (44 dönüm) dışındaki köyler bu ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Lüleburgaz genelinde köyler ve mahalleler birlikte düşünüldüğünde ise hane başına 99 dönüm ekilebilir arazinin düştüğü görülmektedir.

#### Grafik 7.Köylerde Toprağın Tasarrufu

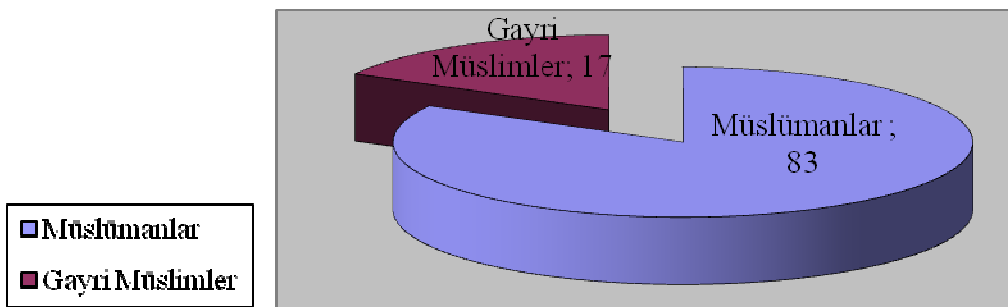


**Tablo 24. Köy ve Mahallelerin Toprağın Tasarrufu Bakımından Karşılaştırılması**

	<b>Köy (Dönüm)</b>		<b>Mahalle (Dönüm)</b>	
Mezru Tarla	28297,5	% 69	12725	% 31
Gayri Mezru Tarla	25990	% 71	10766	% 29
Çayır	871,5	% 63	521	% 37
Bağ	417,5	% 61	270	% 39
Bahçe	24	% 28	63	% 72

Yukarıdaki tabloda ise araziler tasarruf biçimi bakımından köy ve mahallelere göre karşılaştırılmıştır. Köylerin bahçecilik dışındaki diğer alanlarda ilk sırada yer aldıkları görülmektedir.

**Grafik 8.Dini Yapıya Göre Toprağın Dağılımı**



**Tablo 25.Dini Yapıya Göre Toprağın Dağılımı**

	Müslüman		Gayrimüslim	
Mezru Tarla	33879,5	% 82	7243	% 18
Gayrı Mezru Tarla	30685	% 83	6071	% 17
Çayır	1111	% 80	281,5	% 20
Bağ	534,5	% 78	153	% 22
Bahçe	87	% 100	-	-
TOPLAM	66297		13748,5	

Tabloda da görüldüğü üzere Lüleburgaz'da toprakların 66.297 dönümü Müslümanlara 13748,5 dönümü ise gayrimüslimlere aittir. Bu miktarlarla Müslümanlar toplam arazinin % 83'ü ekip biçerken gayrimüslimler % 17'lik kısmını tasarruf etmektedir.

Lüleburgaz'a bağlı Alpullu, Turgutbey ve Ahmetbey köylerinde toprağı olan 277 hane gayrimüslim bulunmaktadır. Gayrimüslim hane başına düşen toprak miktarı 49 dönüm kadardır.

Köy ve mahallelerde yaşayan toprak sahibi Müslümanlar ise toplam 531 hane oluşturmaktadır. Müslüman hane başına düşen toprak miktarı da 124 dönüm kadardır.

Gayrimüslimlerde 382 hanenin 277'si, Müslümanlarda 825 hanenin 530'u ziraatle uğraşmaktadır. Bu da Müslüman nüfusun % 64'ünün, gayrimüslim nüfusun ise % 73'nün tarımı geçim kaynağı olarak benimsediğini göstermektedir.



**Tablo 26.Lüleburgaz'da Toprak Parselasyonu**

Yerleşim Adı	Topraklı Hane Sayısı	1-10 Dönüm Arası		11-50 Dönüm Arası		51-100 Dönüm Arası		101-250 Dönüm Arası		250 Dönüm Üstü	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran %	Sayı	Oran %	Sayı	Oran %	Sayı	Oran %
Sevindikli	14	-	-	6	43	2	14	5	36	1	7
İnanlı	10	1	10	2	20	2	20	5	50	-	-
Seydiler	22	-	-	9	39	12	52	2	9	-	-
Paşa	12	1	8	1	8	4	33	4	33	2	18
Bali Hoca	5	-	-	-	-	-	-	3	60	2	40
Perakende Esamiler	3	-	-	1	33	-	-	-	-	2	67
Alpullu	174	2	1	124	71	45	26	2	1	1	1
Karamusul	30	-	-	6	20	12	40	9	30	3	10
Taşili	3	-	-	-	-	2	67	1	33	-	-
Karıştıran-1 Sağır	20	-	-	4	19	4	19	12	57	1	5
Çengerli	20	2	10	3	15	5	25	9	45	1	5
Karaağaç	41	10	24	25	61	4	10	2	5	-	-
Kara Danişment	5	-	-	3	60	1	20	-	-	1	20
Karıştıran-1 Kebir	69	3	4	30	43	24	35	8	12	4	6
Müsellem	24	1	4	15	63	6	25	2	8	-	-
Mir Ali	10	1	9	4	36	2	18	3	28	1	9
Cedid Müslim	58	6	10	30	52	6	10	13	22	3	5
Özsakız	23	-	-	7	31	4	17	9	39	3	13
Ahmetbey	86	2	3	63	73	15	17	6	7	-	-
Hüseyin Bey	43	3	7	13	30	12	28	7	16	8	19
Cami-i Atik	22	8	36	7	32	3	14	2	9	2	9

Turgutbey	17	2	12	13	76	1	6	1	6	-	-
Soyak	42	2	5	15	36	13	31	11	26	1	2
Kayı beyli	9	-	-	3	33	2	22	4	45	-	-
Akça	16	-	-	3	18	3	18	9	52	2	12
Alaca Mescid	26	7	27	11	42	1	4	4	15	3	12
TOPLAM	808	51	-	398	-	185	-	133	-	41	-

Lüleburgaz'da bulunan toplam 1207 hanenin 808'i toprak sahibidir. Bu da halkın % 77'sinin ziraatçılıkla uğraştığını % 33'ünün ise tarımsal üretimde bulunmadığını göstermektedir.

Lüleburgaz genelinde toprağın, dönüm cinsinden parsasyonu söz konusudur. Yaprakların hanelere göre dönüm cinsinden dağılımı Osmanlı İmparatorluğu'nun 19.yüzyıl sonlarında resmi istatistiklerde yaptığı gibi, 1-10 dönüm, 11-50 dönüm, 51-100 dönüm biçimindedir. Tablo 26'da bu dağılım gruplarının yerleşim yerlerine göre sayı ve oranları verilmiştir.

Tablodaki verilere göre Lüleburgaz genelindeki mezru ve gayri mezru toprakların dönüm cinsinden hanelere göre oransal dağılımında en yüksek oran 11-50 dönüm arası olup toplam toprak parsasyonunun % 49'unu yani yarısını meydana getirmektedir. Kaza genelinde toprak sahibi çiftçi hanelerin 398'inin 11-50 dönüm arası toprağı vardır. Toprak sahibi hanelerden 185 tanesi 51-100 dönüm arası toprağı elinde tutmaktadır. Bu miktar, ekilebilir toprakların parsasyonu içinde % 23'lük bir oran demektir. Toplam 133 hanenin toprakları 101-250 dönüm arasındadır. Oran olarak bu % 17'dir. 1-10 dönüm arası toprak sahibi hane sayısı 51 olup bu da % 6'lık orana denk gelmektedir. 250 dönüm üstü hane sayısı ise 41'dir ve bu da % 5'lik bir oran demektir. 250 dönüm üstü toprağına sahip hane reislerinin genelde ağa ve vücut denilen halkın ileri gelenleri olduğu görülmektedir. Bu tabloya göre Lüleburgaz genelinde 1844 yılında, toprakların küçük aile tipi tarımsal işletmeciliğe uygun biçimde dağıldığı söylenebilir. Bu da köylü ekonomisinin herkese bir miktar eşit toprak düşmesi ilkesine uyulduğunu göstermektedir.

## Yetiştirilen Ürünler

Lüleburgaz'da yetiştirilen tarım ürünlerini Osmanlı istatistiklerinin yaptığı gibi<sup>77</sup> şu şekilde tasnif edebiliriz.

### a.Tarla Ürünleri

\* Tahıllar: Hınta (buğday), şair (arpa), alef (yulaf)

\* Baklagiller: Nohut, bakla

\* Sınai bitkileri: Duhan (tütün), susam, keten

### b.Bağ ve bahçe ürünleri

### c.Hayvan Ürünleri

Eldeki verilerle yalnızca tarla ürünlerine ait ayrıntıları belirlemek mümkün olmuştur. Bağ ve bahçelerde ne yetiştirildiğine ilişkin bilgi ile hayvanlardan elde edilen at, süt, peynir gibi ürünlerle ilgili bilgiler kayıtlarda yazılı değildir.

---

<sup>77</sup> Tevfik Güran, *Aynı eser*, s.75.

**Tablo 27.Yetiştirilen Tarla Ürünleri<sup>78</sup>**

Ürünler	Kile <sup>79</sup>	Kile	Kilo <sup>80</sup>	Oranı
Tahıllar	236950		4894439	% 95
Baklagiller	-	80	1652	% 0,2
Sınai Bitkiler	-	11285	233102	% 4,8
Toplam	236950	11365	5129193	% 100

Lüleburgaz’da yetiştirilen en önemli tahıllar şunlardır:

Hınta (120905 kile), alef (49660 kile), şair (4941, 5 kile), çavdar (11285 kile), kablucu (5220 kile), erzen (345 kile) burçak (150 kile)

---

<sup>78</sup> Bu ürünlerle ilgili bilgiler temettuat sayımlarında şahısların verdiği ayni ve bedeli öşürler doğrultusunda belirlenmiştir.

<sup>79</sup> Kile, bir cins hububat ölçüsü olup imparatorluğun çeşitli yerlerinde çeşitli kıymette olmuştur. Esas olarak İstanbul Kilesi baz alındığında biz de bu hesabı kullandık. Bir kile=20 İstanbul Okkası=20 656 kg. Bkz Walter Hinz, “İslamda Ölçü Sistemleri” *Türklük Araştırmaları Dergisi*, M.Ü.F.E.F. Yay. İstanbul 1990, C.V, s.49; *Kamil Kepçeci Tarih Lügati*, İstanbul 1952, s.258.

<sup>80</sup> Kile ve kıyye ölçülerini kilograma çevirerek hesapların kolaylaştırılmasına çalıştık.

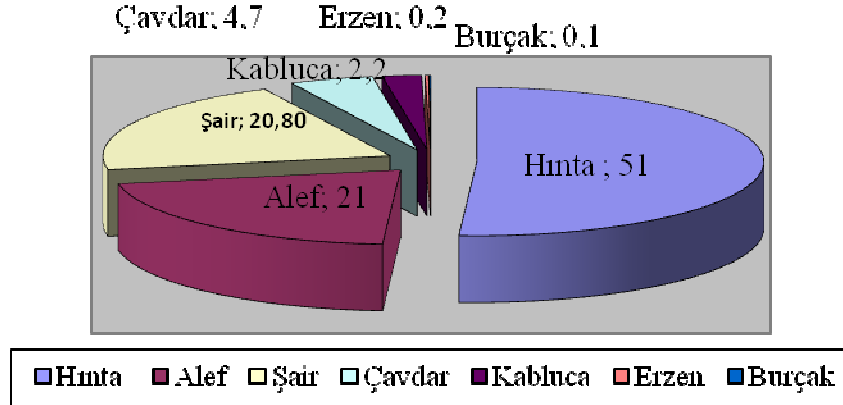
**Tablo 28.Yetiştirilen Tahıl Ürünleri**

<b>Tahıllar</b>	<b>Kile</b>	<b>Kilo</b>	<b>%</b>
Hınta	120905	2497414	% 51
Alaf	49660	1025777	% 21
şair	49415	1020716	% 20.8
Çavdar	11285	233103	% 4.7
Kabluca	5220	107824	% 2.2
Erzen	345	7126	% 0.2
Burçak	150	3098	% 0.1
Toplam	236980	4895059	% 100

Yetiştirilen baklagiller ise nohut ve bakladır. Bakla 50 kile (1032.8 kilo) ile % 62.5 lik bir ekim oranına sahipken nohut 30 kile (619.68 kilo) ile % 37.5 lik bir ekim oranına sahiptir.

Sınai bitkilerinden ise keten 11090 kile (229075 kilo) ile % 91'lik bir ekim oranına sahipken duhan 950 kile (19623 kilo) ile % 8 lik bir orana sahiptir. Susam ise 50 kile (1032.8 kilo) ile % 1'lik bir orana sahiptir ve son sırada yer almaktadır.

Lüleburgaz'da yetiştirilen ürünlerin genel dağılımına bakıldığında ise tahılların % 95 ile ilk sırada olduğu görölmektedir. Bunu % 0.2 ile sınai bitkileri % 4.8 ile ise baklagiller izlemektedir. Görüldüğü gibi toprakların neredeyse tamamında tahıl tarımı yapılmakta diğer alanlara ise fazla toprak ayrılmamaktadır.

**Grafik 9.Yetiştirilen Ürünlerin Dağılımı****Tablo 29.Köylerde Tarla Ürünlerinin Dağılımı**

Köy	TAHILLAR (kile)							SINAI ÜRÜNLERİ (kile)		
	Hinta	Alef	Şair	Çavdar	Kablucu	Erzen	Burçak	Keten	Duhan	Susam
Sevindikli	2270	6350	1095	220	30	-	-	315	-	
İnanlı	2730	440	590	875	-	-	20	180	-	
Seydiler	2990	1125	1100	650	100	-	-	560	-	
Paşa	2490	132	1845	90	130	-	-	230	-	
Bali Hoca	1030	230	260	230	5	-	-	90	-	
Perakende Esamiler	1670	875	570	130	130	-	-	155	-	
Alpullu	22580	9800	10170	1750	2160	-	-	470	-	
Karamusul	4120	1645	1205	440	110	-	-	805	-	-
Taşili	1670	875	570	130	130	-	-	155	-	-
Karıştıran-1 Sagir	4045	1900	1985	35	225	-	-	415	-	-
Çengerli	3140	1670	1310	120	90	10	-	410		
Karaağaç	2745	650	7250	355	-	220	120	55	50	
Kara	480	215	320	185	-	5	-	80	-	-

Danişmend										
Karıştıran-1 Kebir	9370	5225	4865	85	685		10	1270		
Müsellem	1765	750	985	715	150	25	-	170	-	
Mir Ali	2830	1360	910	-	1350		-	170	-	-
Özsakız	6985	3000	2745	880	220			745		
Ahmetbey	11650	4790	5445	185	-			1505		
Turgutbey	1675	375	430	45	30	30		40		50
Soyak	4480	1525	1755	795	155	15		755		
Kayıbeyli	1100	695	345	195	15	10		165		
Akça	3355	2010	2170	245	290			315		
TOPLAM	95360	41110	41395	8355	4655	285		9055	50	50
	191315							9155		

Lüleburgaz'a bağlı köylerde tabloda da görüldüğü gibi ağırlıklı olarak tahıl tarımı yapılmaktadır. Toplam 191315 kile (3951802 kg) tahıl ürünü elde edilmiştir. Bu da % 95'lik bir orana denk düşmektedir. Sınai bitkilerinden ise toplam % 55 kile (189106 kg) ürün elde edilmiştir. Bu da % 5'lik bir orana karşılık gelmektedir. Görüldüğü gibi mezru tarlaların neredeyse tamamın da tahıl tarımı yapılmaktadır. Tahıllar içinde de hinta % 48,8 lik bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Şair % 21,6, alef % 21,4, çavdar % 4,3, kabluca % 2,4, erzen % 1,4, burçak da % 0,1 lik bir orana sahiptir.

Tabloda da görüldüğü gibi hinta (22580 kile), şair (10170 kile) alef (9800 kile), çavdar (1750 kile), kabluca (2160 kile) üretiminin en fazla olduğu yer Alpullu'dur. Hinta üretiminin en az olduğu yer ise Danişmend köyüdür. (480 kile) Alef (230 kile) ve sair (260 kile) üretiminin en az olduğu köy ise Bali Hocadır. Çavdar en az Karıştıran-1 Kebir'de (85 kile) kabluca ise en az yine Bali Hocada (5 kile) üretilmiştir. Erzen ve burçağın ise üretim miktarları genel toplam içinde de çok azdır.

Sınai bitkilerinden en fazla keten tarımı yapılmıştır. Keten en çok Ahmetbey (1505 kile) en az da Kara Danişmend'de (80 kile) üretilmiştir. Duhan sadece Karaağaç'da, susam da sadece Turgutbey de ekilmiştir.

**Tablo 30.Tahıl ve Sınai Bitkilerinin Köylere Göre Dağılımı**

Köy	Topraklı hane sayısı	Toplam Üretim		Hane Başına Düşen Miktar		%
		Kile	Kilo	Kile	Kilo	
Sevindikli	14	10280	212344	734	15162	7,5
İnanlı	10	4835	99872	484	9987	5
Seydiler	22	6525	134780	297	6126	3
Paşa	12	4917	101566	410	8469	4,1
Bali Hoca	5	1845	38110	369	7622	3,7
Perakende Esamiler	3	3530	72916	1176	24291	12
Alpullu	174	46930	969386	270	5577	2,7
Karamusul	30	8325	171961	280	5784	2,8
Taşili	3	3530	72916	1177	24305	12
Karıştıran-1 Sagir	20	8605	177745	430	8882	4,4
Çengerli	20	6750	139428	338	6982	3,4
Karaağaç	41	11445	236408	279	5763	2,8
Danişmend	5	1285	26543	257	5309	2,6
Karıştıran-1 Kebir	69	21510	444311	312	6445	3,1
Müsellem	24	4560	94191	190	3925	1,9
Mir Ali	10	6620	136743	662	13674	6,7
Özsakız	23	14575	301061	634	13090	6,4
Ahmetbey	86	23575	486965	274	5660	2,8
Turgutbey	17	2625	54222	154	3181	1,5



Soyak	42	9480	195819	226	4668	2,3
Kayıbeyli	9	2525	52156	280	5795	2,8
Akça	16	8585	177332	537	11083	5,4
TOPLAM	658	212857	4396775	9770	201774	100

1844 yılında Lüleburgaz'a bağlı köylerde toprak sahibi toplam 766 hane bulunmaktadır. Bu köylerde üretilen tahıl ve sınai bitkilerinin toplam üretim miktarı 212857 kile (4396775 kg) dir. Bu rakamlar doğrultusunda hane başına düşen toplam ürün miktarı 323 kile (6672 kg)dir. Köyler arasında hane başına düşen en fazla üretim 1177 kile (24305 kg) ile Taşili köyüne aittir. Bunu Perakende Esamiler (1176 kile-2429 kg) ve Sevindikli (734 kile – 1516 kg) köyleri takip etmektedir. (3181 kg) Hane başına düşen en az üretim ise 154 kile (3181 kilo) ile Turgutbey köyüne aittir. Bunu Müsellem (190 kile 3925 kg) ve Soyak (226 kile-4668kg) köyleri takip etmektedir. Hane başına düşen üretim miktarının 323 kile (6672 kg) olduğu göz önünde bulundurulursa Seydiler Alpullu, Karamusul, Karaağaç, Danişmend, Karıştıran-ı Kebir, Müsellem, Ahmetbey, Turgutbey, Soyak, Kayıbeyli köyleri bu miktarın altında kalmaktadır. Köylerin % 50'si ise hane başına düşen üretim miktarı ile ortalamanın üzerinde yer almaktadır.

**Tablo 31.Mahallelerde Tarla Ürünlerinin Dağılımı**

Mahalle	TAHILLAR (kile)						SINAT (kile) BİTKİLER		BAKLAGİL LER (kile)	
	Hinta	Şair	Alaf	Çavdar	Kablucu	Erzen	Keten	Duhan	Bakla	Nohut
Cedid Müslim	7745	2485	3075	900	205		620			
Cam-i Atik	2515	770	1000	310	50		110			
Alaca Mescid	6310	1275	1270	545	50		505			
Hüseyin Bey	8970	3490	3205	1175	260	30	805	90	50	30
TOPLAM	25540	8020	8550	2930	565	30	2040	90	50	30
	45635						2130		80	

Mahallelerde de toplam 45636 kile (942635 kg) tahıl 2130 kile (43997 kg) sınai bitkisi, 80 kile (1652 kg) baklagil üretimi yapılmıştır. Bu doğrultuda tahıl üretimi % 95’lik bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Bunu % 4.4’le sınai bitkileri, % 0,1 ile baklagiller takip etmektedir.

**Tablo 32.Tarla Ürünlerinin Köylere Ve Mahallelere Göre Karşılaştırılması**

	Köylere		Mahallelere		Toplam kile	Toplam kilo
	Kile	Kilo	Kile	Kilo	Kile	Kilo
Tahıllar	191315	3951802	45635	942636	236950	4894439
Sınai Bitkileri	9155	189106	2130	43997	11285	233102
Baklagiller	-	-	80	1652	80	1652
	200470	4140908	47845	988286	248315	5129193

Köyler ve mahalleler karşılaştırıldığında toplam 236950 kile olan tahıl üretiminin % 81'i köylerden, % 19'unun mahallelerden karşılandığı görülmektedir. Sınai bitkilerin de % 81'i köylerden, % 19'u mahallelerden elde edilmektedir. Tahıllar sınai bitkileri ve baklagiller birlikte düşünüldüğünde toplam üretim yine köylerde % 81 mahallelerde ise % 19 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Lüleburgaz'daki 1207 haneden 807'sinin ekilebilir toprağı vardır.

Bu da toplam nüfusun % 67'sini oluşturmaktadır. Bu orandan hareketle Lüleburgaz'da ziraatçılığın önemli bir geçim kaynağı olduğunu söyleyebiliriz.

**Tablo 33.Mahallelerde Hane Başına Düşen Üretim Miktarı**

Mahalle	Hane Sayısı	Toplam Üretim		Hane başına düşen miktar		%
		Kile	Kilo	Kile	Kilo	
Cedid Müslim	58	15030	310460	259	5350	20
Cam-i Atik	22	4755	98219	216	4462	17
Alaca Mescid	26	9955	205630	383	7911	30
Hüseyin Bey	43	18105	373977	421	8696	33
TOPLAM	149	47845	988286	1279	26419	100

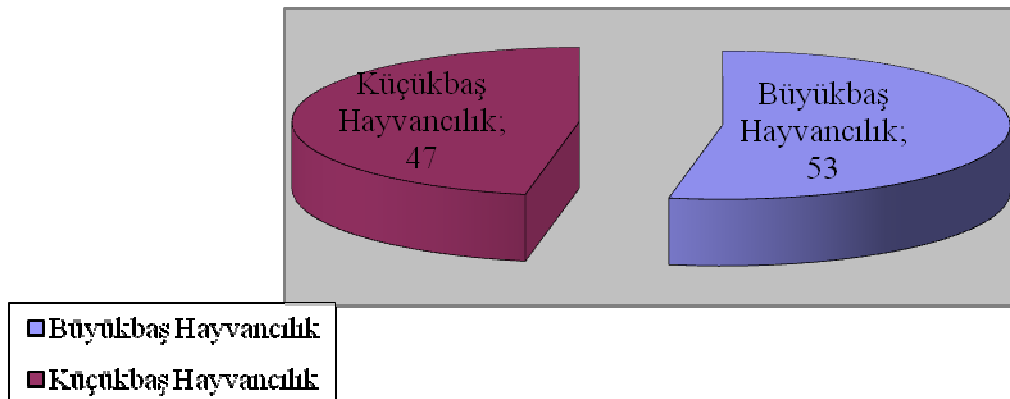
Mahallelerde hane başına düşen üretime bakıldığında Hüseyin Bey Mahallesinin 421 kile ile (8696 kg) ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Cam-i Atik mahallesi ise 216 kile (4462 kg) ile hane başına düşen üretim bakımından mahalleler arasında son sırada yer almaktadır. Mahallelerde hane başına düşen üretimde genel ortalama ise 321 kile (6631 kg) dur. Köylerde hane başına düşen üretimin 323 kile (6672 kg) olduğu düşünülürse köylerdeki tarla ürünleri üretimi ile mahallelerdeki üretimin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

**Tablo 34.Müslüman Ve Gayrimüslimlerin Üretim Miktarı Bakımından**

<b>Karşılaştırılması</b>	<b>Müslüman</b>	<b>Gayrimüslim</b>
Topraklı hane sayısı	531	277
Toplam üretim (kile)	175185	73130
Hane başına düşen üretim (kile)	330	264

Tabloda da görüldüğü üzere Müslümanlar topraklı hane sayısı toplam üretim ve hane başına düşen üretim miktarında ilk sırada yer almaktadır. Tarla ürünleri üretiminde Müslümanlar 175185 kile (3618621 kilo) ile toplam üretimin % 70'ine sahiptirler. Gayrimüslimler ise 73130 kile (1510573 kilo) ile toplam tarla üretiminin % 30'unu gerçekleştirmişlerdir.

### **B)HAYVANCILIK**

**Grafik 10.Hayvancılığın Dağılımı**

Lüleburgaz’da yetiştirilen hayvanlar ve adetleri şu şekildedir.

**Tablo 35.Yetiştirilen Hayvanlar ve Miktarları**

<b>Büyükbaş Hayvanlar</b>	<b>Adet (Re’s)</b>	<b>Küçükbaş Hayvanlar</b>	<b>Adet (Re’s)</b>
Öküz	2343	Sağmal ağnam	4170
Kısır inek	1162	Kısır ağnam	3259
Sağmal inek	878	Kuzu	1732
İnek düğesi	723	Kara canavar	210
İnek tosunu	695	Toklu ağnam	160
Kısırak	678	Kısır keçi	33
Kısır camuş	588	Sağmal keçi	22
Camuş öküzü	510		
Kara sığır öküzü	444		
Dana	416		
Sağmal camuş	378		
Bargir	343		
Hergele	332		
Tay	239		
Camuş düğesi	232		
Merkep	209		
Camuş tosunu	196		
Kısır manda	93		
Börk	72		
Kara sığır düğesi	65		
Kara sığır tosunu	61		
Manda tosunu	43		
Kara sığır kısır inek	42		
Sağmal manda	41		
Manda düğesi	34		

Kısır manda	30		
Buzak	16		
Manda öküzü	15		
Kara sığır sağmal inek	13		
Kırat	8		
Malak	8		
Camuş danası	2		
Boğa	1		
TOPLAM	10910	TOPLAM	9586

Tabloda görüldüğü üzere Lüleburgaz'da toplam 10910 büyükbaş hayvan 9586 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Bu da Lüleburgaz genelinde % 53 ile büyükbaş hayvancılığın daha yaygın olduğunu göstermektedir. Küçükbaş hayvancılık ise % 47'lik bir orana sahiptir.

Büyükbaş hayvanların içinde en fazla öküz daha sonra ise kısır inek beslenmektedir. Küçükbaş hayvanlar içinde ise en fazla sağmal ağınam daha sonra kısır ağınam bakılmaktadır. Büyükbaş hayvanlar içinde en az beslenen hayvan boğa, küçükbaş hayvanlarda ise en az beslenen sağmal keçidir.

Öküz, camuş öküzü, kara sığır öküzü gibi hayvanların tarlaları sürmek için kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bunların toplam sayısı 3298 adet yani 1649 çifttir. Bağ, bahçe, çayı, tarla toplam 43289.5 dönüm arazinin olduğu göz önünde bulundurulursa öküz çifti başına 26 dönüm arazi düşmektedir.

Tablo 36.Lüleburgaz'da Hayvan Sayılarının Yerleşim Yerlerine Dağılımı

YERLEŞİM YERİ	BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK				KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK			TOPLAM		
	Hane sayısı	Hayvan adedi	Hane başına düşen miktar		Hayvan adedi	Hane başına düşen miktar		Toplam	Hane başına düşen	%
Sevindikli	16	207	13		-			207	13	1
İnanlı	10	279	28		-			279	28	1
Seydiler	22	259	12		85	4		344	16	2
Paşa	13	204	15		-			204	15	1
Bali Hoca	5	217	43		-			217	43	1
Perakende Esamiler	4	66	17		-			66	17	0,3
Alpullu	182	1621	9		5408	30		7029	39	34
Kara Musul	32	362	11		142	4		504	15	2
Taşili	3	60	20		-			60	20	0,2
Karıştıran-1 Sagir	20	287	14		-			287	14	1,5
Çengerli	20	360	18		-			360	18	2
Karaağaç	42	372	9		-			372	9	2
Kara Danişmend	6	85	14		-			85	14	0,4
Karıştıran-1 Kebir	65	999	15		208	3		1207	18	6
Müsellem	25	231	9		203	8		434	17	2
Mir Ali	10	272	27		148	15		420	42	2
Cedid Müslim	71	675	10		391	6		1066	16	5
Özsakız	20	597	30		190	10		787	40	4

Ahmetbey	94	634	7		340	4		974	11	5
Hüseyin Bey	58	673	12		1291	22		1964	34	10
Cam-i Atik	51	340	7		490	10		830	17	4
Turgutbey	26	172	7		-			172	7	1
Soyak	39	477	12		12			489	13	2
Kayıbeyli	7	131	19		89	13		220	32	1
Akça	15	372	25		525	35		897	60	4
Alaca Mescid	56	492	9		64			556	10	3
Kıbtıyan Taifesi	63	466	7		-			466	7	2
TOPLAM	975	10910	11		9586	10		20496	21	

Tabloda da görüldüğü gibi hane başına düşen en fazla hayvan sayısı Akça köyündedir (60). Bunu Bali Hoca (43) ve Mir Ali (42) köyleri takip etmektedir. Hane başına düşen en az hayvan ise Kıbtıyan taifesine aittir. (7) En fazla hayvana sahip yerleşim yeri Alpullu (7029) en az hayvana sahip yerleşim yeri ise Taşili köyüdür. Ayrıca Lüleburgaz'daki 1207 hanenin 975'i hayvancılıkla uğraşmaktadır. Bu da toplam nüfusun yaklaşık % 81'inin hayvancılıkla uğraştığını göstermektedir. Sonuç olarak hayvancılık 1844 yılında Lüleburgaz'da önemli bir geçim kaynağıdır.

**Tablo 37. Hayvanların Köy ve Mahallelere Dağılımı**

Yerleşim Yeri	Büyükbaş Hayvanlar	%	Küçükbaş Hayvanlar	%	TOPLAM	%
Köyler	8264	76	7350	77	15614	76
Mahalleler	2180	20	2236	23	4416	22
Kıbtıyan Taifesi	466	4	-	-	466	2
TOPLAM	10910	100	9586	100	20496	100

Tabloda da görüldüğü üzere hayvanların toplam % 76'sı köylerde % 22'si ise şehirdeki mahallelerde beslenmektedir. Büyükbaş hayvancılığın % 76'sı köylerde



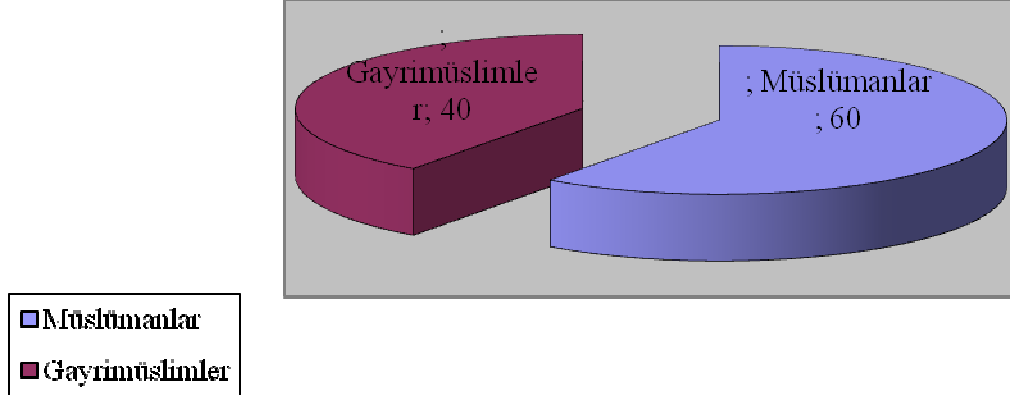
% 20'si mahallelerde, küçükbaş hayvancılığında % 77'si köylerde % 23'ü mahallelerde yapılmaktadır.

Ayrıca köylerdeki toplam 844 hanenin 739'u mahallelerde toplam 363 hanenin 236'sı hayvancılıkla uğraşmaktadır. Bu da köylerde toplam nüfusun % 88'inin mahallelerde ise toplam nüfusun % 65'inin hayvancılıkla uğraştığını göstermektedir.

**Tablo 38.Dini Yapıya Göre Hayvanların Dağılımı**

<b>Dini yapı</b>	<b>Büyükbaş Hayvanlar</b>	<b>%</b>	<b>Küçükbaş Hayvanlar</b>	<b>%</b>	<b>TOPLAM</b>	<b>%</b>
Müslüman	8433	77	3838	40	12271	60
Gayrimüslim	2477	23	5748	60	8225	40
TOPLAM	10910	100	9586	100	20496	100

Lüleburgaz'daki mevcut hayvanların % 60'ı Müslümanlara, % 40'ı gayrimüslimlere aittir. Büyükbaş hayvancılığın % 77'si Müslümanlar tarafından yapılırken gayrimüslimlerin küçükbaş hayvancılığın % 60'ını gerçekleştirdikleri görülmektedir. Müslümanlarda toplam 825 hanenin 653'ü, gayrimüslimlerde ise 382 hanenin 322'si hayvancılıkla uğraşmaktadır. Bu da Müslümanlar için % 79, gayrimüslimler içinse % 84'lük bir orana karşılık gelmektedir.

**Grafik 11.Hayvancılığın Dini Yapıya Göre Dağılımı**

Tablo 39.Büyükbaş Hayvanların Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Öküz	Camuş öküzü	Sağmal inek	Kısır inek	İnek düğesi	İnek tosunu	Dana	Sağmal camuş	Kısır camuş	Camuş düğesi	Camuş tosunu	Kara sığır öküzü	Kara sığır ineği	Kara sığır düğesi	Kara sığır tosunu	Camuş danası	Manda	Manda düğesi	Kısır manda	Manda tosunu	Manda öküzü	Sağmal manda	Malak	Börk	Buzak	Bargir	Kısrak	Tay	Kırat	Hergele	Merkep	Boğa	TOPLAM
Sevindikli	42	10	29	22	15	16	14	12	7	3	3	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	18	6	-	-	-	-	207
İnanlı	62	14	40	41	19	17	14	3	1	7	2	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	7	23	-	6	-	5	1	279
Seydiler	84	8	39	21	19	14	12	13	1	3	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	24	1	-	-	-	-	259
Paşa	19	12	23	30	27	8	26	2	7	2	6	6	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	20	7	-	-	-	-	204
Bali Hoca	44	10	28	35	19	9	16	7	11	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	5	1	-	217
Perakende Esamiler	16	2	6	7	5	2	5	2	4	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	72	19	-	-	143	-	66
Alpullu	430	64	124	210	67	82	127	52	13	39	5	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	43	72	19	-	-	143	-	1621
Kara Musul	73	13	18	58	30	37	2	12	20	13	4	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	44	7	-	-	-	-	362
Tasili	6	12	8	5	3	2	4	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	1	-	-	-	-	-	4	-	2	-	7	-	-	60
Karıştıran-1 Sağır	51	17	17	30	31	10	14	13	9	3	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	43	102	-	-	-	-	287
Çengerli	90	8	44	53	19	24	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	1	9	1	11	-	1	-	5	39	2	-	-	-	-	360
Karaağaç	99	10	54	55	54	39	-	11	8	4	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	6	5	-	2	1	-	372
Kara Danişmend	8	4	9	10	12	13	-	1	6	-	-	12	4	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-	-	-	-	-	-	85
Karıştıran-1 Kebir	290	68	45	80	87	76	51	51	49	14	15	24	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	31	90	15	-	-	11	-	999
Müsellem	62	6	22	20	18	22	6	5	38	12	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	9	2	-	-	-	-	231
Mir Ali	85	-	35	55	15	19	3	1	-	2	-	-	-	-	-	-	15	7	1	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	272
Cedid Müslim	80	42	44	51	33	32	31	32	41	12	-	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	-	32	-	31	-	63	2	-	675



**Tablo 40.Küçükbaş Hayvanların Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı**

Yerleşim Yeri	Sağmal ağnam	Kısır ağnam	Kuzu	Kısır keçi	Sağmal keçi	Toklu ağnam	Kara canavar	TOPLAM
Seydiler	35	35	15	-	-	-	-	85
Mir Ali	44	54	-	32	18	-	-	148
Müsellem	101	102	-	-	-	-	-	203
Kara Musul	92	45	-	1	4	-	-	142
Akça	235	167	-	-	-	123	-	525
Özsakız	106	46	38	-	-	-	-	190
Soyak	9	3	-	-	-	-	-	12
Kayıbeyli	40	49	-	-	-	-	-	89
Karıştıran-ı Kebir	91	71	46	-	-	-	-	209
Ahmetbey	164	139	-	-	-	37	-	340
Alpullu	2269	1752	1177	-	-	-	210	5408
Cam-i Atik	250	130	110	-	-	-	-	490
Hüseyin Bey	498	470	329	-	-	-	-	1291
Alaca Mescid	26	28	10	-	-	-	-	64
Cedid Müslim	210	168	13	-	-	-	-	391
TOPLAM	4170	3259	1732	33	22	160	210	9586

Tablolarda da görüldüğü gibi yerleşim yerlerinin tamamında büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Küçükbaş hayvancılık ise sadece 15 yerleşim yerinde yapılmakta olup bu da yerleşim yerlerinin % 55'ini karşılamaktadır.

Kara canavar adı verilen domuz yetiştiriciliği ise gayrimüslimlerin yaşadığı Alpullu Karyesinde yapılmaktadır.

Arıcılık ise Lüleburgaz genelinde sadece Özsakız (9 kovan) Karıştıran-1 Kebir (5 kovan), Ahmetbey (4 kovan) ve Cami-i Atik (11 kovan) gibi yerleşim yerlerinde yapılmakta olup çok yaygın değildir.

## **C)İKTİSADİ HAYAT**

### **1)Hane Reislerinin Gelirleri**

Lüleburgaz genelinde köylerde ve mahallelerde yaşayan halkın temettuat defterlerindeki gelir kaynaklarını tarım hayvancılık, dükkan ve kira gelirleri oluşturmaktadır. Hane sahiplerinin senelik gelirleri ayrıntılı bir biçimde belirtilmiş olup ayrıca toplam temettuat olarak da hane reisine ait bilgilerin en alt kısmına da yazılmıştır.

**Tablo 41.Lüleburgaz'da Gelir Kaynaklarının Yerleşim Yerlerine Dağılımı**

Yerleşim Yeri	Taşra Hasılatı (kuruş)	Bağ hasılatı (kuruş)	Çayır hasılatı (kuruş)	Bahçe sebze bahçesi hasılatı (kuruş)	Ücretle verilen tarla (kuruş)	Hayvan hasılatı (kuruş)	Dükkan hasılatı (kuruş)
Sevindikli	42125	-	-	5	40	1300	-
İnanlı	43050	30	210	400	-	1460	
Seydiler	54040	115	225	-	-	1945	
Paşa	46710	40	180	-	-	580	
Bali Hoca	33170		510			980	
Perakende Esamiler	12730	85	375		6300	240	
Alpullu	342846	3575	5662,5	250		33208	1400
Kara Musul	74450		815			1979	
Karıştıran-1 Sagir	73120	855	250		14	1120	
Çengerli	54265	190	120			1540	
Karaağaç	55005		892,5			1740	
Kara Danişmend	10965	120	150		200	120	
Karıştıran-1 Kebir	169389	2955	3065		370	4688	805
Müsellem	29045	275	100			1854	
Mir Ali	45865	960				1414	
Cedid Müslim	184477	4080	1625	700	1066	4664	5030
Özsakız	93390	415	400	300	-	3382	350
Ahmetbey	210536	4315	890		1345	2469	4090
Hüseyin Bey	153812	2565	2350	1850	1675	8344	8736
Cami-i Atik	73910	1080	850	50	1575	2860	660
Turgutbey	18720	8775	50	-	75	380	450

Soyak	80706	110	1805	-	-	1981	-
Kayıbeyli	22860	-	150	-	87,5	1031	-
Akça	63055	-	320	-	56	3381	-
Alaca Mescid	82652	1303	1170	-	1141	1292	4646
Kıbtıyan Taifesi	-	-	-	-	-	4400	-
Taşili	15420	-	390	-	-	280	-
TOPLAM	2048403	23945.5	22620	3555	13944.5	88632	26167

Bu gelirlerin dışında ayrıca Alpullu (1250 kuruş) ve Özsakız (5850 kuruş) köylerinde Cedid Müslim (400 kuruş), Hüseyin Bey (3400 kuruş), Cami-i Atik (154 kuruş), Alaca Mescid (10200 kuruş) mahallelerinde toplam 21554 kuruşluk değirmen hasılatı bulunmaktadır. Ayrıca Mir Ali köyünde 450 kuruş kiremithane hasılatı, Özsakız köyünde 1200 kuruş ağıl hasılatı ve Hüseyin Bey Mahallesiinde 1560 kuruş zaptiye hasılatı kaydedilmiştir.

Tabloda da görüldüğü üzere tarla hasılatının en fazla olduğu yer Alpullu en az olduğu yer ise Kara Danişmend'dir. Bağ geliri en fazla Ahmetbey en az ise İnanlı köyündedir. Çayır geliri en fazla Alpullu en az Müsellem, bahçe geliri en fazla Hüseyin Bey en az Sevindikli, icar geliri en fazla Perakende Esamiler olarak kayıtlı yerde en az Karıştırıran-ı Sagır'de, hayvancılık geliri en fazla Alpullu en az Kara Danişmend köyünde, dükkan gelirleri ise en fazla Hüseyin Bey Mahallesiinde en az Özsakız köyündedir.

Tarla hasılatının içinde hınta, sair, alef, çavdar, keten, burçak, erzen, kabluca, duhan, nohut, bakla, susam gibi tarlada ekilen ürünlerden elde edilen gelirler girmektedir. Bunların dışında bağlardan, çayırlardan ve bahçelerden elde edilen gelirleri de dahil ettiğimizde ziraatçılıktan elde edilen toplam gelir 2098523.5 tir. Bu da toplam gelirlerin % 93'ünü oluşturmaktadır.



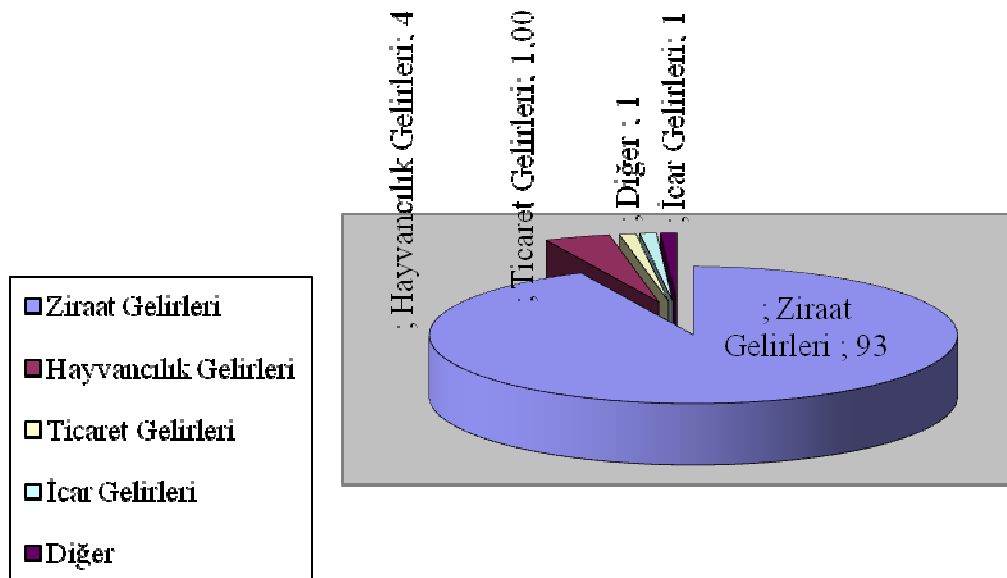
Ücretle kiraya verilen tarlalardan elde edilen gelirler ise hane sahiplerinin icar gelirlerini oluşturmaktadır. Bu da toplam gelir içinde yaklaşık % 1'lik bir orana denk düşmektedir.

Hane reislerinin besledikleri hayvan çeşidi çok olmasına rağmen sadece sağmal inek (hayvan başına 20 kuruş) sağmal camuş ve manda (hayvan başına 60 kuruş), sağmal ağnam (hayvan başına 8 kuruş) kısır ağnam (hayvan başına 3 kuruş), sağmal keçi (hayvan başına 6kuruş) kısır keçi (hayvan başına (1 kuruş), kara canavar (hayvan başına 20 kuruş) arı (sandık başına 4 kuruş) gelir getirmektedir. Hayvancılıktan elde edilen gelirin toplamdaki oranı ise % 4'tür.

Bakkal, kahvehane, lüleci, boyacı, yemenici, fırın, tüfenkçi gibi defterlerde kayıtlı bulunan işyeri sahiplerinin elde ettiği gelirler ise 26167 kuruş olup toplam gelirler içinde % 1'lik bir orana sahiptir.

Değirmen, ağıl, zaptiye, kiremithane gibi diğer gelirlerde yine % 1'lik bir orana sahiptir.

### Grafik 12.Gelirlerin Dağılımı



**Tablo 42.Hayvan Gelirlerinin Dağılımı**

Hayvan türü	Adet	Hasılatı (kuruş)	Oran (%)
Sağmal inek	878	17560	19
Sağmal camuş	378	22680	26
Sağmal manda	41	820	1
Sağmal ağnam	4170	33320	38
Kısır ağnam	3259	9777	11
Sağmal keçi	22	126	0.1
Kısır keçi	33	33	0.05
Kara canavar	210	4200	5
Arı kovanı	29	116	0.1
TOPLAM	9020	88632	100

Hayvanların yıllık hasılat miktarı cinsine göre değişmektedir. Temettuat kayıtlarında söz konusu hayvanların kısırlık veya sağmalık durumu, hasılatları yavrularına ait sayısal değerler verilmiştir. Hayvan başına yıllık hasılat sağmal inek ve mandadan 20 kuruş, sağmal camuştan 60 kuruş, sağmal ağnamdan 8 kuruş, kısır ağnamdan 3 kuruş, sağmal keçiden 5-7 kuruş, kısır keçiden 1 kuruş, kara canavardan 20 kuruş, arı kovanıdan sandık (kovan) başına 4 kuruş olarak kaydedilmiştir.

**Tablo 43.Ticaret Gelirlerinin Dağılımı**

İşyeri	Hasılat (kuruş)	%
Berber	515	2,7
Bakkal	2925	15,8
Kahvehane	3990	21,5
Tüfenkçi	185	0,9
Lüleci	1170	6,3
Boyacı	450	2,4
Yemenici	70	0,3
Bezzaz	1740	9,4
Kahve dükkanı	210	1,1
Dükkan	1668	9

Fırın	1093	5,9
Han	700	3,7
Tütüncü	406	2,1
Kuyumcu	1040	5,6
Hamam	2000	10,8
Terzi	120	0,6
Kasap	150	0,8
Bezirhane	3230	17,4
Meygedehane	1215	6,5
Vakıfhanı	3230	17,4
Vakıf dükkanı	60	0,3
TOPLAM	18509	

Tabloda da görüldüğü gibi işyerleri içinde en fazla kahvehanelerden gelir sağlanmaktadır. Bunu vakıf hanları ve bezirhanelerden elde edilen gelir takip etmektedir.

## 2) Temettuat Dağılımı

Temettu gelir, kazanç demektir. Temettuat çoğulu olup hane reislerinin kazançlarının toplamını ifade etmektedir. Temettuat defterlerinde her yerleşim yerinin son sayfasında o yerleşim yerine ait hane reislerinin hepsinin kazançlarının toplamı alınmıştır. Buna göre Lüleburgaz'daki yerleşim yerlerinin temettuatları şu şekildedir.

**Tablo 44. Yerleşim Yerlerinin Temettuat Dağılımı**

Yerleşim Yeri	Temettuat (kuruş)	%
Sevindikli	50270	1.8
İnanlı	54450	2
Seydiler	59200	2.2
Paşa	48050	1.7
Bali Hoca	32250	1.2
Perakende Esamiler	36750	1.3
Alpullu	493000	18.3
Kara Musul	82200	3
Karıştıran-1 Sagir	76300	2.8
Çengerli	57600	2.1
Karaağaç	65900	2.4
Kara Danişmend	12800	0.4
Karıştıran-1 Kebir	209950	7.8
Müsellem	41660	1.5
Mir Ali	50127	1.8
Cedid Müslim	209800	7.8
Özsakız	92150	3.4
Ahmetbey	294400	10.9
Hüseyin Bey	204110	7.6
Cam-i Atik	125650	4.6
Turgutbey	48300	1.8
Soyak	92150	3.4
Kayıbeyli	26350	1
Akça	64200	2.3
Alaca Mescid	87600	3.2
Kıbtıyan Taifesi	52450	2
Taşili	16500	0.6
TOPLAM	2684167	100

Görüldüğü gibi Lüleburgaz'ın 1844 yılındaki toplam temettuatı 2684167 kuruştur. Toplam 1207 hane olduğunu hesaba katarsak hane başına düşen yıllık gelir 2223 kuruştur. Toplam 27 yerleşim yeri olduğunu düşünürsek yerleşim yeri başına düşen temettuat miktarı ise 99413 kuruştur. Bu ortalamayı geçen yerleşim yerleri ise Alpullu, Karıştıran-1 Kebir, Cedid Müslim, Ahmetbey, Hüseyin Bey, Cami-i Atik'tir.

#### a) Temettuatın Dini Yapıya Göre Dağılımı

**Tablo 45. Temettuatların Dini Yapıya Göre Dağılımı**

Dini grup	Hane Sayısı	Temettuat	%	Hane başına
Müslüman	825	1835767	68	2225
Gayrı Müslim	382	848400	32	2221
TOPLAM	1207	2684167	100	2223

Toplam temettuatın 1835767 kuruşu Müslümanlara 848400 kuruşu gayrimüslimlere aittir. Bir başka deyişle % 68'i Müslümanlara % 32'si ise gayrimüslimlere aittir. Hane başına düşen miktarları karşılaştırdığımızda ise gayrimüslimlerle Müslümanların neredeyse eşit gelire sahip oldukları görülmektedir.

#### b) Temettuatın Köy ve Mahallelere Göre Dağılımı

**Tablo 46. Temettuatın Köy ve Mahallelere Dağılımı**

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Temettuat (kuruş)	%	Hane Başına
Köy	844	2057007	77	2437
Mahalle	363	627160	23	1728
TOPLAM	1207	2684167	100	2223

Köyler ve mahalleler (kıbtıyan taifesi de köylerin arasına dahil edilmiştir) karşılaştırıldığında toplam temettütatın 2057007 kuruşu köylere 627160'ı mahallelere aittir. Hane başına düşen miktarları kıyasladığımızda ise köylerde yaşayanların 2437 kuruşla mahallelerden daha iyi durumda oldukları görülmektedir.

**Tabla 47.Köy ve Mahallelerde Hane Başına Düşen Temettuat Dağılımı**

<b>Yerleşim Yeri</b>	<b>Hane Sayısı</b>	<b>Temettuat</b>	<b>Hane Başına Düşen Miktar</b>
Sevindikli	18	50270	2793
İnanlı	10	54450	5445
Seydiler	22	59200	2691
Paşa	17	48050	2826
Bali Hoca	5	32250	6450
Perakende Esamiler	6	36750	6125
Alpullu	204	493000	2417
Kara Musul	32	82200	2569
Karıştıran-1 Sagir	20	76300	3815
Çengerli	22	57600	2618
Karaağaç	42	65900	1569
Kara Danişmend	6	12800	2133
Karıştıran-1 Kebir	80	209950	2624
Müsellem	25	41660	1666
Mir Ali	10	50127	5013
Cedid Müslim	124	209800	1692
Özsakız	23	92150	4006
Ahmetbey	125	294400	2355
Hüseyin Bey	91	204110	2243
Cam-i Atik	64	125650	1963
Turgutbey	32	48300	1509
Soyak	43	92150	2143
Kayıbeyli	9	26350	2928
Akça	16	64200	4013
Alaca Mescid	84	87600	1043
Kıbtıyan Taifesi	74	52450	709
Taşili	3	16500	5500

Köyler arasında hane başına düşen miktarın en fazla olduğu yer Bali Hoca (6450 kuruş) en az olduğu yer ise Turgutbey (1509 kuruş) dir. Mahalleler arasında hane başına düşen en fazla temettuat Hüseyin Bey (2243 kuruş) en az temettuat ise Alaca Mescid (1043) mahallesindedir. Kıbtıyan taifesi ise hane başına düşen 709 kuruş temettuatla geliri en az olan yerdir. Hane başına düşen toplam ortalama temettuatın 2223 kuruş olduğu göz önünde bulundurulursa Karaağaç, Kara Danişmend, Müsellem, Cedid Müslim, Cam-i Atik Turgutbey, Soyak, Alaca Mescid ve Kıbtıyan Taifesi'nin bu ortalamanın altında olduğu görülmektedir. Dikkat çekici diğer bir husus 4 mahalleden sadece Hüseyin Bey Mahallesi hane başına düşen toplam temettuat ortalamasının üstünde yer almaktadır.

Bu bilgilerin dışında Lüleburgaz Temettuat defterlerinde yaptığımız araştırmalar sonucunda temettuat toplamları defterlerin sonunda yazılmış olan toplamlarla pek azı hariç uygunluk göstermemektedir. Biz değerlendirmelerimizi defterlerdeki bilgiler doğrultusunda yaptık.



Tablo 48. Temettuatın Miktara Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	0-500 kuruş arası		501-1000 kuruş arası		1001-2000 kuruş arası		2001-3000 kuruş arası		3001-4000 kuruş arası		4001-5000 kuruş arası		5001-10000 kuruş arası		10000 kuruş üstü	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sevindikli	18	1	5,5	1	5,5	3	17	2	11	2	11	3	17	2	11	-	-
İnanlı	10	1	10	-	-	2	20	2	20	1	10	3	30	-	-	-	-
Seydiler	22	1	4,5	-	-	9	41	4	18	7	32	-	-	1	4,5	-	-
Paşa	17	5	29	-	-	1	6	2	12	-	-	2	12	6	35	-	-
Bali Hoca	5	1	20	-	-	-	-	-	-	-	-	3	60	-	-	1	20
Perakende Esamiler	6	-	-	-	-	-	-	2	33	2	33	-	-	2	33	-	-
Alpullu	204	13	6	43	21	75	38	29	14	18	9	17	8	7	3	2	1
Kara Musul	32	2	6	5	16	11	35	5	16	3	9	2	6	2	6	1	3
Taşili	3	-	-	-	-	-	-	1	33	-	-	1	33	1	33	-	-

Karıştıran-1 Sagır	20	2	10	2	10	3	15	3	15	3	15	2	10	5	25	-	-
Çengerli	22	-	-	5	23	3	14	6	26	1	5	2	9	3	14	-	-
Karaağaç	42	15	36	4	10	14	33	2	5	5	12	1	2	1	2	-	-
Kara Danişmend	6	1	16,6	1	16,6	1	16,6	1	16,6	1	16,6	1	16,6	-	-	3	-
Karıştıran-1 Kebir	80	18	22	10	12	19	24	19	24	3	4	3	4	5	6		4
Müselleme	25	2	8	7	28	9	36	3	12	3	12	1	4	-	-	-	-
Mir Ali	10	1	10	3	30	4	40	1	10	1	10	-	-	-	-	-	-
Cedid Müslim	124	70	56	22	17	9	7	3	2	4	3	2	2	6	5	2	2
Özsakız	23	-	-	4	17	4	17	2	9	1	5	4	17	3	13	3	13
Ahmetbey	125	21	17	19	16	38	30	21	17	8	6	8	6	8	6	2	2
Kıbtıyan Taifesi	74	48	65	17	23	7	9	2	3	-	-	-	-	-		-	
Hüseyin Bey	91	36	40	11	13	15	16	5	5	3	3	1	1	5	5	5	5
Cam-i Atik	64	24	38	14	22	3	5	5	8	1	2	-	-	2	3	1	2
Turgutbey	32	8	25	7	22	12	38	-	-	4	13	1	3	-	-	-	-
Soyak	43	6	14	7	16	14	33	8	19	2	5	2	5	3	7	-	-
Kayıbeyli	9	3	33	1	11	2	22	-	-	-	-	1	11	2	22	-	-
Akça	16	1	6	3	19	2	12	3	19	3	19	-	-	3	19	1	6
Alaca Mescid	84	47	56	15	18	8	10	1	1	1	1	2	2	2	2	3	4
TOPLAM	1207	327		201		268		132		77		62		69		24	

Tabloda da yer alan miktarların dışında Sevindikli (4 hane) İnanlı (1 hane), Paşa (2 hane), Kara Musul (1 hane), Çengerli (2 hane), Özsakız (2 hane), Soyak (1 hane) köylerinde; Cedid Müslim (6 hane), Hüseyin Bey (9 hane), Cam-i Atik (14 hane), Alaca Mescid (5 hane), mahallelerinde toplam 47 hanenin temettuatı mevcut değildir. Bu hane sahiplerini genellikle yetim, bakıma ve ianeye muhtaç, emlakı olmayan kişiler olduğu tespit edilmiştir.

**Tablo 49.Temettuat Miktarlarının Oranları**

<b>Temettuat miktarları</b>	<b>Toplam hane sayısı</b>	<b>%</b>
0-500 kuruş arası	327	27
501-1000 kuruş arası	201	17
1001-2000 kuruş arası	268	22
2001-3000 kuruş arası	132	11
3001-4000 kuruş arası	77	6
4001-5000 kuruş arası	62	5
5001-10000 kuruş arası	69	6
10000 kuruş ve üstü	24	2
Temettuatı olmayan	47	4
<b>TOPLAM</b>	<b>1207</b>	<b>100</b>

Hane sahiplerinin % 27 sinin temettuatının 0-500 kuruş arası olduğu görülmektedir. 1001-2000 kuruş temettuatı olan hane reislerinin oranı % 22, 501-2000 kuruş temettuatı olan hane reislerinin oranı ise % 17'dir. 10000 kuruş ve üstü olan hane reislerinin oranının ise % 2'dir.

Ayrıca temettuatı olmayan 47 haneden 35 hanenin mahallelerde toplanmış olduğu görülmektedir. Bunu da bize köylerde geliri olmayan hane sayısının daha az olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle emlakı olmayan bakıma muhtaç olan kişiler daha çok mahallelerde yaşamaktadır.

### 3)Vergiler

#### a)Vergi-yi Mahsusa

Bu, vergi mükellefinin bir sene önce ödediği vergi miktarını göstermektedir. Şahsın isminin hemen üstüne “sene-i sabıkada vermiş olduğu vergi-yi mahsusa” şeklinde yapılan verginin buraya yazılmasının sebebi, halkın geliri ile ödediği vergi arasında eğer varsa adaletsizliği tespit etmektedir.

Tanzimatın hemen ardından tahsiline başlanan bu verginin iktisadi güce göre dağılımının sağlanması için 1844 yılında devletin büyük bölümünde temettuat tahrirleri yapılmıştır. Gerçekten de bu tahrirler gerek bölgeler gerekse kişiler arasında dağılımın son derece adaletsiz olduğunu ortaya çıkarmıştır.<sup>81</sup>

Tanzimat idarecileri tarafından örfi vergiler yerine ikame edilen ve “an cemaatin vergi”, “vergi”, komşuca alınan vergü”, vergi-yi mahsusa gibi muhtelif adlar verilen bu vergi,<sup>82</sup> köy muhtar ve kocabaşlarıyla zaptiye askerleri tarafından tahsil edilerek muhassıllara teslim ediliyordu. Bu verginin tahsili, 1260 yılına (1844) kadar “rûz-ı hızır” ve rûz-ı kasım” olarak iki taksitte yapılıyordu. Fakat bu iki zamanda vergi tahsilatı için uygun değildi. Bu nedenle bu tarihten sonra verginin çiftçilerden, (ashab-ı ziraat) ürünün elde edilmesinden sonra, sanayici, tüccar ve esnaftan ise sene içinde sene başından sonuna kadar, taksitler halinde tevziatı ve tahsilatı kararlaştırılmıştır.<sup>83</sup>

1844 yılında Lüleburgaz’da toplanan vergiyi mahsusanın toplamı 200482 olarak defter sonlarındaki toplamlarda gözükmektedir. Ancak daha önce temettuat toplamlarında değindiğimiz yanlış hesaplamalar burada da ortaya çıkmaktadır.

---

<sup>81</sup> Tefik GÜRAN, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi Bütçeler ve Hazine Hesapları* (1841-1861), Ankara 1989, s.12

<sup>82</sup> Öztürk, *Aynı eser*, s.174.

<sup>83</sup> Tefik Güran, *Aynı eser*, s.145; M.Kütükoğlu, *Aynı makale*, s.541-542.

Yapmış olduğumuz değerlendirmelerde defterlerde hesaplanmış olan rakamları kullandık.

Buna göre 200482 kuruş vergi-i mahsusa toplanmış olup hane başına 186 kuruş düşmektedir. Karaağaç, Kara Danişmend, Müsellem, Cedid Müslim, Kıbtıyan Taifesi, Hüseyin Bey, Cami-i Atik, Turgutbey, Soyak, Alaca Mescid dışındaki yerleşim yerleri ortalamanın üstünde yer almaktadır. Dikkat çeken bir hususta mahallelerde hane başına düşen Vergi-yi Mahsusa ortalamasının köylere göre oldukça düşük olmasıdır.

**Tablo 50.Yerleşim Yerlerinde Hane Başına Düşen Vergi-yi Mahsusa**

<b>Yerleşim Yeri</b>	<b>Hane Sayısı</b>	<b>Vergi-yi (Kuruş) Mahsusa</b>	<b>Hane Başına Düşen Miktar</b>
Sevindikli	16	3200	200
İnanlı	10	3500	350
Seydiler	22	5000	227
Paşa	14	4180	299
Bali Hoca	4	3150	788
Perakende Esamiler	6	5225	870
Alpullu	198	44700	226
Kara Musul	30	6460	215
Taşili	2	1600	800
Karıştıran-ı Sagir	17	5000	294
Çergerli	21	4450	212
Karaağaç	40	4700	118
Kara Danişmend	5	630	126
Karıştıran-ı Kebir	66	12321	187
Müsellem	24	3960	165
Mir Ali	10	4230	423
Cedid Müslim	102	9397	92

Özsakız	23	6900	300
Ahmetbey	111	25800	232
Kıbtıyan Taifesi	66	5000	76
Hüseyin Bey	78	10015	128
Cam-i Atik	46	4852	105
Turgutbey	32	5140	161
Soyak	40	6900	173
Kayıbeyli	8	2172	272
Akça	15	4400	293
Alaca Mescid	71	7600	107
TOPLAM	1077	200482	186

Ayrıca yaptığımız incelemelerde her hanenin Vergi-yi Mahsusa ödemediğini tespit ettik. Sevindikli köyünde 2 hane, Paşa köyünde 3 hane, Bali Hoca'da 1 hane, Kara Musul'da 2, Taşili'nde 1, Karıştıran-ı Sagir'de 3, Çengerli'de 1, Karaağaç'ta 2, Kara Danişmend'de 1, Karıştıran-ı Kebir'de 14, Müsellem'de 1, Cedid Müslim Mahallesi'nde 22, Ahmedbey Köyünde 14, Kıbtıyan taifesinde 8, Hüseyin Bey Mahallesi'nde 13, Cami-i Atik Mahallesi'nde 18, Soyak köyünde 3, Kayıbeyli ve Akça köylerinde 1'er, Alaca Mescid Mahallesi'nde 13 hane bu vergiden muaf tutulmuştur. Vergiyi ödemeyenler ise imam, muhtar gibi kamu görevlileri, hizmetkarlar, yardıma bakıma muhtaç hane sahipleridir.

Dini yapıya baktığımızda ise Müslümanların 124842 kuruş, gayrimüslimlerin 75640 kuruş vergi-yi mahsusa ödedikleri görülmektedir. Bu da toplam vergi-yi mahsusanın % 62'sini Müslümanların % 38'ini ise gayrimüslimlerin ödediğini göstermektedir. Müslümanlarda hane başına düşen vergi-yi mahsusa miktarı 170 kuruş iken bu miktar gayrimüslimlerde ise 222 kuruştur.

**Tablo 51.Vergi-yi Mahsusa'nın Dini Yapıya Göre Dağılımı**

Dini Grup	Hane Sayısı	Toplam Vergi-yi Mahsusa	%	Hane Başına Düşen Miktar
Müslüman	736	124842	62	151
Gayrimüslim	341	75640	38	198

### b) Aşar Vergisi

Kelime olarak “onda bir” veya “on cüzde bir cüz”<sup>84</sup> anlamını taşımakla birlikte terim olarak mutlaka onda bir yerine kullanılmamıştır. Mahsullerin onda birinden alınan vergi olarak bilinen öşür asırdan asıra zamandan zamana türlü kalıplara sokularak oranı arttırılmış, değiştirilmiştir.<sup>85</sup> Bu vergilerin Osmanlı Devleti’nde daha ziyade mahalli örf ve adetlere, mali veya iktisadi mülahazalara dayandığı da belirtilmektedir.<sup>86</sup>

Öşürün oranı elde edilen zirai mahsuldeki insan emeğinin durumuna göre değişmektedir. Arazi yağmur, nehir ve kaynak gibi insan emeğini gerektirmeyen bir su ile sulanıyorsa bunda normal ve tam öşür, şayet arazi insan emeğine dayanan sularla sulanmış ise böyle bir araziden yarım öşür alınması gerekmektedir.<sup>87</sup>

Çoğulu a’şar olan öşürün oranı Tanzimat’a kadar toprağın verim gücü ve sulama imkanına göre 1/3 ila 1/10 arasında değişmiş Tanzimat’la birlikte bütün bölgelerde 1/10 oranı geçerli olmuştur.<sup>88</sup>

<sup>84</sup> Şemseddin Sami, *Kamus-i Türki*, Alfa Yayınları 1998, s.937.

<sup>85</sup> Ziya Karamursal, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tekikler*, TTK Yay. Ankara 1989, s.165.

<sup>86</sup> Ömer Lütfü Barkan, “Öşür”, *İ.A.*, MEB Yay. İstanbul 1965, s.165, C.IX, s.485.

<sup>87</sup> Ziya Kazıcı, *Osmanlı’da Vergi Sistemi*, Bayrak Şamil Yay. İstanbul 1977, s.32-34.

<sup>88</sup> T.Güran, *Aynı eser*, s.15; M.Kütükoğlu, *Aynı makale*, s.531.

Merkezi hükümetin devlet hazinesine bir geliri olarak sadece Tanzimat'ın ilk üç yılında iltizam usulüyle toplanmamıştır. 1260 yılından itibaren bu vergi yeniden iltizam usulüyle toplanmıştır.

Üründen aynen alındığı gibi bedelen de alınabilen öşürün köylüye getirdiği diğer bir sorumlulukta aynı vergi miktarının harmandan ambara köylü tarafından ücretsiz taşıma zorunluluğudur. Çiftçinin, aşar vergisi alınmadan ürününü harmandan kaldırması da yasaktır. 1843-1847 arasında aşar vergisi gelirlerinin, bulunan mahallin müdürleri veya ileri gelenlerine maktuen ihalesi yapılmış verginin ikişer yıllık iltizam usulüyle toplanması kararlaştırılmıştır.<sup>89</sup>

Tarım kesiminde her mahsulden alınan öşür tahsilindeki olumsuzluklar, devletin sosyal ve içtimai yapısında oluşturduğu tahripler ile Cumhuriyet devrine kadar devam etmiş ve Cumhuriyet'ten sonra 1925'de kaldırılmıştır.<sup>90</sup>

1844 yılında Lüleburgaz'da öşür vergisi tahıllardan, sınai bitkilerinden ve bağcılıktan 1/10 oranında alınmıştır.

---

<sup>89</sup> A.Şener, *Aynı eser*, s.132.

<sup>90</sup> Ö.L. Barkan, *Aynı madde*, s.488.



**Tablo 52.Lüleburgaz'da Hububattan Elde Edilen Öşürler**

<b>Yerleşim Yeri</b>	<b>Öşür Veren Hane Sayısı</b>	<b>Öşür Miktarı (Kuruş)</b>	<b>Hane Başına Düşen Miktar (kuruş)</b>
Sevindikli	14	4212,5	300
İnanlı	10	4305	430,5
Seydiler	22	5404	246
Paşa	12	4671	389
Bali Hoca	5	3317	663
Perakende Esamiler	3	1273	424
Alpullu	174	34284,6	197
Kara Musul	30	7445	248
Karıştıran-1 Sagir	20	7312	366
Çergerli	20	5426,5	271
Karaağaç	41	5500,5	134
Kara Danişmend	5	1096,5	219
Karıştıran-1 Kebir	69	16938,9	245
Müsellem	24	2904,5	121
Mir Ali	10	4586,5	459
Cedid Müslim	58	18447,7	318
Özsakız	23	9339	406
Ahmetbey	86	21053,6	245
Hüseyin Bey	43	15381,2	358
Cam-i Atik	22	7391	335
Turgutbey	17	1872	110
Soyak	42	8070	192
Kayıbeyli	9	2286	254
Akça	16	6305,5	394
Alaca Mescid	26	8265,2	318
Taşili	3	1542	514
<b>TOPLAM</b>	<b>808</b>	<b>204840,3</b>	<b>254</b>

Tabloda görüldüğü gibi Lüleburgaz'da hane hinta, sair, alaf, çavdar, kabluca, erzen, burçak, keten vs. gibi tahıl ve sınai bitkilerinde elde edilen öşür miktarı hane başına 254 kuruş düşmektedir. Seydiler, Alpullu, Kara Musul, Karaağaç, Kara Danişmend, Karıştıran-1 Kebir, Müsellem, Ahmetbey, Turgutbey, Soyak dışında kalan yerleşim yerleri bu oranın üstünde öşür vergisi ödemişlerdir. Hane başına en fazla öşürü Bali Hoca (663 kuruş) en az öşürü ise Turgutbey (110 kuruş) vermektedir. Mahalleler toplam öşürün, 49485 kuruşunu, köyler ise 155355 kuruşunu ödemektedir. Oran olarak köyler öşürün % 76'sını mahalleler ise % 24'ünü vermektedir. Müslümanlar toplam öşürün % 70'ini gayrimüslimler ise % 30'unu ödemektedir.

**Tablo 53.Lüleburgaz'da Bağlıktan Elde Edilen Öşürler**

Yerleşim Yeri	Bağlılıkla uğraşan Hane Sayısı	Bedelen Alan öşür miktarı (kuruş)	Hane başına düşen miktar	Aynı alınan öşür miktarı (kile)	Hane başına düşen miktar
İnanlı	1	-	-	3	3
Seydiler	14	11,5	0,8	-	-
Paşa	1	4	4	-	-
Perakende Esamiler	2	-	-	8,5	4,25
Alpullu	76	-	-	357,5	4,7
Karıştıran-1 Sagir	18	85,5	-	-	-
Çengerli	14	-	-	19	1,3
Kara Danişmend	1	-	-	12	12
Karıştıran-1 Kebir	57	-	-	362	6,3
Müsellem	18	27,5	1,5	-	-
Mir Ali	8			92	11,5

Cedid Müslim	63	408	6,4	-	-
Özsakız	13	-	-	41,5	3,1
Ahmetbey	88	431,5	4,9	-	-
Hüseyin Bey	44	256,5	5,8	-	-
Cam-i Atik	20	108	5,4	-	-
Turgutbey	13	87,75	6,75	-	-
Soyak	6	-	-	11	1,8
Alaca Mescid	17	130,3	7,6	-	-
TOPLAM	474	1550,55	5,2	906,5	5,09

Lüleburgaz'da bağcılıktan yani üzüm yetiştiriciliğinden alınan öşürlerin bedelen ve aynı olarak iki şekilde toplandığı görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi bedelen elde edilen öşür miktarı 1550,55 kuruştur. 296 hane bedelen öşür ödemiştir. Bedelen hane başına düşen öşür miktarı 5,2 kuruştur. 178 hane ise öşürü aynı olarak ödemektedir. Toplam 906,5 kile üzüm öşürü verildiği göz önünde bulundurulursa hane başına 5,09 kile düşmektedir. Bedelen ödenen bağ öşürünün 902,8 kuruşu mahallelere 647,75 kuruşu köylere aittir. Yani % 42'si köyler, % 58'i ise mahalleler tarafından verilmektedir.

### c) Ağnam Vergisi

Arapça koyun anlamına gelen “ganem” in çoğulu olan “ağnam”, Osmanlı vergi literatüründe, koyun ve keçiden nakden alınan bir vergiyi ifade etmektedir. Bunu miktarı her sene müdürlere, nazırlara ve mültezimlere verilen fermanlarda gösterilir ve ona göre sayım yapılır, paralar alınır.<sup>91</sup>

<sup>91</sup> Karamursel, *Aynı eser*, s.177.

Tanzimat öncesinden beri alınan bu verginin saptanmasında ve oranlarında, 1274 (1858-59) yılında bazı düzenlemeler yapılmış, bölgelere göre, koyunun değeri, sütünden yavrusundan, yapağısından sağlanabilecek gelir göz önünde tutularak idare meclislerince saptanmış ona göre alınmaya başlanmıştır. Yıllık belirlenen bedelin yüzde onunun vergi olarak alınması uygun görülmüştür<sup>92</sup> Bölgelere göre koyun ve keçilerden alınan vergiler 1,5-4 kuruş arasında değişiklikler göstermiştir.<sup>93</sup>

**Tablo 54.Ağnam Vergisinin Dağılımı**

Yerleşim Yeri	Ağnam Vergisi Veren Hane Sayısı	Ağnam Miktarı (kuruş)	Hane Başına Düşen Miktar (kuruş)
Karıştıran-ı Kebir	3	84	28
Alpullu	101	511,5	5,06
Cam-i Atik	1	50	50
Cedid Müslim	1	7	7
Hüseyin Bey	5	170,5	34,1
Kayıbeyli	2	12	6
Seydiler	1	9	9
TOPLAM	114	844	7,4

Lüleburgaz'a ait temettuat defterlerinde ağnam vergisi ile ilgili dikkat çeken bir hususta küçük baş hayvancılıkla uğraşan her hanenin ağnam vergisi ödediğine dair kayıt olmamasıdır. Bu vergiyi veren yerleşim yerleri, hane başına düşen miktar yukarıdaki tabloda belirtilmiştir. Buna göre en fazla ağnam vergisi Alpullu'de (511,5 kuruş) en az Cedid Müslim Mahallesinde (7 kuruş) verilmiştir. Lüleburgaz genelinde toplam 844 kuruş ağnam vergisi ödenmiş olup, hane başına düşen miktar ortalama 7,4 kuruş olarak tespit edilmiştir. Ağnam vergisinin 2275 kuruşu mahalleler, 616,5 kuruşu köyler tarafından verilmiştir. Köyler % 73'ünü, mahalleler ise % 27'sini

<sup>92</sup> M.Çadırcı, *Aynı eser*, s.346; Z Karamürsel, *Aynı eser*, s.178.

<sup>93</sup> A.Şener, *Aynı eser*, s.263.

ödemektedir. Bu verginin 332,5 kuruşu Müslümanlara 511,5 kuruşu ise gayrimüslimlere ait olup bu da Müslümanlar için % 39, gayrimüslimler içinse % 61'lik bir orana denk düşmektedir.

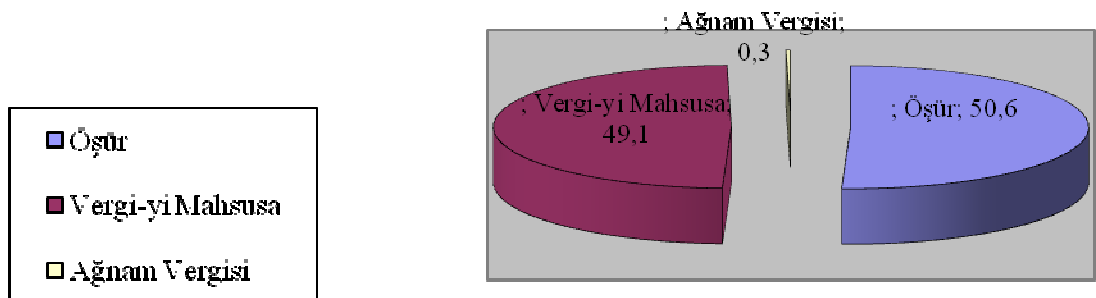
#### d)Vergilerin Dağılımı

**Tablo 55.Vergilerin Dağılımı**

Vergi Çeşidi	Toplam (kuruş)	%
Vergi-yi Mahsusa	200482	49,1
* Öşür	206391	50,6
Ağnam Vergisi	844	0,3
TOPLAM	407717	100

Tabloda da görüldüğü gibi Lüleburgaz'da en fazla öşür vergisi ödenmektedir. Vergi-yi mahsusa ve öşür vergisinin oranlarının birbirine çok yakın olduğu da dikkat çekmektedir.

**Grafik 13.Vergilerin Dağılımı**



\* Üzüm Öşrü de dahil edilmiştir.

**Tablo 56.Vergi Dağılımının Köy ve Mahallelere Göre Karşılaştırılması**

<b>Yerleşim Yeri</b>	<b>Öşür</b>	<b>Vergi-yi Mahsusa</b>	<b>Ağnam Vergisi</b>	<b>TOPLAM</b>	<b>%</b>
Köyler	156002,95	168618	616,5	325237,45	80
Mahalleler	50387,8	31864	227,5	82479,3	20
<b>TOPLAM</b>	<b>206391</b>	<b>200482</b>	<b>844</b>	<b>407717</b>	<b>100</b>

Toplam vergi yükü göz önünde bulundurulduğunda bunun 325237.45 kuruşu köyler, 82479,3 kuruşu mahalleler tarafından ödenmiştir. Köyler toplam verginin % 80'ini mahalleler ise % 20'sini ödemişlerdir.

**Tablo 57.Dini Yapıya Göre Vergi Dağılımı**

<b>Dini Yapı</b>	<b>Öşür</b>	<b>Vergi-yi Mahsusa</b>	<b>Ağnam vergisi</b>	<b>TOPLAM</b>	<b>%</b>
Müslümanlar	148661,4	124842	332,5	273836	67
Gayrimüslimler	57729,45	75640	511,5	133881	33
<b>TOPLAM</b>	<b>206391</b>	<b>200482</b>	<b>844</b>	<b>407717</b>	

Vergi dağılımını dini yapıya göre incelediğimizde ise Müslüman nüfusun toplam verginin % 67'sini, gayrimüslimlerin ise % 33'ünü ödedikleri görülmektedir.

## SONUÇ

Lüleburgaz günümüzde Kırklareli iline bağlı 7 ilçeden en büyüğüdür. Önce Trak daha sonra Romalıların egemenliği altına girmiş, Osmanlı döneminde Orhan Bey zamanından itibaren ise Türk hakimiyetine alınmıştır.

1844 yılında Lüleburgaz, Edirne Eyaletine bağlı kazalardandır. Lüleburgaz'da toplam 1207 hane bulunmaktadır. Merkeze bağlı 4 mahalle, 21 köy bulunmaktadır. Kazanın toplam nüfusunun yaklaşık olarak 6035 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Toplam nüfusun % 68,4'ünü Müslümanlar, % 31,6'sını ise gayrimüslimler oluşturmaktadır. Nüfusun % 70'i köylerde % 30'u ise mahallelerde oturmaktadır.

Lüleburgaz'da kazanın ekonomik ve sosyal yapısını belirleyen geçim kaynakları ve meslek gruplarına baktığımızda hane reislerinin % 73'ünün tarım ve hayvancılıkla ilgili mesleklere sahip olduğunu tespit ettik. Mal ve hizmet üretenler % 7,3, fiziki güç ve işçilik gerektiren mesleklerde çalışanlar % 6,7, kamu görevlileri % 4,2, ticaret alım ve satımla uğraşanlar % 1,4, askeri görevliler ise % 0,5'lik bir orana sahiptir. Mal ve hizmet üreten görevliler arasında berberlik, değirmencilik lülecilik, kahvehanecilik yaygındır. Temettuat defterlerinde Bergos olarak geçen kazanın adının, kazada yaygın biçimde bulunan lüleci esnafından dolayı Lüleburgaz olduğu tahmin edilmektedir. Lüleçiler lüleci çamuru denilen topraktan yazı hokkası, fincan, kahve şeker kutusu, nargilelerde kullanılan ve lüle denilen aleti yapan esnaf grubudur.

Temettuat defterlerindeki kayıtlara göre Lüleburgaz'da 80045,5 dönüm arazi bulunmaktadır. Arazilerin % 51,3'ü ekilidir % 45,9'u ise nadasa bırakılmıştır. Çayırılar % 1,7, bağlar ise % 1'lik bir orana sahip bulunmaktadır. Toplam arazinin % 70'i köylere % 30'u ise mahallelere aittir. Toprakların % 83'ü Müslümanlar % 17'si ise gayrimüslimler tarafından tasarruf edilmektedir. Hane reislerinin % 49'u 11-50 dönüm arası % 23 51-100 dönüm arası, % 17'sinin ise 101-250 dönüm arası toprağa sahiptir.

Hınta, alef, şair, çavdar, kabluca, erzen, burçak, keten, duhan, susam, nohut, bakla, üzüm yetiştirilen tarım ürünleridir. Ağırlıklı olarak tahıl tarımı yapılmaktadır. Elde edilen ürünlerin % 95'i tahıllara, % 5'i ise sınai bitkilerine aittir. Tahıl üretiminin % 81'i köylere, % 19'u mahallelere aittir.

Hayvancılığın da Lüleburgaz'da oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Toplam nüfusun % 81'i hayvancılıkla uğraşmaktadır. Büyükbaş hayvancılık % 53, küçükbaş hayvancılık % 47 oranında yapılmaktadır. Öküz, inek, camuş, manda, kısrak, ağnam, keçi, canavar (domuz) yaygın olarak yetiştirilen hayvancılardır. Ortaya çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak ve az da olsa ek bir geçim kaynağı sağlamak amacıyla yapıldığı görülmektedir. Genel anlamda hayvancılığın bir sektör haline gelmediği açıkça görülmektedir.

Lüleburgaz'da hane reislerine ait gelirlerin % 93'ünü ziraat, % 4'ünü hayvancılık, % 1'ini ticaret, % 1'ini icar, % 1'ini diğer gelirler oluşturmaktadır. Toplam 2684167 kuruş temettuat mevcuttur. Toplam temettuatın % 77'si köylerden % 23'ü mahallelerden elde edilmektedir. Bunun % 68'i Müslümanlara, % 32'si ise gayrimüslimlere aittir.

Ayrıca hane reisleri Vergi-yi Mahsusa, öşür, ağnam vergisi ödemektedir. Toplam 407717 kuruş vergi ödenmiştir. % 50,6'sı Öşür, % 49,1'i vergi-yi mahsusa, % 0,3'ü ağnam vergisine aittir. Toplam verginin % 80'i köyler, % 20'si mahalleler tarafından verilmiştir. % 67'si Müslümanlara, % 33'ü gayrimüslimlere aittir.



## KAYNAKÇA

### I.ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliye Nezareti Varidat Kalemi Temettuat Defterleri.

BOA. ML. VRD. TMT. No.5228

BOA. ML. VRD. TMT. No.5230

BOA. ML. VRD. TMT. No.5233

BOA. ML. VRD. TMT. No.5234

BOA. ML. VRD. TMT. No.5236

BOA. ML. VRD. TMT. No.5237

BOA. ML. VRD. TMT. No.5238

BOA. ML. VRD. TMT. No.5240

BOA. ML. VRD. TMT. No.5241

BOA. ML. VRD. TMT. No.5242

BOA. ML. VRD. TMT. No.5243

BOA. ML. VRD. TMT. No.5244

BOA. ML. VRD. TMT. No.5245

BOA. ML. VRD. TMT. No.5246

BOA. ML. VRD. TMT. No.5247

BOA. ML. VRD. TMT. No.5248

BOA. ML. VRD. TMT. No.5250

BOA. ML. VRD. TMT. No.5251

BOA. ML. VRD. TMT. No.5253

BOA. ML. VRD. TMT. No.5254

BOA. ML. VRD. TMT. No.5255

BOA. ML. VRD. TMT. No.5256

BOA. ML. VRD. TMT. No.5257

BOA. ML. VRD. TMT. No.5258

BOA. ML. VRD. TMT. No.5259

BOA. ML. VRD. TMT. No.5260

BOA. ML. VRD. TMT. No.5261

## II.ARAŞTIRMA-İNCELEME ESERLERİ, SÖZLÜKLER

- AKGÜNDÜZ, Ahmet-ÖZTÜRK, Said, *Yozgat Temettuat Defterleri*, Yozgat 2000.
- ARSLAN, Ali, *81.Yılında Lüleburgaz Kongresi*, Lüleburgaz 2001.
- ARSLAN, Ömer Faruk, *Temettuat Defterlerine Göre (1844-1845) Havza'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- BARKAN, Ömer Lütfi, "Ösür" *İA*, IX, İstanbul 1964, 485-488.
- BARKAN, Ömer Lütfi, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyat Mecmuası*, X, İstanbul 1951-1953, 1-26.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991.
- DEMİR, İsmet, "Temettü Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri", *Osmanlı VI*, Ankara 1989, 315-321.
- DEVELİOĞLU, Ferit, "*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*" Ankara 1998.
- ERGENÇ, Özer, "Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler" *Belleten* L11/203, Ağustos 1988.
- EYİCE, Semavi, *Edirne* (Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devre Ait Eserler) Ankara 1993.
- GÜNER, Zekai, *Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluş ve Faaliyetleri*, Ankara-1998.
- GÜRAN, Tefvik, *19.Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, İstanbul 1998.
- GURAN, Tefvik, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi, Bütçeler ve Hazine Hesapları* (1841-1861) Ankara 1989.

- HINZ, Walther, “İslamda Ölçü Sistemleri” (Çev. Acar Sevim) *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1990, 1-82.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Osmanlı Devleti Tarihi II*, İstanbul 1999.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*, İstanbul 2000.
- KARAÇAM, Nazif, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*, Kırklareli 1995.
- KARAMÜRSAL, Ziya, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*, Ankara 1989.
- KAVAK, Simen, *Kırklareli Monografyası* (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Edirne 1995.
- KAZICI, Ziya, *Osmanlı'da Vergi Sistemi*, İstanbul 1997.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Yapısı” *Osmanlı Devleti Medeniyeti Tarihi I*, Editör E. İhsanoğlu, İstanbul 1994.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri” *Belleten LIX/225*, Ankara 1995, 396-412.
- MÜDERRİSOĞLU, Fatih, *Lüleburgaz ve Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi*, İstanbul 1997.
- ÖZTÜRK, Said, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik*, İstanbul 1996.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I* İstanbul 1999.
- PERENEÇİ, Osman Nuri, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1930.
- QUATAERT, Donald, “19.Yüzyıla Genel Bakış: Islahatlar Devri (1600-1914)”; *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi II* (Editörler Halil İnalçık, Donald Quataert), İstanbul 2004.
- SAMİ, Şemseddin, *Kamus-i Türki*, İstanbul 1998.

SERİN, Mustafa, “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri” *Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası 20-21 Nisan 1998*, Ankara 1998, 717-728.

SEZGİN, İbrahim, “Osmanlı’nın Rumeli’ye Geçişi ve İlk Fetihler” *Osmanlı I*, Ankara 1999.

SUAT, Orhan, *Her Yönüyle Lüleburgaz*, 1978.

ŞENER, Abdüllatif, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İstanbul 1990.

TABAKOĞLU, Ahmet, *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul 1998.

TUNCA, Ayhan, “Bergüle Ne Demektir” *Yöre Dergisi*, Lüleburgaz 2006.

**EKLER**

## EK 1

LÜLEBURGAZ İLÇESİ